

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KARA PARA AKLAMA OLGUSU
AÇISINDAN VARLIK BARIŞI UYGULAMALARI
(2008 - 2018)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Koray PİRÇEKLİ

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Cengiz SAMUR

Ocak - 2019
KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KARA PARA AKLAMA OLGUSU
AÇISINDAN VARLIK BARIŞI UYGULAMALARI
(2008 - 2018)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Koray PİRÇEKLİ

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Cengiz SAMUR

Ocak - 2019
KIRIKKALE

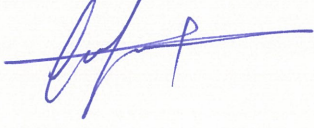
KABUL-ONAY

Dr. Öğr. Üyesi... Cengiz Samur... danışmanlığında... Kerem Pirçekli... tarafından
hazırlanan... Türkiye Ekonomisinde Kara Para Akıma Olgusu Açısından Varlık Başlı Uygulamada
(2008-2018)
bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat... Anabilim dalında... Yüksek Lisans... tezi
olarak kabul edilmiştir.

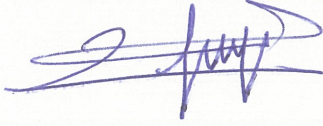
02/01/2019

(Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Samur

Doç. Dr. Zekayi Kaya

Doç. Dr. Alparslan Uğur

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2019

(Ünvan, Adı Soyadı)

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye Ekonomisinde Kara Para Aklama Olgusu Açısından Varlık Barışı Uygulamaları (2008 - 2018)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

18/12/2018

Koray PİRÇEKLİ

ÖN SÖZ

Tez çalışmasının her aşamasında değerli bilgi ve birikimlerini paylaşmaktan kaçınmayan, bunu sıkılmadan büyük bir özveriyle yapan ve değerli vaktini ayıran tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Cengiz SAMUR'a; ihtiyaç duyduğum bilgilerin temininde yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. M. Altuğ KÖKTAŞ'a ve Araştırma Görevlisi Uğur YILDIRIM'a; tez çalışmama yaptıkları önerileriyle ciddi destek veren Doç. Dr. Zekayi KAYA'ya ve Doç. Dr. Alparslan UĞUR'a; devamlı olarak fikir alışverişinde bulunduğum Hazine ve Maliye Bakanlığında birlikte çalıştığım değerli mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim.

En büyük teşekkürü beni bu yaşa getiren, hiçbir menfaat beklemeksizin maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen dedem ve anneannem ile babam ve annem hak etmektedir.

Sadece tez çalışması sırasında değil hiçbir zaman desteğini esirgemeyen hayat arkadaşım Büşra PİRÇEKLİ'ye ve kısa süre önce hayata gözlerini açan kızıma sonsuz teşekkür ederim.

Tez çalışmasıyla, Türkiye ekonomisi ve kamu mali yönetimine küçücük de olsa bir katkıda bulunabilmişse hedefe erişilmiştir.

ÖZET

Pirçekli, Koray, “Türkiye Ekonomisinde Kara Para Aklama Olgusu Açısından Varlık Barışı Uygulamaları (2008 - 2018)”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019.

Ülkemizde sık sık uygulanan vergi affı ve varlık barışı uygulamaları kısa vadede ve az maliyetle kaynak yaratmak amacıyla hükümetlerce başvurulmuş mali politika tercihleridir. Uygulama, düzenlemeden yararlanacak mükelleflere çeşitli kolaylıklar sağlamaktadır. Yasal veya yasa dışı yollarla elde edilen ekonomik değerler düzenlemeden faydalanan mükelleflerce milli ekonomiye kazandırılmaktadır. Hükümetler böyle düzenlemelerle ekonomik değerlerin kaynağının sorgulanmayacağına garanti vermektedir. Bir taraftan vergi affı ve varlık barışı gibi uygulamalarla ekonomi için kaynak yaratılmakta diğer taraftan da kara para aklama olgusu ile ulusal ve uluslararası arenada etkin mücadele edilmektedir. Ne var ki bu durum mali politika tercihleri ve aklama ile mücadele mekanizması arasında birtakım çelişkiler doğurmaktadır.

Çalışma kapsamında kara para aklama mekanizmasına ilişkin teorik çerçeve ortaya konulmuş, Türkiye’de 2008-2018 dönemlerinde uygulamaya alınan vergi affı ve varlık barışı düzenlemeleri aklama olgusu bakımından irdelenmiştir. Bu dönemde 2008’de 5811 sayılı, 2013’te 6486 sayılı, 2016’da 6736 sayılı ve 2018’de 7143 sayılı Kanunla olmak üzere 4 adet mali af düzenlemesi yapılmıştır. 2008’de 5811 ve 2013’te 6486 sayılı Kanun ile uygulamaya konulan düzenlemeler pür varlık barışı olma özelliğini taşımaktadır. Diğer taraftan 2016’daki 6736 ve 2018’deki 7143 sayılı Kanunla uygulamaya konulan düzenleme ise varlık barışına ilişkin hükümleri içeren geniş kapsamlı mali af uygulaması olarak nitelendirilmektedir. Dört uygulamanın ortak yönü de milli ekonomiye kazandırılan ekonomik değerlerin vergi incelemesi ve soruşturması kapsamı dışında tutulmasıdır. Bu durum beyan edilen ekonomik değerlerin, daha önce yasa dışı faaliyetlerden elde edilmiş olsa bile öncül suçun tespiti ve aklama ile ilişkisinin tespitini zorlaştırmaktadır.

Tez çalışmasında aklama olgusu bakımından varlık barışı uygulamaları 5 kriter çerçevesinde değerlendirilmiştir: Önleyici tedbirler, uygulanan politikanın etkinliği, aklamanın aşamaları, Vergiye Gönüllü Uyum Programları, Basel Yönetişim Enstitüsünce yayımlanan AML (Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesi) endeksi. Çalışmada varlık barışı uygulamalarının aklama ile mücadelede risk unsuru olduğu, bu dönemdeki uygulamalardan gerçekleşen tahsilâtın yetersiz kaldığı, aklama aşamalarının tamamlanmasında varlık barışı uygulamalarının aklama fiilini kolaylaştırdığı, uygulamaların vergiye gönüllü uyum programlarına ancak kısmen uyum gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aklama, Kara Para Aklama, Mali Af, Vergi Affı, Varlık Barışı, Vergiye Gönüllü Uyum Programları

ABSTRACT

Pirçekli, Koray, “Assets Peace Practices in terms of Black Money Laundering in Turkey Economy (2008 - 2018)”, Master Thesis, Kırıkkale, 2019.

Tax amnesty and asset peace practises which are implemented for short period in our country are fiscal policy preferences resorted to by governments with a view to create resources at short term and low cost. These fiscal policy preferences offer various facilities to the taxpayers who will benefit from the regulation. Legally or illegally obtained economic values are included in the national economy by the taxpayers benefiting from this regulation. State authority ensures that the origin of the economic values is not questioned through such practises. In addition to creating resources for the economy, the practises such as tax amnesty and asset peace enable governments to conduct effective struggle with money laundering at national and international level. However, implementation of such policy tools bring along the contradictions between the fiscal policy preferences and struggle with money laundering mechanism.

This thesis seeks to offer a theoretical framework for the money laundering mechanism and examine the tax amnesty and asset peace put into implementation within the period between 2008 and 2018 in terms of the struggle with money laundering. 4 financial amnesty practices were applied in this period in accordance with the Laws No: 5811 (2008), 6486 (2013), 6736 (2016) and 7143 (2018). The practices put into force with the Laws No: 5811 and 6486 bear the nature of asset peace. As for the practice introduced with the Law No: 6736 and 7143, They are defined as the most comprehensive financial amnesty with provisions on asset peace. Shared feature of these four practices is that they leave the economic values contributed to the national economy outside the scope of tax examination and inquiry on. This causes a challenge in detecting the initial crime and its relation with money

laundering in the assumption that the declared economic values were originally obtained through illegal activities.

On the other hand, the present thesis treats the asset peace under 5selected criteria, which are namely preventive measures, effectiveness of the policy in implementation, stages of Laundering, volunteer tax compliance programs and AML (Anti-Money Laundering) index published by the Basel Governance Institute. Under this scope, it was concluded that asset peace practices constitute a risk factor for the struggle with money laundering; collections fall short given the prevailing economic conditions; asset peace practices paves the way for the launderer during the completion of the laundering stages, the practices are in partial harmony with the tax compliance programs

Keywords: Laundering, Money Laundering, Black Money Laundering, Fiscal Amnesty, Tax Amnesty, Assets Peace, Voluntary Tax Compliance Programs

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AML	: Kara Para Aklamayla Mücadele Endeksi
BÜMKO	: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü
DUP	: Doğrusal Üretken Olmayan Faaliyetler
FATF	: Mali Eylem Görev Gücü
FED	: Amerikan Merkez Bankası
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasılat
IMF	: Uluslararası Para Fonu
M.Ö.	: Milattan Önce
MASAK	: Mali Suçları Araştırma Kurulu
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNODC	: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi
VGUP	: Vergiye Gönüllü Uyum Programları
VUK	: Vergi Usul Kanunu

TABLÖLAR

Tablo 1 : Suçlar Bazında Ekonomik Veriler.....	12
Tablo 2 : Kara Paranın Ekonomik Faaliyetler İçindeki Yeri.....	20
Tablo 3 : Kayıt Dışı Ekonomik Faaliyetler.....	21
Tablo 4 : Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi Üzerine Yapılan Çalışmalar	22
Tablo 5 : Kara Para ve Aklama Olgusunun Etkilerini Tasnif (Yapıldığı Ülke Bakımından)	34
Tablo 6 : Yasa Dışı Sermaye Hareketleri ve Aklamaya Esas Malvarlığı Değerleri Üzerine Çalışmalar, Sonuçları (1988-2014).....	36
Tablo 7 : Gelişmekte Olan Bazı Ülkelerde Yasa Dışı Sermaye Akımlarına İlişkin Tahminler ve Toplam Ticaret İçindeki Payları (2014)	38
Tablo 8 : Türkiye’de 2008 Küresel Kriz Dönemine Dâir Makroekonomik Göstergeler (2008-2009)	61
Tablo 9 : Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi (2006 – 2009)	62
Tablo 10: Hazinesinin Finansman Durumu (2007 - 2009).....	63
Tablo 11: Temel Makroekonomik Göstergeler (2011 - 2014)	67
Tablo 12: Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi (2011 - 2014)	68
Tablo 13: Hazinesinin Finansman Durumu (2011 - 2014).....	68
Tablo 14: Temel Makroekonomik Göstergeler (2015 - 2017)	72
Tablo 15: Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi (2015 - 2017)	72
Tablo 16: Hazinesinin Finansman Durumu (2015 - 2017).....	73
Tablo 17: Şüpheli İşlem Bildirimi Sayıları (2017 Yılı).....	83
Tablo 18: MASAK Faaliyet Bilgileri (2013 - 2017)	87
Tablo 19: Varlık Barışı Politikalarının Etkinliğine İlişkin Yıllara Göre Kıyaslama	90
Tablo 20: 2008-2018 Dönemindeki Varlık Barışı Uygulamalarının FATF Prensiplerine göre Vergiye Gönüllü Uyum Programları Açısından Değerlendirilmesi (Özet).....	102

Tablo 21 : Basel AML Endeksine Göre En Riskli 20 Ülke ve Risk Dereceleri	103
Tablo 22 : Basel AML Endeksine Göre En Az Riskli 20 Ülke ve Risk Dereceleri	104

ŞEKİLLER

Şekil 1: Yasa Dışı Sermaye Çıkışları (2005 - 2014)	37
Şekil 2: Vergi Suçları	47

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vi
TABLolar	iv
ŞEKİLLER.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KARA PARA AKLAMA OLGUSU

1.1 TANIMI	8
1.2 HUKUKİ DÜZENLEMELERDE KARA PARA AKLAMA OLGUSU	13
1.2.1 Türkiye’de Kara Para Aklamaya İlişkin Düzenlemeler	13
1.2.2 Kara Para Aklamaya İlişkin Uluslararası Düzenlemeler	14
1.2.2.1 Viyana Konvansiyonu.....	15
1.2.2.2 Strazburg Konvansiyonu.....	15
1.2.2.3 Palermo Konvansiyonu.....	16
1.2.2.4 Varşova Sözleşmesi	16
1.2.2.5 Avrupa Konseyi Direktifleri	17
1.3 EKONOMİ İÇERİSİNDEKİ YERİ	18
1.4 KARA PARA AKLAMANIN AŞAMALARI	22
1.4.1 Yerleştirme (Placement).....	23
1.4.2 Ayırıştırma (Layering)	24
1.4.3 Bütünleştirme (Integration).....	25
1.5 KARA PARA AKLAMA YÖNTEMLERİ	26
1.6 KARA PARA AKLAMAYA İLİŞKİN İKTİSADİ TEORİLER	27
1.7 KARA PARA AKLAMANIN MAKROEKONOMİK SONUÇLARI	32

1.8 KARA PARA AKLAMAYA İLİŞKİN TAHMİNLER	35
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE VARLIK BARIŞI (2008-2018)

2.1 VARLIK BARIŞI: TEORİK ÇERÇEVE	40
2.1.1 Vergilendirilebilir Gelir Teorileri	41
2.1.1.1 Kaynak Teorisi.....	42
2.1.1.2 Safi Artış Teorisi.....	42
2.1.2 Vergi Güvenlik Müesseseleri	43
2.1.2.1 Örtülü Sermaye	44
2.1.2.2 Transfer Fiyatlandırması.....	45
2.1.3 Vergi Suçları	46
2.1.3.1 İdare Tarafından Cezalandırılan Vergi Suçları	47
2.1.3.2 Ceza Mahkemeleri Tarafından Cezalandırılan Suçlar	48
2.1.4 Mali Af	49
2.1.5 Varlık Barışı ve Vergi Affı	50
2.1.5.1 Ortaya Çıkaran Nedenler	53
2.1.5.2 Affa İlişkin Görüşler	56
2.1.5.2.1 Olumlu Görüşler	56
2.1.5.2.2 Olumsuz Görüşler	58
2.2 TÜRKİYE'DE VARLIK BARIŞI UYGULAMALARI (2008-2018).....	59
2.2.1 2008 Yılı Uygulaması	60
2.2.1.1 Uygulama Öncesi Ekonomik Görünüm.....	61
2.2.1.2 Uygulama.....	63
2.2.2 2013 Yılı Uygulaması	66
2.2.2.1 Uygulama Öncesi Ekonomik Görünüm.....	66
2.2.2.2 Uygulama.....	69
2.2.3 2016 Yılı Uygulaması	70
2.2.3.1 Uygulama Öncesi Ekonomik Görünüm.....	71
2.2.3.2 Uygulama.....	73
2.2.4 2018 Yılı Uygulaması	75

2.2.4.1 Uygulama Öncesi Ekonomik Görünüm.....	76
2.2.4.2 Uygulama.....	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARA PARA AKLAMA AÇISINDAN VARLIK BARIŞI UYGULAMALARI

3.1 AKLAMAYA İLİŞKİN ÖNLEYİCİ TEDBİRLER.....	79
3.1.1 Müşterini Tanı İlkesi	80
3.1.2 Şüpheli İşlem Bildirimi	81
3.1.3 Müşterinin İşlemlerinin Sürekli İzlenmesi.....	84
3.1.4 İş İlişkisinin Amacı ve Mahiyeti Hakkında Bilgi Edinilmesi	84
3.1.5 Kimlik Tespiti	85
3.2 UYGULANAN POLİTİKANIN ETKİNLİĞİ.....	85
3.3 AKLAMA AŞAMALARININ VARLIK BARIŞI İLE İLİŞKİSİ.....	91
3.4 VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUM PROGRAMLARI	92
3.4.1 Riskler	94
3.4.2 Prensipler	94
3.4.2.1 Önleyici Tedbirlerin Etkin Kullanılması	95
3.4.2.2 Aklamayla Mücadele İhtiyacına İlişkin Muafiyetlerin Yasaklanması	95
3.4.2.3 Yurt İçi Koordinasyon ve İşbirliğinin Sağlanması	96
3.4.2.4 Uluslararası İşbirliği	97
3.4.3 Mali Eylem Görev Gücünün (FATF) “ <i>Vergiye Gönüllü Uyum Programları</i> ” Açısından 2008, 2013, 2016 ve 2018 Uygulamalarının Değerlendirilmesi.....	98
3.4.3.1 2008-2018 Dönemi Uygulamaları ve FATF’nin Birinci Prensibi	98
3.4.3.2 2008-2018 Dönemi Uygulamaları ve FATF’nin İkinci Prensibi	99
3.4.3.3 2008-2018 Dönemi Uygulamaları ve FATF’nin Üçüncü Prensibi	100

3.4.3.4 2008-2018 Dönemi Uygulamaları ve FATF'nin Dördüncü	
Prensibi	101
3.5 BASEL KARA PARA AKLANMASININ ÖNLENMESİ (AML) ENDEKSİ	102
SONUÇ VE ÖNERİLER	106
KAYNAKÇA.....	110

GİRİŞ

Cumhuriyet döneminde 34 mali af uygulamasına başvurulmuştur. Mali af uygulamaları bünyesinde varlık barışı düzenlemesine yer veren ve vermeyen uygulamalar olarak sınıflandırılmaktadır. Vergi affı, vergi barışı ve varlık barışı gibi kavramlar mali af çatısı altında yer almaktadır.

Bu düzenlemelerle temelde kamu için kısa vadede ve daha az maliyetle kaynak yaratmak amaçlanmaktadır. Hükümetlerce, ekonomik değerlerin beyan edilerek milli ekonomiye kazandırılması, kayıt dışılığın azaltılması gibi amaçlarla da af düzenlemesine başvurulmaktadır. Uygulamada düzenlemeden yararlanacaklara çeşitli avantajlar sunulmaktadır. Bunlar; çeşitli vergi avantajlarının sunulması, beyan edilen ekonomik değerlerin inceleme ve soruşturmaya tabi tutulmaması, beyan edilen ekonomik değerlerin kaynağının yasal olup olmadığının sorgulanmaması olarak sayılabilir.

Hükümetlerce bir taraftan çeşitli amaçlarla varlık barışı niteliğindeki mali af uygulamalarına başvurulurken diğer taraftan kara para aklama olgusu ile ulusal ve uluslararası alanda mücadele edilmektedir. Bu durum her iki politika tercihi bakımından beraberinde çelişkiler getirmektedir.

Kara para aklama olgusu, yasa dışı yollarla elde edilen ekonomik değerleri; çeşitli işlemlere tabi tutmak veya yurt dışına çıkarmak suretiyle yasal statüye kavuşturmadır. Varlık barışı kapsamında beyan edilen ekonomik değerlerin kaynakları yasal olmasa bile af düzenlemeleriyle bunlara yasal görünüm kazandırılmaktadır. Af mekanizması ekonomik değerlerin kaynağının incelenmesine veya soruşturulmasına imkân tanımadığı takdirde aklama ile mücadele noktasında varlık barışı uygulamaları, ekonomik değerlerin kaynağının tespit edilmesinde önemli bir risk alanı oluşturacaktır.

Literatür 2 kategoride ele alınabilir: (1) Varlık barışı-vergi affı ile ilgili çalışmalar, (11) Kara para aklama ile ilgili çalışmalar.

(1) Varlık barışı-vergi affı üzerine literatür

Literatürde vergi affı (*varlık barışı*) çerçevesinde çok farklı konular irdelenmiştir. Vergi affının sebepleri ekonomik, mali, siyasi, sosyal ve psikolojik karakterde olabilmektedir. Vergi aflarının sonuçlarının olumlu mu olumsuz mu olduğu bakımından farklı tezler olduğu görülmektedir.

Literatürde varlık barışını / vergi aflarını savunan kuvvetli bir perspektif vardır: Dönmez (1990) afların kayıtlı ekonomiden gizlenmiş varlıkların ekonomiye yeniden kazandırılmasını sağladığını savunur. Böylelikle çıkarılan af kanunları ile beyan edilen gizli varlıklar vergilendirilebilecek, kayıt dışı ekonomi azaltılmış olacaktır.

Bülbül (2003) siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların toplumda gerginliğin yaşanmasına sebep olacağı, afların bu gerginliğin yumuşatılmasına katkıda bulunacağı görüşündedir. Öte yandan eski yönetimin mali işlemlerinin tasfiye edilmesinde vergi aflarının bir araç olarak kullanıldığını savunur.

Biçer (2006) afların vergiye karşı direncin azaltılmasında kullanıldığını savunmaktadır. Vergi ödeme eğiliminin artmasında afların önemli bir yere sahip olduğunu ileri sürmektedir.

Besen (2007) daha önce gizlenerek beyan edilmeyen kaynakların af kapsamından yararlanılarak ana ülkede yatırıma dönüşeceğini belirtir. Çalışmada mali yönüyle de uygulamaya konulabileceğini belirtir. Nitekim ona göre aflar vergi kaçırınların gönüllü olarak mali sisteme dâhil edilmesi bakımından önemlidir. Çalışmada siyasi iktidarların vergi afları ile seçmenler arasında toplumsal uzlaşmayı sağlayacağı ileri sürülür.

Karaosmanoğlu (2009) afların psikolojik etkileri üzerinde durur. Çalışmada afların düzenlemeden yararlananlarda af sonrasında daha sıkı denetime tâbi

tutulacakları, kendilerine bir daha göz yumulmayacağı yönünde kuvvetli kanaat uyandıracığı belirtilir.

Dallı (2012), afların mükelleflerin mali yapılarını iyileştirebilmeleri açısından fırsat niteliğinde olduğunu kaydeder. Mükellefin vergi borçlarının gecikme ceza ve faizi sebebiyle artmasının önüne geçilmesinde afların önemli olduğunu savunur.

Edizdoğan ve Gümüş (2013) vergi affı uygulamalarının ekonomik ve mali sisteme olumlu etkileri olduğunu belirtir. İç karışıklık ve ekonomik bunalımların yaşandığı ülkelerde vergi aflarının, gergin ortamın sakinleştirilmesine imkân tanıdığını ileri sürmektedir.

Atçeken, Altundemir ve Turan (2018), vergi aflarının mükellefler açısından gerekliliğini savunmaktadır. Vergi aflarının faydalı olduğunu, mükelleflerin vergi uyum düzeylerine olumlu yansıdığını savunur.

Yapılan çalışmalarda afların olumlu ve olumsuz yönleri olduğu noktasında farklı görüşler mevcuttur.

Literatürde varlık barışına / vergi aflarına itiraz eden önemli bir perspektif vardır: Akgün (1994)'te devletin af uygulamasını esas olarak finansman ihtiyacı sebebiyle çıkardığı düşünülür. Vergi aflarıyla elde edilen kaynakların bütçe açıklarının kapatılmasında kullanıldığı savunulur.

Er (2009), Aygün (2012), Karabulut (1996) af düzenlemelerinin vergilemede adalet ve eşitlik ilkelerine zarar verdiğini savunur. Af uygulamalarının mükellefler arasındaki farklılık ve eşitsizlikleri kısmen giderebileceği görüşüne sahiptirler. Şeren ve Dedebek (2013), afların anayasada vergilere ilişkin olarak yer alan genellik, adalet, ödeme gücü ve yasallık ilkelerinden sapma olduğunu savunmaktadır.

Cansız (2006)'da, Afyon'da 816 kişiyle yaptığı ankette, mükelleflerin vergi kaçakçılığına ilişkin düşüncelerinin neler olduğu analiz edilmiştir. Anket sonuçlarına göre vergi bir vatandaşlık görevidir, fakat vergi sistemi âdil değildir ve aflar

mükelleflerin vergi ödeme şevklerini kırmaktadır. Çetin (2007), aflar yüzünden mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun uzun vadede bozulduğunu belirtir.

İpek, Kaynar ve Öksüz (2012), afların vergi suçlarının yeniden işlenmesini teşvik ettiğini ve dürüst mükellef üzerinde cezalandırıcı etki yarattığını ileri sürer.

Demir ve Küçükilhan (2013) afların olumsuz yönlerinin olumlu yönlerine kıyasla daha fazla olduğu, kayıtlı mükellefleri cezalandırdığı görüşündedir.

Aksümer (2014), devletin gelir ihtiyacı nedeniyle affa başvurduğunu savunmaktadır. Ancak ülkemizde kısa süre aralıklarla çıkarılan afların çeşitli zararları da bulunmaktadır.

Orkunoğlu Şahin (2017), alacakların tahsilât sürecini hızlandırması, uygulanan maliye politikalarının etkinliğini artırması gibi amaçlarla hükümetlerce aflara sıkça başvurulduğu görüşündedir. Afların yeniden çıkarılabileceği yönünde mükelleflerde oluşacak beklenti sebebiyle yapılacak tahsilâtın olumsuz etkileneceğini savunmaktadır.

(u) Kara para aklama üzerine literatür

Literatürde *kara para aklama olgusuna ilişkin* çok çeşitli konular ele alınmıştır. Aklanan malvarlığı değerlerinin tahminlerden oluştuğu üzerine bir konsensus (ittifak) vardır. Bu durum esasen suç gelirlerinin büyüklüğünün tam anlamıyla tespit edilememesinden ve ancak tahminlere dayanmasından ileri gelmektedir.

Quirk (1997)'de aklamaya esas teşkil eden suç oranının dolaşımdaki para miktarıyla ilişkisi irdelenmiştir. Ekonomide suç oranının artmasının dolaşımdaki para miktarını azaltacağı sonucuna varılmıştır.

Yurdakul (2015) kara para aklama ile mücadelede uygulanan önleyici tedbirlerin suçtan gelir elde eden kesimlerin manevra kabiliyetini daraltacağını ve suç oranlarını azaltacağını savunmaktadır.

Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerinin ne kadarının aklamaya tâbi tutulacağına yönelik kimi model kurma çalışmaları vardır:

Tinbergen (1962) Newton'un Yer Çekimi Yasasını uluslararası ticaret bakımından yorumlamıştır. Oluşturduğu modelde iki ülke arasındaki dış ticaretin ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile doğru, ülkeler arasındaki coğrafi uzaklık ile ters orantılı olduğunu izah etmiştir.

Walker (1998) Tinbergen modeline suç ekonomisi yönüyle katkı yapmıştır. Geliştirdiği modele göre bir ülkeden diğerine transfer edilen suç geliri seviyesi, o ülkenin aklama için cazibesi ile doğru, ülkeler arasındaki mesafe ile ters orantılı olmaktadır. Aklamanın cazibesini ilgili ülkenin aklama ile mücadelede uyguladığı mevzuat, uluslararası standartlara uygunluk gibi değişkenlerle açıklar.

Çalışmanın önemi: Literatürde varlık barışı niteliğindeki af uygulamaları ile kara para aklama mekanizması arasındaki ilişkinin irdelenmediği görülmektedir. Tez çalışmamız varlık barışı uygulamaları ile kara para aklama ilişkisini analiz açısından çok önemli bir boşluğu dolduracaktır. Bu ilişki, 2008-2018 döneminde uygulamaya alınan ve varlık barışı niteliğindeki düzenlemeler ekseninde değerlendirilmeye tâbi tutulmuştur.

Çalışmada 2008-2018 döneminde görülen varlık barışı niteliğindeki af düzenlemeleri ayrı ayrı ele alınmıştır. Her bir uygulamanın özellikleri incelenmiştir. Uygulamalar, Mali Eylem Görev Gücü (FATF) tarafından yayımlanan 4 prensip doğrultusunda değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Değerlendirme sonucunda varlık barışı uygulamaları ile kara para aklama mekanizması arasında ilişki olup olmadığı analiz edilmiştir.

Tez çalışması 3 bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde, kara para aklama olgusu tanımlanacak, ekonomideki yeri ve büyüklüğü belirlenecek, aşamaları ve yöntemleri izah edilecek, aklamanın makroekonomik sonuçları ortaya konulacak ve aklamaya ilişkin olarak geliştirilen iktisadi teoriler izah edilecektir.

İkinci bölümde 2008 sonrası dönemde 5811, 6486 ve 6736 ve 7143 sayılı Kanunlarla uygulamaya alınan varlık barışı niteliğindeki af düzenlemelerinin kapsamı, amacı ve ekonomik performansı incelenmiştir.

Son bölümde Türkiye'deki varlık barışı düzenlemeleri ile aklama mekanizması arasındaki ilişki; önleyici tedbirler, uygulanan politikaların etkinliği, aklama mekanizmasının aşamaları ile varlık barışı arasındaki ilişki, Mali Eylem Görev Gücü (FATF) tarafından yayımlanan *Vergiye Gönüllü Uyum Programları* ve Basel Yönetim Enstitüsü tarafından yayımlanan *AML (Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesi) Endeksi* çerçevesinde, ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARA PARA AKLAMA OLGUSU

Kara para aklamaya konu değerler (kara para) bir suçtan elde edilirler, terimdeki kara nitelemesi bundan ileri gelmektedir. Kavram kimi zaman kara para olarak ifade edilir. Sosyal, ekonomik, hukuki ve ahlaki açıdan farklı şekillerde tanımlanabilir. Kara para kavramı ile kayıt dışı ekonomi kavramı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Her iki kavram karıştırılabilmektedir. Çünkü yasa dışı faaliyetler hem kayıt dışı ekonominin tanımlanmasında temel unsurdur, hem de kara para kavramı tanımlanırken kullanılmaktadır.

Yasa dışı faaliyetler, konusu suç olan ve yasaların bir yaptırım öngördüğü faaliyetlerdir. Bu faaliyetler sonucu elde edilen ekonomik değerler suç ekonomisini oluşturmaktadır. Suç çevresi işledikleri yasa dışı faaliyetlerin yasal düzenlemelere aykırılık teşkil ettiğinin bilincindedir. Bu bakımdan suç çevreleri, suç kapsamında elde ettikleri değerleri yasal bir faaliyetten elde etmiş gibi gösterme çabası içerisine girer. Bu çaba aklama olgusunu ön plana çıkarmaktadır. Yasa dışı yollardan elde edilen ekonomik değerlerin elde edenlerce serbestçe kullanılabilmesi bakımından aklanması ön koşuldur.

Aklama yöntemlerine bakıldığında çok sayıda yöntem olduğu, hatta bu yöntemlerin aklama eylemini gerçekleştirenlerin (aklayıcılar) hayal güçleriyle ve teknolojik gelişmelerle doğru orantılı olarak artabileceği kaydedilebilir.

Aklama; yerleştirme, ayırıştırma ve bütünleştirme aşamalarından oluşmaktadır. Aklamaya esas durumdaki yasa dışı ekonomik değerler, aklamanın her üç aşamasından ayrı ayrı geçirilebileceği gibi bazı aşamaların aynı anda gerçekleşmesi de mümkündür.

Uluslararası alanda suç ekonomisi faaliyetlerindeki önemli artışları takiben uluslararası kuruluşlar yasal düzenlemeler yapmak yoluna gitmişlerdir. Türkiye’de zaman içerisinde aklama ile mücadele konusunda uluslararası kuruluşların direktifleri ve uluslararası sözleşmelere taraf olmanın bir sonucu olarak yasal düzenlemeler yapılmış ve uygulanmıştır. Nitekim 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 282. maddesiyle¹ düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre aklama olgusu “Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama suçudur”² ve adli takibe konu olan ekonomik nitelikli bir suçtur. Madde hükmünden anlaşıldığı üzere aklama fiili yalnız başına bir suç değil, ancak başka bir suçun (öncül suç) işlenmesinden kaynaklanan malvarlığı değerlerinin olmasına bağlı olarak gerçekleşebilen bir suçtur.

Bu bölümde kara para aklama olgusu tanımlanacak, ekonomideki yeri ve büyüklüğü belirlenecek, aşamaları ve yöntemleri izah edilecek, aklamanın makroekonomik sonuçları ortaya konulacak ve aklamaya ilişkin olarak geliştirilen ekonomi teorileri izah edilecektir.

1.1 TANIMI

Tanımdan önce kara para kavramının ne olduğunu izah etmek gereklidir. Sözlük anlamıyla “yasa dışı yollardan sağlanan kazanç”³ olarak ifade edilen kavram, literatürde terim olarak *suç geliri*, *kirli para* veya *kara para* terimleri ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Kara para bir suçun işlenmesi sonucunda sahip olunan her türlü ekonomik değer olarak ifade edilebilir. İki unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki bir suçun işlenmesi; ikincisi ise suçun işlenmesi sonucunda ekonomik değerlerin elde edilmesidir.

Kara para kavramı sosyal, ekonomik, hukuki ve ahlaki olarak farklı şekillerde (Dönmez, 2010: 3) tanımlanabilir. *Kara para* kavramı *sosyal açıdan* toplumsal yaşam içerisinde toplum değerlerini zedeleyen her türlü faaliyet sonucu elde edilen

¹ 12.10.2004 tarihli ve 25611 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

² Bu çalışmada, bahse konu “Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu” kısaca “Aklama Suçu” olarak kullanılacaktır.

³ TDK, Büyük Türkçe Sözlük. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (Erişim Tarihi: 02.01.2018)

kazanç olarak tanımlanabilir. *Ekonomik açıdan* ekonomik hayatı düzenleyen kanunların ihlal edilmesi sonucunda elde edilen kazançlardır. Hukuki açıdan, işlenmeleri durumunda kanunların cezaî yaptırımlar öngördüğü fiiller sonucunda elde edilen gelirdir. *Ahlaki açıdan* yasal düzenlemelere aykırılık teşkil etmese bile toplumda ahlak dışı olarak nitelendirilen her türlü eylem sonucunda elde edilen ekonomik değerlerdir. Kara paranın yasal ekonomik faaliyetlere dâhil edilmesi için aklanmasına ihtiyaç vardır.

Yasa dışı yollardan elde edilen ekonomik değerler devlet tarafından tespit edildiğinde bunlara el konulabilir, ayrıca suçu işleyenlere farklı yaptırımlar (hapis ve para cezası) uygulanabilir. Bu yüzden elde edilen gelirin aklanması, sonuçta yasal bir kaynaktan elde edildiğine ilişkin yetkili mercilerde kuvvetli bir kanaat uyandırmak zorunludur. Aksi takdirde elde edilen gelir serbestçe, risksizce kullanılamayacaktır.

Koçağra ve Güler (2000) 20. yüzyılın başlarında Şikago’da mafya mensubu olan (Alphonse Gabriel Capone) tarafından yasa dışı yollardan elde ettiği paralara yasal bir zemin oluşturmak amacıyla ödemelerin sadece nakit yapıldığı bir “çamaşırhaneler zinciri” kurulduğunu belirtmiştir. Adı geçen mafyanın suçlardan sağlanan ekonomik değerleri, çamaşırhanelerden elde edilen yasal gelirlerle karıştırdığı, bu suretle muhasebe kayıtlarına dâhil ettiği ve kazancının yasal yolla elde ettiği yönünde algı uyandırmaya çalıştığı anlaşılmıştır. Bu olayla birlikte literatürde kara para aklama hususunda “laundering” (çamaşır yıkama) ifadesi kullanılmaya başlamıştır⁴.

1960’lı yıllarda uyuşturucu şebekelerinin yaygınlaşması ve uyuşturucu ticaretinde yaşanan önemli artışla birlikte kara para aklama kavramı daha da önem kazanmıştır. Kara para aklama kavramı uyuşturucu ticaretinin devasa boyutlara erişmesiyle beraber ancak 1980’li yıllarda (Koçağra ve Güler, 2000: 6) ciddi bir

⁴ Aklamanın çok eski tarihlere dayandığını söylemek de mümkündür. Bunlara örnek olarak, “Lord of the Rim” adlı eserde Çinli tüccarların servetlerinin ellerinden alınmasını engellemek adına servetlerini hükümdarlarından gizleme çabalarının anlatıldığı, ayrıca tüccarların bu ekonomik değerleri başka yerlere hareket ettirdiği ve Çin’in dışında yatırıma konu ettikleri anlatılmaktadır (Erdağ, 2007: 122). Bilim adamlarınca Asurlulardan kalan ticari yazışmalar üzerine yapılan çalışmada, Anadolu’ya ihraç edilecek mallara ilişkin devlete ödenecek vergilerden kurtulmak amacıyla işadamlarınca beyanda sahtecilik yoluna gidildiği sonucuna varıldığı anlaşılmıştır (Koçağra ve Güler, 2000: 5).

tehdit olarak görülecektir. Tehdit karşısında uluslararası platformda girişimler başlamış, aklama ile mücadeleye yönelik çeşitli uluslararası organizasyonlar ön plana çıkmış ve yasal zemin ortaya konulmuştur.

Akademik çalışmalarda kara para aklama olgusuna ilişkin farklı tanımlar yapıldığı görülmektedir. Masciandro (2007) ekonomik açıdan aklamayı “likit varlığın yasa dışı kaynağını veya potansiyel getirisini tüketim, tasarruf ve yatırım için cari gelir haline dönüştürme amaçlı otonom ekonomik suç faaliyeti” olarak (Yurdakul, 2015: 229) tanımlamaktadır. Bir diğer tanımda aklama olgusu yasadışı yollardan edinilen gelirin, yetkili otoritenin dikkati çekilmeden kullanımına imkân sağlamak üzere gizlenen veya yasal yolla elde edinilmiş görüntüsü verilerek başka varlıklara dönüştürülmesi işlemi olarak (Akar, 1997: 11-12) ifade edilmiştir. Başka bir tanıma göre (Quirk, 1997:7) kara para aklama “yasa dışı yollarla elde edilen ekonomik değerin ekonomiye dâhil edilmesi ve yasal amaçlar için kullanılması süreci” veya “yasa dışı yollarla elde edilen para veya para ile ölçülebilen değerin gayri meşru kaynağının gizlenmesi amacıyla diğer varlıklarla değiştirilmesi” yahut “başka bir yol yasal görünüm kazandırılması”dır.

Genel olarak aklama kavramı şöyle ifade edilebilir (Ergül, 1998):

- Suç örgütlerince işlenen suçlardan elde edilen değerlerle ilgili olarak yasal oldukları yönünde izlenim uyandırılması ve suçtan elde edilen gelirlerin ekonomik sisteme katılmasıdır.
- Suçtan kaynaklanan gelirlere meşruluk görüntüsü kazandırılmak amacıyla mali sistemde bir dizi işleme tabi tutulmasıdır.
- Yasa dışı yollardan elde edilen değerlerin yasal yollardan elde edilmiş gibi gösterilmesi yolunda yapılan tüm işlemlerdir.

Aklama sadece gelir yaratan bir suçun işlenmesi sonrasında meydana gelebilir. Aklama suçunun meydana gelmesini sağlayan suç öncül suç olarak nitelendirilir. Bu bakımdan aklama olgusunun ortaya çıkabilmesi için;

- Suç olgusunun (öncül suç) olması,

- Suç dolayısıyla bir ekonomik değer sağlanması,
- Elde edilen ekonomik değere yasal bir görünüm kazandırmak amacıyla başka işlemler gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Öncül suçlar, ülkelerin yapısı ve özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Öncül suçun belirlenmesinde kimi ülkelerde sayma kimi ülkelerde ise eşik yöntemi (alt eşik veya üst eşik) olmak üzere farklı yöntemler kullanılmaktadır.

FATF⁵ tarafından öncül suçlardan bazıları şu şekilde (FATF, 2018: 113-114) sıralanmıştır:

- Organize suç örgütüne katılmak ve haraç kesmek,
- Terör ile ilgili her türlü suç,
- İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığı,
- Cinsel istismar,
- Yasa dışı uyuşturucu ve psikotropik madde ticareti,
- Silah ticareti,
- Yolsuzluk ve rüşvet,
- Dolandırıcılık,
- Sahte para basma,
- Çevre suçları,
- Vergi ve gümrük kaçakçılığı,
- Bilgi sızdırma ve piyasa manipülasyonu.

Öncül suçlardan elde edilen gelirlerin toplamı bir ekonomide yasa dışı yollarla elde edilen gelirlerin ve suç ekonomisinin büyüklüğünü (Yurdakul, 2015) temsil eder. Suç ekonomisi içerisinde uyuşturucu suçları; silah kaçakçılığı, dolandırıcılık suçları, hırsızlık suçları, finans sektörüne ilişkin suçlar ve şiddet içeren suçlara göre daha büyük bir paya (Schneider, 2010: 479) sahiptir.

⁵ Mali Eylem Görev Gücü

Haken (2011) tarafından yapılan çalışmada gelişmekte olan ülkelerde suç gelirleri ile suç piyasası ilişkisi araştırılmıştır. Çalışmanın nihayetinde suç piyasalarının ekonomik büyüklüğüne dâir tahminî veriler ortaya konulmuştur (Yurdakul, 2015: 231-232).

Tablo 1: Suçlar Bazında Ekonomik Veriler

PİYASA	YASADIŞI ULUSLARARASI TİCARET
Uyuşturucu Kaçakçılığı	320 Milyar ABD Doları
Sahte Ürün Ticareti	250 Milyar ABD Doları
İnsan Kaçakçılığı	31,6 Milyar ABD Doları
Akaryakıt Kaçakçılığı	10,8 Milyar ABD Doları
Vahşi Hayvan Parçası Ticareti	7,8-10 Milyar ABD Doları
Yasa Dışı Balık Avcılığı	4,2-9,5 Milyar ABD Doları
Yasa Dışı Kereste Ticareti	7 Milyar ABD Doları
Sanat Eseri/Kültürel Varlık Kaçakçılığı	3,4-6,3 Milyar ABD Doları
Altın Kaçakçılığı	2,3 Milyar ABD Doları
İnsan Organları Ticareti	640 Milyon-1,2Milyar ABD Doları
Hafif Silah Kaçakçılığı	300 Milyon-1Milyar ABD Doları
Elmas ve Değerli Taş Ticareti	860 Milyon ABD Doları
TOPLAM	639-651 MİLYAR ABD DOLARI

Kaynak: Haken, J. (2011), p.56.

Tablo 1’de ekonomik suç piyasalarının yaklaşık 650 milyar dolarlık bir büyüklüğe sahip olduğu görülmektedir. Suç piyasasında en büyük paya yaklaşık %50’lik bir oran ve 320 milyar dolarlık meblağıyla uyuşturucu ticareti sahiptir.

Aklamanın konusu durumundaki ekonomik değerlerin kaynağının ne olduğu, hangi endüstrileri ilgilendirdiği, işlenmesinin nasıl engellenebileceği ve nasıl mücadele edileceği aklama ile mücadele açısından son derece önemlidir. Mücadelede amaç ekonomik hacmi bu denli büyük suçların işlenmesinin önlenmesidir.

1.2 HUKUKİ DÜZENLEMELERDE KARA PARA AKLAMA OLGUSU

Bu kısımda kara para aklama suçunun ülkemiz hukuk sistemindeki gelişimi ve tanımına yer verilmiş, kara para aklama suçu, öncül suç, malvarlığı değerleri gibi unsurlara ilişkin uluslararası düzenlemeler incelenmiştir.

1.2.1 Türkiye’de Kara Para Aklamaya İlişkin Düzenlemeler

1990’lı yıllarda aklama konusunda görülen uluslararası girişimlerin bir sonucu olarak aklama kavramı Türk hukuk sistemine girmiştir. Türk hukuk sistemine “Kara Para Aklama Suçu”, 4208 sayılı “Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanunun”⁶ ikinci maddesinde tanımlanmıştır. Kanunda önce söz konusu suçla ilgili diğer kanunlar sayılmış (ikinci madde), sonra “Kara Para” şöyle ifade edilmiştir:

*“Bu kanunların suç saydığı fiillerin işlenmesi suretiyle elde edilen; para, para yerine geçen her türlü kıymetli evrak, mal, gelirler ve bir para biriminden diğer bir para birimine çevrilmesi de dâhil, sözü edilen para, evrak, mal, veya gelirlerin birbirine dönüştürülmesinden elde edilen her türlü maddi menfaat ve değer”*dir.

Aynı kanunda “Kara Para Aklama Suçu” ise şöyle tanımlanmıştır:

*“Türk Ceza Kanununun 296. maddesinde belirtilen haller haricinde bu maddede sayılan fiillerin işlenmesi suretiyle elde edilen kara paranın elde edenlerce meşruiyet kazandırılması amacıyla değerlendirilmesi, bu yolla elde edildiği bilinen kara paranın başkalarınca iktisap edilmesi, bulundurulması, elde edenlerce veya başkaları tarafından kullanılması, kaynak veya niteliğinin değiştirilmesi, gizlenmesi, suçu işleyen failin kaçmasına yardım etmek amacıyla kaynağının veya yerinin değiştirilmesi veya transfer yoluyla aklanmasına yönelik fiillerin işlenmesi”*dir.

⁶ 19.11.1996 tarihli ve 22822 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Yürürlükteki mevzuat bakımından aklama suçu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun⁷ 282. Maddesinde “Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama” başlığı altında düzenlenmiştir. Kanunda kara para aklama, “alt sınırı altı ay veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini yurt dışına çıkarmak veya bunların gayri meşru kaynağını gizlemek ya da meşru bir yolla elde edildiği konusunda kanaat uyandırmak maksadıyla çeşitli işlemlere tabi tutmak” şeklinde tanımlanmıştır. Madde hükmüne göre aklama suçu bağımsız değil, ancak başka bir suçun işlenmesinden kaynaklanan malvarlığı değerlerinin söz konusu olmasına bağlı bir suçtur.

Aynı maddede suçun işlenmesine iştirak etmeksizin, bu suçun konusunu oluşturan malvarlığı değerini, bu özelliğini bilerek satın alan, kabul eden, bulunduran veya kullanan kişinin de aklama suçunu işlediği hükmü yer almaktadır. Suçun bir kamu görevlisi veya belli bir meslek sahibi kişi tarafından bu mesleğin icrası sırasında işlenmesi ile suç işlemek için teşkil edilmiş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi durumu aklama suçunu ağırlaştırıcı bir unsurdur.

1.2.2 Kara Para Aklamaya İlişkin Uluslararası Düzenlemeler

Uluslararası Sözleşmelerin bazılarında aklama suçu tanımlanmış bazılarında ise yalnızca aklama suçunun oluşmasına dayanak teşkil eden öncül suçların ne olduğu belirtilmekle yetinilmiştir.

Aklama suçu açısından uluslararası düzenlemeler çerçevesinde Viyana Konvansiyonu⁸, Palermo Konvansiyonu⁹, Strazburg Konvansiyonu¹⁰ ve Varşova

⁷ 12.10.2004 tarihli ve 25611 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁸ 1990 yılı Kasım ayında yürürlüğe girmiştir.

⁹ Organize suçlarla mücadele açısından ilk uluslararası düzenlemedir. 15 Kasım 2000’de BM Genel Kurulu tarafından kabul edilerek, 12-15 Aralık 2000 tarihinde Palermo’da imzaya açılmıştır.

¹⁰ Suçtan gelir elde edilmesinin önlenmesi amacıyla suç gelirlerinin müsadere edilmesi ve böylece aklanmasının önlenmesi, ayrıca bu amaçla uluslararası işbirliğinin sağlanmasına yönelik olarak, Avrupa Konseyi tarafından 08.11.1990 tarihinde “Suç Gelirlerinin Aklanması, Aranması, Zapt Edilmesi ve Müsadere Edilmesi Hakkında Sözleşme” kabul edilmiştir.

Sözleşmesi¹¹ ile Avrupa Konseyi Direktifleri (91/308, 2001/97 ve 2005/60 Direktifi) kaydedilebilir.

1.2.2.1 Viyana Konvansiyonu

Sözleşmede uyuşturucu madde kaçakçılığıyla mücadelenin etkili bir şekilde yapılmasını sağlamak amacıyla çeşitli önlemler alınması, ülkelerin mevzuatlarının uyumlulaştırılması ve uluslararası alanda işbirliği öngörülmektedir. Kara para aklama suçu adı altında bir tanım yapılmamakta, bununla beraber malvarlığı tanımına yer verilmektedir. Aklama suçu konusunda sadece uyuşturucu madde suçlarından kaynaklanan gelir ve malvarlıkları üzerinde durulmaktadır (United Nations, 1988).

1.2.2.2 Strazburg Konvansiyonu

Sözleşmede “öncül suç” tanımlanmıştır. “Öncül Suç”; “işlenmesi sonucunda kazanç elde edilen ve Sözleşmenin 6'ncı maddesinde tanımlanan aklama suçlarının birisinin konusu olabilecek herhangi bir cezai suç” olarak ifade edilmiştir. Elde edilen gelirler bakımından *tüm suçlar* yaklaşımı benimsenmiştir. Tüm suçların aklama bakımından öncül olabileceği öngörülmekle birlikte sözleşmeye taraf devletlere aklamaya esas öncül suçun belirlenmesi noktasında çekince koyma serbestisi tanınmıştır. Buna göre, öncül suça ilişkin çekince belirtmeyen devletler açısından, tüm suçların öncül suç olarak kabul etmiş sayılacağı hüküm altına alınmıştır (Avrupa Konseyi, 1990: 1-2).

Sözleşmede, “kara para aklama suçu” farklı açılardan tanımlanmıştır. Buna göre(Avrupa Konseyi, 1990: 2-3);

¹¹ 1990 tarihli Suç Gelirlerinin Aklanması, Aranması, Zapt Edilmesi ve Müsadere Edilmesi Hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Strazburg Konvansiyonu), uluslararası gelişmeler doğrultusunda yeniden gözden geçirilerek güncellenmiş ve bu kapsamda hazırlanan Varşova Sözleşmesi 16 Mayıs 2005 tarihinde tarafların imzasına açılmıştır.

- “Bir malvarlığının suçtan kaynaklandığını bilerek, yasadışı kaynağını gizlemek veya olduğundan değişik göstermek veya öncül suçun işlenmesine karışan herhangi bir şahsın eyleminin hukuki sonuçlarından kaçmasına yardım etmek amacıyla dönüştürülmesi veya devredilmesi”,
- “Bir malvarlığının, suçtan kaynaklandığını bilerek, gerçek niteliğini, kaynağını, yerini, durumunu, hareketini, bu malla ilgili hakları ya da mülkiyetini gizlemek veya olduğundan değişik göstermek”,
- “Taraf devletlerin anayasal ilkelerine ve hukuk düzenlerinin temel esaslarına bağlı kalmak kaydıyla edinim anında suçtan elde edildiğini bilerek, bir malvarlığının iktisap edilmesi, bulundurulması veya kullanılması”dır.

1.2.2.3 Palermo Konvansiyonu

Sözleşmede sınır aşan nitelikte ve örgütlü suç gruplarınca işlenen kara para aklama suçu yer almaktadır. Taraf devletlerden kara para aklama suçunda öncül suçları ağır suçlar, örgütlü suç grubuna katılma, yolsuzluk ve adaletin engellenmesi suçlarını kapsayacak şekilde en geniş surette belirlemeleri istenmiştir. Öncül suçların tespitinde sayma yöntemi benimsenmişse taraf ülkeye en azından örgütlü suç gruplarınca işlenen suçları mutlaka sayması şart koşulmuştur. Ayrıca suç gelirlerinin müsadere edilmesi, özel soruşturma yöntemlerinin kullanılması, suçluların iadesi ve karşılıklı adli yardım konularında düzenlemeler yer almaktadır (United Nations, 2004).

1.2.2.4 Varşova Sözleşmesi

Aklama suçuyla ilgili Strazburg Konvansiyonuna benzer hükümleri içeren sözleşmedir. Sözleşmede, “malvarlığı” ve “öncül suç” terimleri Strazburg Sözleşmesindeki şekliyle kullanılmıştır. Sözleşmede ayrıca kimlik tespiti ve şüpheli işlem bildirimi gibi önleyici tedbirlere de yer verilmiştir.

1.2.2.5 Avrupa Konseyi Direktifleri

Mali Sistemi Kara para Aklama Amacıyla Kullanmayı Önlemek üzere 91/308 sayılı Konsey Direktifi oluşturulmuştur. Direktifin amacı sermaye akışını ve mali hizmetlerin sunulmasını sınırlamadan mali sistemin kara para aklanmasında bir araç olarak kullanılmasını engellemektir.

Direktifin 1. maddesinde kasıtlı işlenmiş olmaları şartıyla şu eylemlerin aklama anlamına geleceği belirtilmektedir (Council Directive, 1991: 3).

- “Bir mülkün¹² suç oluşturan bir faaliyetten veya bu faaliyete katılma sonucunda elde edildiğini bilerek, bu mülkün gayrimeşru kaynağını gizlemek amacıyla veya bu faaliyetin gerçekleştirilmesine katılan bir şahsın, bu fiilin hukuki sonuçlarının değiştirilmesini teminen bahse konu mülkün dönüştürülmesi veya devredilmesi”,
- “Bir mülkün suç oluşturan bir faaliyetten veya bu faaliyete katılma fiilinden elde edilmiş olduğunu bilerek bu mülkün gerçek niteliğinin gizlenmesi”,
- “Bir mülkün alındığı tarihte, suç oluşturan bir faaliyetten veya bu faaliyete katılma fiilinden elde edilmiş olduğunu bilerek satın alınması veya kullanılması”dır.

Öncül suçlar bakımından 1991 Direktifinde sadece uyuşturucu suçları yer almakta iken 2001/97 Sayılı Konsey Direktifinde tüm organize suçlar ile kaçakçılık suçlarına yer verilmiştir (Council Directive, 2001: 3).

2005/60/EC Sayılı Direktif ile birlikte 1991/308/EEC sayılı Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi uygulamadan kaldırılmıştır. Direktifte Avrupa Birliğine üye ülkelerin kara para aklama ile mücadelede esas yasal düzenlemelerini ne suretle yapmaları gerektiği belirtilmiştir (Council Directive, 2005).

¹² Anılan direktifin 1. Maddesinde mülk, “Maddi ve maddi olmayan, taşınır veya taşınmaz her türlü varlık ve bu varlıklar üzerinde mülkiyet hakkının veya pay sahipliğinin kanıtı olan hukuki belge veya vesikalar” şeklinde tanımlanmıştır.

1.3 EKONOMİ İÇERİSİNDEKİ YERİ

Ekonomik faaliyetler kayıtlı ekonomi ile kayıt dışı ekonomiden ibaret görülebilir. Kayıtlı ekonomi ile kayıt dışı ekonomi arasında zıt yönlü bir ilişki söz konusudur. Buna göre, ülke ekonomisinde kayıtlı ekonomi büyüdükçe kayıt dışılık azalır, aksi de doğrudur.

Kayıt dışı ekonomi kaynağını devletin vergilendirme politikalarının gereği olarak aile gibi en temel ekonomik birimin aile içi üretim faaliyetinden alabileceği gibi farklı yasal ekonomik faaliyetlerden ve kanunlarca suç sayılan eylemlerin gerçekleştirilmesinden de alabilmektedir. Bu açıdan, kayıt dışı ekonomi çeşitlilik arz etmektedir.

Kayıt dışı ekonomi hiçbir belgeye dayanmayan veya niteliği itibarıyla gerçek durumu yansıtmayan belgelerle gerçekleştirilen işlemin farklı kesimlerden ve devletten gizlenmesi, işlemin böylece kayıtlı ekonominin dışına taşınmasıdır (Altuğ, 1999: 257). Yine millî gelire dâhil edilmesi gerektiği halde, kaydedilmeyen tüm ekonomik faaliyetler olarak da tanımlanabilir (Schneider, 1986: 643). Kayıt dışı ekonomi kavramına *geniş* ve *dar anlamda* bakılabilir. Dar anlamda yasal, fakat belgeye bağlanmamış ekonomik faaliyetleri kapsarken geniş anlamda hem yasal ancak belgelendirilmemiş, hem de yasadışı faaliyetleri kapsar (Işık ve Acar, 2003: 118).

Kara para aklama suçunda uyuşturucu kaçakçılığı, rüşvet, irtikâp, yolsuzluk, silah ticareti gibi yasadışı faaliyetler sonucu elde edilen değerler kayıt dışına çıkarılabileceği gibi yasal ancak devletin bilgisi dışında gerçekleştirilen faaliyetler de kayıt dışı ekonomi kapsamında görülebilir (Çolak, 2012: 5).

Kayıt dışı ekonominin tanımlanmasında farklılıklar görülmektedir ki bunlar beş temel unsur ile izah edilebilir: “*Yasalara aykırılık*”, “*ahlaki normlara aykırılık*”, “*istatistiki açıdan ölçülemezlik*”, “*gelir ya da fayda elde etme*” ve “*ekonomik sisteme uygunluk*” (Özsoylu, 1996: 10-12). Unsurlardan yasalara aykırılık yasadışı yollardan üretilen mal ve hizmet sonucunda ortaya çıkan kayıt dışılığı -bir başka deyişle suç

ekonomisini- ifade etmektedir. Suç ekonomisinde esas unsur ise faaliyetin yasaların çizdiği çerçevede gerçekleştirilmesi değil aksine faaliyetin bizzat kendisinin yasalara aykırılık teşkil etmesidir.

Kayıt dışı ekonominin doğasında ekonomik faaliyetlerin gizlenmesi ve böylece kayıtlı ekonominin dışına çıkarılması vardır. Schneider (2015)'e göre kayıt dışı ekonomiye ilişkin faaliyetler şu maksatlarla gizlenmektedir:

- Vergi ve diğer mali yükümlülüklerin ödenmesinden kaçınma,
- Sağlık ve sosyal güvenlik sistemine yapılacak katkı ödemelerinden kaçınma,
- İşgücü piyasasındaki asgari ücret gibi yasal düzenlemelere uymaktan kaçınma,
- Mevcut idari prosedür ve standartlara uymaktan kaçınma.

Kayıtlı ekonomideki faaliyetler kendi içerisinde, piyasa faaliyetleri ve piyasa dışı faaliyetler olarak ikiye ayrılmaktadır. Piyasa faaliyetleri sonucunda mal ve hizmetler üretilmekte ve fiyatlandırılmaktadır. Piyasa dışı kayıtlı ekonomi kapsamında ise kamu tarafından üretilen ve sunulan mal ve hizmetlerle ev işi faaliyetleri yer almaktadır (Yetim, 1999).

Kayıt dışı ekonomik faaliyetler de benzer şekilde piyasa faaliyetleri ve piyasa dışı faaliyetler olmak üzere ikili ayrıma tabi tutulmaktadır. Kayıt dışı piyasa faaliyetleri vergi kaçırma (vergiden kaçınma) amaçlı yasal ekonomik faaliyetler ile konusu suç teşkil eden kara para faaliyetlerinden oluşmaktadır. Kayıt dışında yer alan piyasa dışı ekonomik faaliyetler geçimlik ve ev ekonomisi faaliyetlerini barındırmaktadır. Şu halde ekonomik faaliyetler şöyle formüle edilebilir:

(1) Toplam Ekonomi= (2) Kayıtlı Ekonomi + (3) Kayıt Dışı Ekonomi

(2) Kayıtlı Ekonomi= Piyasa Faaliyetleri + Piyasa Dışı Faaliyetler

(3) Kayıt Dışı Ekonomi= Piyasa Faaliyetleri + Piyasa Dışı Faaliyetler

(4) Kayıt Dışı Ekonomik Piyasa Faaliyetleri= Suç Sektörü Faaliyetleri +
Düzenlemelere Uyulmayan Sektör Faaliyetleri + Belge ve Kayıt Düzenine
Uyulmayan Sektör Faaliyetleri

(5) Kayıt Dışı Ekonomik Piyasa Dışı Faaliyetler= Geçimlik Ekonomi + Ev
Ekonomisi.

Tablo 2: Kara Paranın Ekonomik Faaliyetler İçindeki Yeri

TOPLAM EKONOMİK FAALİYETLER				
Kayıtlı (Ölçülebilen) Ekonomik Faaliyetler		Kayıt Dışı (Ölçülemeyen) Ekonomik Faaliyetler		
Piyasa Faaliyeti	Piyasa Dışı Faaliyet	Kayıt Dışı Piyasa Faaliyeti		Kayıt Dışı / Piyasa Dışı Faaliyet
Mal ve Hizmet Üretim Faaliyeti	Kamusal Faaliyet	Vergi Kaçırma Faaliyeti	Kara para Faaliyeti	Ev İşleri Faaliyetler

Kaynak: Yetim, S. (1999)

Kayıt dışı ekonomi farklı şekillerde de sınıflandırılabilir. Faaliyet konusu (Kum, 2005: 11) açısından sınıflandırma buna bir örnektir.

Tablo 2’de kayıt dışı ekonomik faaliyetler faaliyet konusu açısından sınıflandırılmıştır. Bu yönüyle kayıt dışı ekonomi yasal ve yasal olmayan şeklinde iki tür altında incelenebilir. Kara para aklama eylemi kayıt dışı ekonominin yasal olmayan faaliyetler başlığı altında yer almaktadır.

Tablo 2 ve Tablo 3’ten görüleceği üzere ilk olarak kara para faaliyetleri kayıt dışı piyasa faaliyetleri kapsamında kayıt dışı ekonominin bir parçasıdır. İkinci olarak faaliyet konusu açısından yasal olmayan ekonomik faaliyetler şeklinde kayıt dışı ekonomi içerisinde yer alır.

Tablo 3: Kayıt Dışı Ekonomik Faaliyetler

Faaliyet	İşlem Türü			
	Parasal		Parasal Olmayan	
Yasal Olmayan	Uyuşturucu İmalatı ve Ticareti, Kadın Ticareti, Kumar, Kaçakçılık, Dolandırıcılık ve Çalıntı Mal Ticareti		Uyuşturucu, Çalıntı mallar, Kaçakçılık vb. kullanım amacıyla uyuşturucu bitki yetiştirme, hırsızlık	
	Vergi Kaçırma	Vergiden Kaçınma	Vergi Kaçırma	Vergiden Kaçınma
Yasal	Yasal mal ve hizmetlerle ilgili olan fakat beyan edilmemiş işlerden elde edilen ücret, maaş ve varlıklar.	Vergi muafiyetleri, İstisnalar, İndirimler	Yasal mal ve hizmetlerin takası	Kendi adına ve yararına yapılan üretim, onarım vs. akraba, komşu yardımları

Kaynak: Kum (2005)

Tablo 4, Türkiye’de kayıt dışı ekonominin tahminine yönelik farklı dönemler için farklı yöntemler kullanılarak yapılan çalışmaları göstermektedir. Çalışmalar Türkiye’de kayıt dışı ekonominin GSYİH’ye oranının yaklaşık olarak %1,5 ile %40,4 arasında değiştiğini göstermektedir (Kaptangil, 2017: 98-104).

Kayıt dışı ekonomi ve kara para aklama olgusu sadece Türkiye’nin değil tüm dünyanın baş etmesi gereken önemli bir ekonomik problemdir. Öte yandan, bir ekonomide kayıt dışı ekonomi veya kara para kavramının niteliği gereği boyutunu tam olarak tespit etmek mümkün değildir.

Tablo 4: Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Araştırmacılar	Tahmin Yöntemleri	Yılı	Kayıt Dışı Ekonomi/ GSYİH (%)
Derdiyok, T.	Parasalcı Yaklaşım	1984	27,3
	Vergi Yaklaşımı	1991	40,4
Hakioğlu, D.	Ekonometrik Yaklaşım	1984	137,8
Özsoylu, A.F.	GSYİH Yaklaşımı	1990	7,5
	Parasalcı Yaklaşım	1993	12,9
	İşlem Hacmi Yaklaşımı	1993	8,5
Kasnakoğlu, Z.	Ekonometrik Yaklaşım	1990	9,338
Temel, A.	Harcamalar Yaklaşımı	1991	1,5
	Vergi Yaklaşımı	1991	16,4
Şimşek, A.	İşlem Hacmi Yaklaşımı	1991	1,91
Yazıcı, K.			
Altuğ	Ücret Yaklaşımı	1992	35
İlgın	Ekonometrik Yaklaşım	1992	45,3-53,9
	Nakit Oranı Yaklaşımı	1993	54,3
Yamak	Ekonometrik Yaklaşım	1994	10
Kasnakoğlu, Z.	Nakit Oranı Yaklaşımı	1997	30-61
	Ekonometrik Yaklaşım	1997	9,13
Öğünç	Sabit Oran	1960-1998	0-46
Çetintaş	Ekonometrik Yaklaşım	1971-2000	18-30
Akalın, Kesikoğlu.	Parasal Oran Yaklaşımı	1970-2005	0-47
Baldemir	MIMIC Oran Yaklaşımı	1980-2003	
Schneider	Model Yaklaşımı	1999	32
Schneider	Model Yaklaşımı	2005	34
Kırcı	Ekonometrik Yaklaşım	1999	16
Kırcı	Model Yaklaşımı	2005	33

Kaynak: Kaptangil, (2017), s. 98.

1.4 KARA PARA AKLAMAMANIN AŞAMALARI

Aklama işleminde elde edilen değerın suçla özdeşleşmesini engellemek amaçlanır. Bu maksatla öncelikle suçla bağının koparılması, daha sonra bu değerin takibinin yapılmasını zorlaştırmak üzere çeşitli işlemlere tabi tutulması gerekmektedir. Başarılı bir aklamamanın en temel kuralı aklamaya esas yapılan

işlemleri mümkün olduğunca yasal işlemlere benzetmektir (Çelik, Koçağra ve Güler, 2000).

FATF aklamayı üç aşamalı bir süreç olarak tanımlamaktadır. Kaynakların finansal sisteme yerleştirilmesi (yerleştirme), kaynakların gizlenmesi (ayırıştırma) ve kaynakların yasal sisteme dâhil edilmesi (bütünleştirme) aklamanın aşamalarıdır (FATF, 2018). Aklama sürecinde aklamaya esas teşkil eden ekonomik değerlerin kimi zaman aklamanın her aşamasından geçirilmesi gerekmemektedir (Koçağra ve Güler, 2000: 65).

1.4.1 Yerleştirme (Placement)

Yerleştirme aşaması; “plasman” (Yılmaz, 2006: 8), “ön yıkama” (Aydın ve Yılmaz, 2007: 264) ve “makineye atma aşaması” (Güner, 2003: 203) olarak da adlandırılabilir. En temel haliyle yerleştirme aşamasıyla yasadışı yollarla elde edilen para ve benzeri mahiyetteki kaynakların finansal sisteme sokulması hedeflenmektedir.

Kredi kartı, çek veya diğer nakit olmayan araçların kullanımı imkânının artmasıyla aklayıcıların suçtan elde ettikleri değerlerin nakit formunda muhafaza etmeleri yetkili otoritelerin dikkatini çekebilmektedir. Buna ilaveten aklayıcılar açısından nakit sûretindeki bir paranın taşınması, muhafazası ve başka bir yere transfer edilmesi ciddi zorluk yaratmaktadır. Nakit sûretindeki paranın güvenlik güçlerince yakalanması ve el konulması ihtimali yüksektir. Aklayıcılar açısından bu aşama çok risklidir. Bu sebeple, suç gelirinin nakit sûretinden uzaklaştırılması gerekmektedir. Kimi zaman suç gelirleri nakit formunda olmayabilir. Böyle durumlarda aklama süreci açısından bu aşamaya gerek olmayacaktır (İpek, 2000: 13).

Yerleştirme aşamasında nakit para açısından kullanılabilecek başlıca yöntemler şunlardır (Koçağra ve Güler, 2000: 67):

- Fiziki olarak yurtdışına çıkarılarak denetimin az olduğu ülkelerdeki bankacılık sektörüne sokulabilir.
- Farklı kişiler adına açılacak hesaplara yatırılmak amacıyla nakit para küçük tutarlara bölünebilir.
- Lüks tüketim malları, menkul kıymetler gibi mali araçlara yatırılabilir.
- Banka hesaplarına yatırılmadan önce kumarhane, turizm veya ihracat geliri gibi gösterilebilir.
- Aklayıcı ile finansal kuruluşlar veya bunların çalışanları ile işbirliği yapılarak mali sisteme dâhil edilebilir.

Yasa dışı yollarla elde edilen gelir ile söz konusu gelirin kaynağı arasındaki ilişki bu aşamada henüz mevcudiyetini korumaktadır. Aklayıcılar gelirin kaynağını gizleyebilme imkânına sahip değildir. Yerleştirme aşaması aklayıcılar açısından aklama sürecinin en zor aşaması, aklama ile mücadelede yetkili otoriteler açısından ise aklamanın tespit edilmesinde en kolay ve önemli aşaması durumundadır.

1.4.2 Ayırıştırma (Layering)

Yerleştirme aşamasında nakit formundan kurtarılan paranın yasa dışı kaynağından uzaklaştırılması amacıyla ayırıştırma aşamasına tabi tutulması gerekmektedir. Bu aşamada hedeflenen paranın, kaynağıyla olan bağlantısının koparılması ve takibinin imkânsız kılınması hedeflenmektedir. Teknolojideki baş döndürücü gelişmeler sayesinde aklayıcılar çeşitli işlemlere tâbi tutarak, çok yüksek miktardaki paraları dahi kısa sürede ayırıştırabilmektedirler. Aklayıcılar ile finansal kuruluşlar arasında işbirliği bulunması halinde yasa dışı gelir bir yandan yerleştirme aşamasıyla finansal sisteme sokulabilirken diğer yandan farklı ülkelere transfer edilebilmektedir. Bu durumda yerleştirme ve ayırıştırma aşamaları eşanlı sûrette yapılmış olacaktır.

Ayırıştırma aşamasında çok sayıda karmaşık işlemlere tabi tutulmak suretiyle paranın izi kaybedilmeye çalışılır. Bu çerçevede denizaşırı havaleler yapılmakta,

fonlar Off-Shore merkezlerine transfer edilmekte, daha önceden alınan lüks tüketim malları satılmaktadır (Güner, 2003: 204). Gerek duyulan süre aklayıcıların elde ettikleri kara parayı kullanma ihtiyacına, kullanması durumunda yetkili otoritelere tespit edilme imkânının olmadığına inanmasına bağlı halde uzun veya kısa olabilir. İlâveten yerleştirme aşamasının başarı ile sonuçlandırılması, suç gelirine kısa vadede yasal bir gelir olarak ihtiyaç duyulması ayrıştırma sürecinin başarısını etkilemektedir (Değirmenci, 2007: 68).

1.4.3 Bütünleştirme (Integration)

Kara para bu aşamada ait olduğu yere dönmektedir. Makineden çıkartma veya kurutma aşaması (Güner, 2003: 204) olarak da adlandırılan bu aşamada çeşitli türlere ayrıştırılan suç gelirleri yasal bir görünüm almış olarak ülke mali sistemine dâhil edilmektedir. Kara paranın yasa dışı kaynağı ile bağlantısı artık kopmuştur. Suç gelirleri artık ticari bir kılıfa uydurulmuş söz konusu gelirin finansal kuruluşlarca takibi imkânsızlaşmıştır. Aklayıcı sanki çamaşır makinesinde yıkanarak temizlenmiş gibi parasını dilediği şekilde kullanabilecektir. Aklanan parayla menkul ve gayrimenkul veya hisse senedi, tahvil ve bono gibi menkul kıymetler alınabilecek, paranın teminat gösterilmesi suretiyle kredi çekilebilecek, çeşitli tüketim harcamaları yapılabilecek veya para yatırıma konu edilebilecektir. Çünkü paranın kaynağı hakkında sorulacak sorulara artık verilecek yasal dayanaklar mevcuttur.

Bu aşama aklayıcılar ve kara paranın aklanması ile mücadele eden otoriteler açısından farklı değerlendirilmelidir. Aklayıcılar açısından yasal görünüm kazanan kara para artık temizlendiği için serbestçe kullanılabilir, kara para aklama ile mücadele otoriteleri açısından ise temizlenen paranın kara para olduğu yönünde iddiaları ispat artık mümkün değildir.

1.5 KARA PARA AKLAMA YÖNTEMLERİ

Yöntemleri bakımından kara paranın elde edildiği ülke ile amlandığı ülke arasında farklı alternatifler vardır. Birinci alternatif hem öncül suçun hem de elde edilen kara paranın aynı ülkede aklanmasıdır. İkinci alternatifte öncül suç başka ülkede işlenmekte ancak elde edilen kara para aklayıcının kendi ülkesine getirilmektedir. Son alternatif öncül suçun aklayıcının kendi ülkesinde işlenmesine karşın elde edilen kara paranın başka ülkede aklanmasıdır. İlk iki alternatif kara para miktarını arttırıcı, son alternatif ise azaltıcı karakterdedir (Akar, 1997: 11-12).

Aklama yöntemleri ülkeden ülkeye, finansal sistemlerde kullanılan araçların çeşitliliğine, mali sistemin yapısına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu yüzden aklama yöntemlerinin sayısı hakkında kesin bir bilgi verilemez. Ancak, söz konusu yöntemlerin çok sayıda olduğu ifade edilebilir. Yöntemler *geleneksel ve modern yöntemler* olarak (Yazıcı, 2008: 157-159) sınıflandırılabilir.

Aktörler elde ettikleri kara parayı aklamak için bu işi profesyonel olarak yapan aracı kişiler kullanmaktadır. Böylesi arasında muhasebeciler, bankacılar, mali danışmanlar ve hukukçular yer alabilmektedir (Erdağ, 2007: 125).

Yöntemlerin en başında kara paranın *fiziki olarak yer değiştirmesi ve böylece* başka ülkelere aktarılması gelir. İkinci sırada *paravan (hayali şirketler), kumarhaneler, döviz büroları, Off-Shore merkezler ve bankacılık sistemi* aracılığıyla gerçekleştirilen aklama kaydedilebilir (Yazıcı, 2008: 158). Aklayıcı açısından aklama yönteminin tercih edilmesindeki temel kriterler aklamamanın maliyeti, göze alınan mali risk derecesi, aklama faaliyetinin gizlilik derecesi, aklama sonucunda alınacak ceza, aklanacak tutar olarak sayılabilir.

Bankacılık sektörü aracılığıyla yürütülen aklama faaliyetlerinde çeşitli yöntemler (Kalem, 2004: 1) kullanılmaktadır. Bunlar:

- Nakit Transferleri Yapılması,
- Banka Hesaplarının Kullanılması,

- Kıyı Ötesi (Off - Shore) Bankacılık Hizmetleri,
- İnternet Bankacılığı,
- Oto-Finans Borç Yöntemi,
- Elektronik Para ve Smart Kartlar,
- Muhabir veya Özel Bankacılık Hizmetleri,
- Banka Kiralık Kasaları.

Son dönemde internet bankacılığı, online bankacılık, akıllı kartlar, elektronik ticaret, elektronik para gibi oluşumlar, kara para aklayıcıları açısından yeni ve cazip aklama yöntemleri haline gelmiştir (Yazıcı, 2008: 158).

Şirinler (smurfing) yöntemi, parçalama (structuring) yöntemi, nakit para kullanılan işyerlerinin işletilmesi (göstermelik şirketler) ve alternatif havale sistemleri aklama yöntemleri arasında sayılmaktadır. Birden fazla yöntem [Örneğin şirinler (smurfing) yöntemi ile parçalama (structuring) yöntemi aynı anda kullanılmaya çok uygun yöntemlerdir] aynı aklama faaliyeti içerisinde ve aynı anda kullanılabilir (MASAK, 2017).

1.6 KARA PARA AKLAMAYA İLİŞKİN İKTİSADİ TEORİLER

Aklama suçunun oluşabilmesi için bir öncül suçun varlığının şart olduğuna önceden işaret edilmişti. Öncül suçlar (kara para faaliyetleri) ekonomi teorisi içinde yasa dışı *Doğrudan Üretken Olmayan (DUP)* faaliyetler adı altında ifade edilmektedir. DUP faaliyetleri ekonomide üretime doğrudan katkısı olmadığından verimsiz faaliyetler olarak da nitelendirilebilir.

Aklama konusunda iktisat teorisi merkezli ilk çalışma Gary Becker tarafından yapılmıştır. Becker tarafından 1968 yılında yayımlanan “Crime and Punishment An Economic Approach” adlı eserde genel olarak tercihler ve sosyal refah konusuna değinilmiştir. Suçlu davranışlarının kendi içerisinde bir optimizasyona dayandığı şeklindeki yaklaşımda sosyal refah maksimizasyonu ile zararların minimizasyonu amaçlanmıştır (Yetim ve Dağtekin, 2016:54). Becker suç piyasasının aynı zamanda

bir tür endüstri olduğunu ve ekonomik boyutları itibariyle büyük bir önem taşıdığını vurgulamıştır. Becker (1968)'de 1965 yılında federal, devlet ve yerel seviyedeki kamu harcamalarının yaklaşık 4 milyar \$, buna karşın farklı suçlarla mücadeleye ilişkin toplam maliyetin yaklaşık 21 milyar \$ olduğunu, bu meblâğın 1965 yılı milli gelirinin %4'üne tekabül ettiğini belirtmiştir (Becker, 1968: 170-171).

Aklama faaliyetlerini *mikroekonomi*, *makroekonomi* ve *uluslararası iktisat* disiplinleri açısından izah etmek mümkündür.

Aklamaya dâir mikroekonomik teoriler *davranışlar* ve *aklama sürecine* odaklanmaktadır. Bu çerçevede üç unsurdan bahsedilmektedir: *Öncül suç*, *rasyonel davranan suçlu veya örgüt*, *suçtan elde edilen kara para miktarıdır*.

Suç işleme güdüsüne sahip örgütün temel amacı, yasa dışı yollarla elde edilen değerlerden maksimum faydayı sağlamaktır. Kara paranın suç teşebbüslerine fayda sağlayabilmesi için aklanması, aklama eyleminin ise belli aklama maliyetlerine katlanılarak gerçekleştirilmesi işin doğasında yer almaktadır.

Kara paradan beklenen fayda düzeyi kara paradan elde edilecek *ortalama getiri* ve *aklama maliyetlerine* bağlı olarak değişmektedir. Kara paradan beklenen faydanın, yasa dışı faaliyetler sonucunda elde edilen kara paranın ortalama getirisi arttıkça artacağı, buna karşın aklama sürecindeki aklama maliyetleri (rüşvet vb.) arttığında ise azalacağı bilinmektedir. Aklamanın maliyeti aklamanın *operasyonel maliyetler* (Yetim, 2000) ile yakalanma durumunda *aklama suçuna verilecek ceza* (Masciandro, 2007) unsurlarından oluşur (Yetim ve Dağtekin, 2016: 57).

Yasalar çerçevesinde aklamaya ilişkin verilecek cezanın şiddeti ile aklayıcının yakalanma olasılığı aklama davranışını belirleyen unsurlardandır.

Kara para *potansiyel*, aklama geliri ise *fiili satın alma gücü* anlamına gelir. Mikro yaklaşımda aklayıcı elde ettiği kara parayı aklayıp aklamayacağına, aklama eylemiyle maruz kalacağı getiri ve riskleri dikkate alarak karar verecektir. Böylelikle

yasal mal ve hizmetler piyasasında olduğu gibi aklama açısından da talep ve arz koşullarınca belirlenen bir piyasa varlığından bahsedilebilir.

Aklamaya ilişkin iktisadi yaklaşımlardan ikincisi makroekonomik orijinlidir. Makroekonomik yaklaşımda geleneksel çarpan yöntemi kullanılmaktadır. Aklama eyleminin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi sonucunda aklanan para, yasal veya yasa dışı sektöre yatırılacak ya da tüketimde kullanılacaktır. Yatırıma veya tüketime yönlendirilmesi dolayısıyla aklamanın makroekonomik boyutu mikroekonomik boyutuna kıyasla daha büyüktür (Yetim ve Dağtekin, 2016: 5).

Yaklaşımda kara paranın biriktirilmesi, aklanması ve yatırıma kanalize edilmesi süreci makro döngü içerisinde ele alınmaktadır. Aklanan kaynakların ne kadarının yatırıma ve ne kadarının tüketime yöneleceğine dâir cevap değişken (Yetim ve Dağtekin, 2016: 74) ve varsayımlara göre (Masciandro, 2007: 16-17) belirlenmektedir.

Önceden belirtildiği üzere mikro temelli perspektifte aklama hususunda aklayıcı davranışı bakımından bir tercih mekanizması mevcuttu. Makro perspektifte de bir tercih söz konusudur, fakat burada tercih aklanan paranın yatırım ve tüketim arasında nasıl paylaştırılacağı hususundadır. Bu hususta belirleyici olan, yatırımın getiri oranıdır. Yatırımın getiri oranı arttıkça aklayıcı açısından aklanan parayı yatırıma yönlendirme daha cazip hale gelir ve yasal ekonomiye dâhil eder.

Aklanan paranın yasa dışı sektöre yönlendirilmesi de mümkündür. Bu durumda suç ekonomisi büyüklüğü artmaktadır. Ancak daha önce aklanarak yasa dışı sektöre yönlendirilen kaynakların yasal görünümlü yatırımlara yeniden yönlendirilmesi için aklama eyleminin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Süreç yeniden başa saracak ve yasa dışı gelirin yeniden aklanabilmesi için aklama maliyeti, yakalanma ve ceza değişkenleri devreye girecektir.

Suç sektörünce sağlanan yeni yasa dışı para akımı aklama talebini, talep de beraberinde kendi arzını yaratmaktadır. Ayrıca yasa dışı sektöre yönlendirilen kara para yatırımın toplam getirisi ile yakından ilişkilidir. Bu hususta temel nokta yasal

veya yasa dışı sektöre kanalize edilen kara paranın finansmanının aklanmış parayla gerçekleştirilmesidir (Masciandro, 2007: 18).

Şu halde aklama sonucunda elde edilen kara para, yasal sektöre yönlendirilebileceği gibi yasa dışı sektöre de aktarılabilir. Yasal sektöre yatırılan aklanan kara para, yasa dışı sektöre aktarılandan daha büyük etki yaratmaktadır. Suç örgütleri aklama sonucunda aklanan paralarla yatırım yaptığı yasa dışı yollarla elde ettikleri kara para açısından kendilerini gizlemiş olacaktır. Yasal sektöre aktarılan yatırım, yatırımın ortalama getiri haddince değerlendirilerek nihayetinde suç örgütüne dönecektir.

Aklamaya dâir bir diğer yaklaşım *dış ticaret orjinlidir*. Tinbergen Newton'un 17. yüzyılda keşfettiği "Yer Çekimi Yasası (The Law of Gravity)" eserini esas alarak 1962 yılında uluslararası ticaret açısından "Çekim Modeli"ni geliştirmiştir.

Çekim modelinin ortaya çıkmasından günümüze kadar birçok iktisatçı modele katkı yapmıştır (Dinçer, 2014: 3). Modelin dayanağını oluşturan verilere kolay ulaşılması ve elde edilen verilerin güvenilir olması sebebiyle çekim model hayli kullanışlıdır.

Dış ticaret alanında Çekim Modeli yaklaşımının mimarı Tinbergen'dir. Tinbergen 1962 yılında uluslararası ticareti Newton'un Yerçekimi Kanunu çerçevesinde ele almış, uluslararası ticaret alanında Yerçekimi Kanunun geçerli olup olmadığı üzerinde durmuştur.

Tinbergen modeli 2 ülkeli bir modeldir. Modelde ilk adım ülkelerin potansiyel ihracat hacimleri ile fiili ihracat hacimleri arasındaki farkın hesaplanabilmesidir. Bunun için dış ticaret engellerinin olmadığı varsayımı altında¹³ ülkelerin erişebileceği ihracat düzeylerinin belirlenmesi gerekir (Tinbergen, 1962: 263-4).

Tinbergen'in çekim modeli şu şekilde formüleleştirilebilir:

¹³ Newton'un Çekim Kanuna göre iki cisim arasındaki çekim kuvveti; cisimlerin kütleleriyle doğru, fakat aralarındaki uzaklığının karesiyle ters orantılıdır.

$$E_{ij} = a_0 \frac{Y_i^{a_1} Y_j^{a_2}}{D_{ij}^{a_3}}$$

E_{ij} : i ülkesinden j ülkesine yapılan ihracat tutarı,

$Y_i^{a_1}$: i ülkesinin GSMH büyüklüğü (ihracatçı ülke),

$Y_j^{a_2}$: j ülkesinin GSMH büyüklüğü (ithalatçı ülke),

$D_{ij}^{a_3}$: i ve j ülkeleri arasındaki coğrafi uzaklık,

a_0, a_1, a_2 , ve a_3 sabit parametreler şeklindedir.

Modelde ülkeler arasındaki dış ticaret birçok değişkenden etkilenmekle birlikte ülkelerin GSMH büyüklükleri ve aralarındaki coğrafi uzaklık temel belirleyicilerdir. Ülke ekonomisi büyüklüğü arttıkça söz konusu ülkenin ihracat hacmi artacaktır. Ayrıca ülkenin ihracat mallarını arz kapasitesi ile ithalatçı ülkenin ekonomik büyüklüğü arasında doğru orantı vardır. İki ülke arasındaki dış ticaret hacminin belirleyen bir diğer faktör taşıma maliyetleridir. Taşıma maliyetlerinin artması dış ticaret hacminin azalmasına yol açar.

Tinbergen'e göre iki ülke arasında gerçekleştirilecek dış ticaret söz konusu ülkelerin ekonomik büyüklükleri ile doğru, coğrafi uzaklıklarıyla ters orantılıdır. Belli bir ülke açısından bakıldığında ülkenin ihracat hacmi o ülkenin kendi ekonomik büyüklüğünü belirlemektedir (Tinbergen, 1962: 264).

Model aklama olgusunu açıklamak üzere kullanılabilir. Yasa dışı fon hareketleri ülkelerin gelirleri ve yasa dışı faaliyetlerden elde ettikleri gelirlerine bağlıdır. Newton Kanunu aklama olgusuna uyarlandığında iki cisim arasındaki çekim kuvveti durumunda ülke geliri, öncül suç ve suçtan elde edilen kara para; çekim durumunda ise aklayıcıları aklamayı teşvik eden faktörler ve ülkelerarası ekonomik farklılıklar yer almaktadır (Becker, 1968).

John Walker, Tinbergen'in basit çekim modelini kullanarak 226 ülkeyi içeren ampirik bir çalışma yapmıştır. Walker aklama olgusunu çekim modeli çerçevesinde

ülkenin başka ülkeye yönelen yasa dışı faaliyetlerden elde ettiği gelir, fonun yönlendiği ülkenin aklama için cazibesi ve o ülke ile olan mesafe değişkenleriyle açıklar. Yasa dışı gelir ilgili ülkenin aklama konusundaki cazibesiyle doğru, ülkeye olan mesafenin karesi ile ters orantılıdır. Modeli şöyle (Walker, 1998: 7-10) formüle etmiştir:

$$\text{Ülkeden (X) Ülkeye Akan Suç Geliri Oranı} = \frac{\text{Y Ülkesinin Cazibe Skoru}}{(\text{X ve Y Ülkesi Arasındaki Mesafe})^2}$$

Formüle göre aklama için seçilecek ülkenin cazibesi ülkenin GSYİH büyüklüğü, uluslararası finansal sisteme entegrasyonu, ülkenin aklama ile mücadelede mevzuat ve düzenlemelerin uluslararası standartlar karşısındaki uyumu, yolsuzluk gibi değişkenlerce (Walker, 1998: 7-8) belirlenmektedir.

1.7 KARA PARA AKLAMANIN MAKROEKONOMİK SONUÇLARI

Ülkede kara para veya daha geniş bir ifadeyle suç ekonomisinin varlığı doğrudan ya da dolaylı, çeşitli faktörlere dayandırılabilir. Yasal düzenlemelerdeki cezaların caydırıcı olup olmaması, işsizlik, gelir dağılımı adaletsizliği ve toplumun ahlak seviyesi doğrudan faktörler; küreselleşme, finansal piyasaların liberalizasyonu (yasa dışı sermaye hareketleri üzerinden) ise dolaylı faktörler arasında sayılabilir.

Aklama olgusu çeşitli makroekonomik etkiler doğurur. Aklamanın makroekonomik etkileri kısa ve uzun dönem itibarıyla farklılık taşır. Tasarruf ve sermaye açığı bulunan ülkeler için kara para kısa vadede olumlu etkiler doğurabilir. Fakat orta ve uzun vadede olumsuz ciddi etkilere yol açabilir (Şahin, 2015: 393).

Kara para ve aklama olgusunun makroekonomik etkileri maddeler halinde şöyle kaydedilebilir:

Kaynağı belli olmayan suç gelirleri ülke ekonomisinde ilk olarak istikrarsız, belirsiz bir ortam meydana getirir: Ülkeye giren kara para örneğin menkul ve

gayrimenkul piyasasına yöneldiğinde ilgili varlık satış fiyatında da istikrarsızlık doğuracaktır. Diğer taraftan kara paranın borsaya yönelmesi veya borsadan ani şekilde çıkması durumunda ise borsada şiddetli dalgalanmalar ortaya çıkacaktır (İpek, 2000: 35).

İkinci olarak yasa dışı ekonomik sektör varken iktisadi istatistiki göstergeler gerçeği yansıtmayacak, bu durum doğru politika belirlenmesine bir ölçüde set çekecektir.

Üçüncü olarak yasa dışı sektörün varlığı, kayıt dışı ekonomi; vergi gelirlerinin düşük olmasına yol açar. Bu, bütçenin açık vermesi, borçlanma ihtiyacı faiz oranlarında artış, yatırım seviyesinde düşme, kayıtlı ekonomide daralma gibi durumlar doğurabilir (Quirk, 1997: 8).

Dördüncü olarak ülke ekonomisine kara para girişi, üretimde herhangi bir artış yaratmadığından, ülkede para miktarını artıracak, enflasyonu tetikleyecektir (Aydın ve Yılmaz, 2007: 260).

Beşinci olarak kara para ve aklama olgusu rasyonel yatırımcılar karşısında haksız rekabet doğurur. Çok düşük maliyetlerle elde edilen kara para aklayıcılar tarafından verimsiz yatırımlara yönlendirilmektedir. Bu durumda kaynaklar etkin olmayan alanlara yatırılmaktadır. Sonuçta üretim, büyüme, işsizlik ve gelir dağılımı olumsuz etkilenmektedir. Bu durum rasyonel yatırımcıları haksız rekabet ortamıyla mücadele edebilmek amacıyla zamanla kayıt dışı ekonomik faaliyetlere teşvik edebilir.

Altıncı olarak aklama olgusu para talebi üzerinde istikrarsızlık doğurur. Ülkede para arzı sabit iken para talebinde öngörülmeven dalgalanmalar para politikalarının başarılı olmasını güçleştirecektir.

Yedinci olarak kara para ülkeye yasa dışı yollarla aniden döviz girişi ve çıkışı doğurabilir. Bu, döviz kurunda potansiyel belirsizlik ve istikrarsızlık meydana getirebilecektir (İpek, 2000: 34).

Sekizinci olarak finansal kurumlara yönelik güveni zayıflatabilir. Çünkü aklama sürecinde finansal kurumlar seçilebilir, aklama işlemi bunlar üzerinden gerçekleştirilebilir. Bu çerçevede kara para ve aklama olgusu finansal sistemin hem mali yapısı hem de güvenilirliği açısından ciddi bir tehdittir.

Dokuzuncu olarak dış ticaret ve ödemeler dengesinde bozulma doğurabilir. Kara para giriş ve çıkışı, döviz kurunda doğuracağı dalgalanma ve belirsizlik kanalıyla ihracat ve ithalat hacminde istikrarsızlık meydana getirecektir. Ayrıca kaynağı belli olmadan ülke ekonomisine dâhil edilen değerler, ödemeler dengesinde Net-Hata-Noksan kaleminin büyümesiyle sonuçlanacaktır.

Tablo 5: Kara Para ve Aklama Olgusunun Etkilerini Tasnif (Yapıldığı Ülke Bakımından)

Aklama/Öncül Suç	Ülke İçinde	Ülke Dışında	Transit
Ülke İçinde	Hem yasa dışı faaliyetin hem de aklamanın tüm olumsuz etkileri yurt içinde görülür.	Yasa dışı faaliyetin etkileri yurtdışında, buna karşın aklamanın olumsuz etkileri yurtiçinde görülür.	
Ülke Dışında	Yasa dışı faaliyetin tüm sonuçları ülke içinde, buna mukabil aklamanın olumsuz etkileri yurtdışında görülür.	Hem yasa dışı faaliyetin hem de aklamanın etkileri yurtdışında görülür.	
Transit			Esas itibarıyla yasa dışı faaliyet ve aklama etkisi görülmez.

Kaynak: Yetim ve Dağtekin (2016) s. 21.

Tablo 5'e göre kara paranın ülke içinde elde edilmesi ve yine ülkede aklanması durumunda hem yasa dışı faaliyet hem de aklama faaliyetinin bütün olumsuz etkileri mevcut ülkeye yansımaktadır.

Ülke içinde elde edilen kara paranın ülke dışında aklanması durumunda ise kara paranın elde edilmesine yönelik yasa dışı faaliyetin olumsuz etkileri mevcut ülkeye, aklamanın etkileri ise aklama yapılan ülkeye yansımaktadır.

Hem yasa dışı faaliyetin hem de aklamanın transit yollarla gerçekleştirilmesi durumunda ne yasa dışı faaliyet ne de aklama faaliyetine ilişkin herhangi bir etki oluşmayacaktır.

1.8 KARA PARA AKLAMAYA İLİŞKİN TAHMİNLER

Kara para aklama, doğası gereği kayıt dışı ekonominin bir parçasıdır. Yasal olmayan ekonomik faaliyetlerin ana karakteri gizliliklidir. Bu sebeplerle aklanan değerlere ilişkin net rakamlar vermek mümkün değildir. Bu hususta ancak dolaylı yollardan birtakım tahminlerde bulunabilir.

Yapılan tahminlerde önemli bir unsur olarak yasa dışı sermaye hareketleri kullanılmaktadır. Ülkeden ülkeye dolaşan ve yasal olmayan sermaye hareketlerinin hacmine yönelik hem ulusal hem de uluslararası kaynaklarda çeşitli tahminler bulunmaktadır.

Yasa dışı sermaye hareketleri ve bu kapsamda aklanan malvarlığı değerlerinin pay ve hacimleri konusunda FATF, IMF, UNODC gibi kurumlar ile bazı iktisatçılar dünya ekonomisine, belli ülke gruplarına ilişkin olarak veya belli bir ülke üzerine çok sayıda çalışma yapmıştır.

Tablo 6’da çeşitli çalışmalarda yasa dışı sermaye hareketlerinin hacmi ve GSYİH içindeki payı yer almaktadır. Bazı çalışmalar yasa dışı fonların hem mutlak seviyesine hem de GSYİH içindeki payına, bazı çalışmalar da yasa dışı fonların sâdece GSYİH içerisindeki oranlarına yer vermiştir.

Tablo 6’ya göre yasa dışı fonların her durumda tamamını aklamak mümkün olmamaktadır. Yasa dışı fonlar (kara para) ile bunun ne kadarının aklamaya konu edildiği ülkeler ve ülke grupları açısından farklılık göstermektedir. Böyle fonların tamamının aklanamaması aklamaya ilişkin mikro, makro ve uluslararası boyutlara bağlanabilir.

2017 yılında “Küresel Finansal Bütünlük” adlı uluslararası bir kuruluş tarafından yayımlanan “Gelişmekte Olan Ülkelerde Yasa Dışı Sermaye Akımları” raporunda gelişmekte olan ülkelerde 2005-2014 yılları arasında ülkelerin yasa dışı sermaye akımlarına yer verilmiştir. Raporda hacim olarak en düşük ve en yüksek olmak üzere yasa dışı sermaye akımları tahmin edilmiştir.

Tablo 6: Yasa Dışı Sermaye Hareketleri ve Aklamaya Esas Malvarlığı Değerleri Üzerine Çalışmalar, Sonuçları (1988-2014)

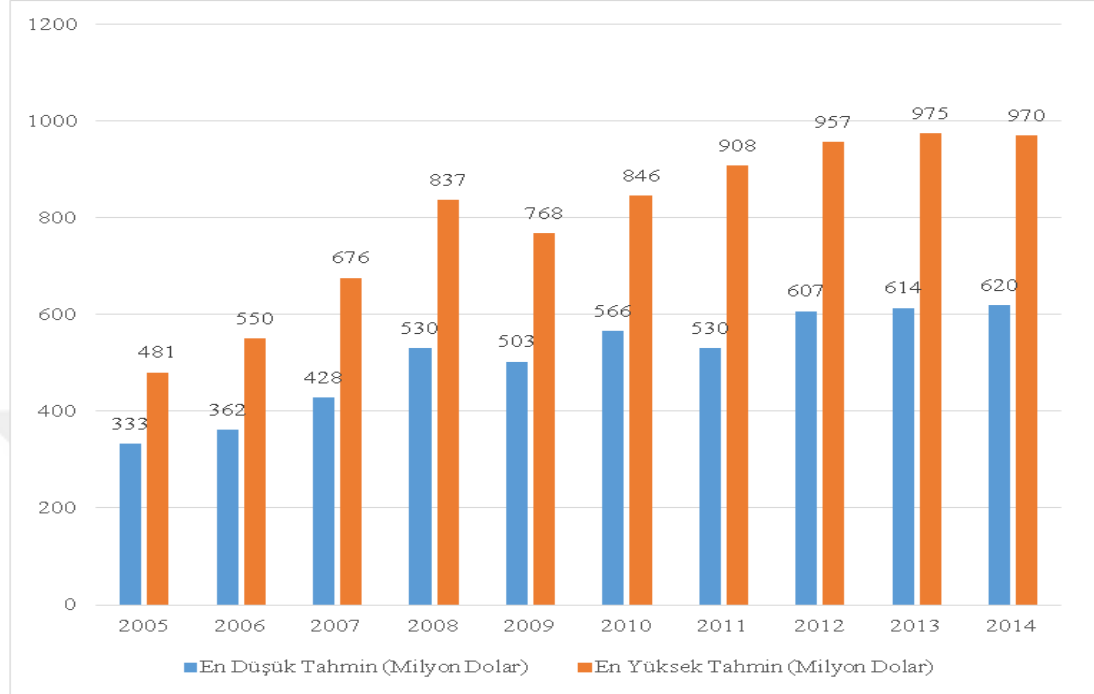
Çalışma Sahibi	Yıl	Kapsam	Yasa Dışı Fon Hacmi	GSYİH'ye Oranı
FATF	1988	Dünya	0,34 Trilyon Dolar (aklama)	2%
IMF	1988	Dünya	0,6 - 1,5 Trilyon Dolar	%2 - %5
Reuter ve Truman	2000	ABD	224 Milyar Dolar	%1,6 - %2,3
Reuter ve Truman	2000	ABD	779 Milyar Dolar	8%
Baker	2005	Dünya	1 - 1,6 Trilyon Dolar	-
Agrawal	2006	Dünya	2 - 2,5 Trilyon Dolar (aklama)	-
F. Schneider	2010	20 OECD Ülkesi	614 Milyar Dolar	-
Walker	1995	Avustralya	4,5 Milyar AUD (Aklanan 3,52 - 4,28)	-
Walker	2004	Avustralya	6 - 8 Milyar AUD (Aklanan 2,81 - 6,28)	-
Walker	1998	Dünya	2,85 Milyar Dolar	-
UNODC	2011	Dünya	1,2 - 2,6 Trilyon Dolar	%2,7 - %4,4
Ardizzi vd.	2014	İtalya	-	%6 aklama

Kaynak: Yurdakul (2015), s. 47

En düşük tahmine göre 2005 yılında ülkelerden çıkan yasa dışı küresel sermaye 333 milyon dolar iken 2014 yılı için 620 milyon dolar olarak tahmin edilmiştir. En yüksek tahmine göre 2005 yılı için yasa dışı küresel sermaye çıkışı tutarı 481 milyon dolar, 2014 yılı için ise yaklaşık 1 milyar dolardır. Rapordan, 2005-2014 yılları arasında yasa dışı sermaye çıkışlarının kademeli olarak arttığı görülmektedir.

Raporda, yasa dışı sermaye akımlarının gelişmekte olan ülkelerin ticaret hacmi ortalamasının %14,1'i ile %24'ünü oluşturduğu; toplam ticaretin %4,6'sı ile

%7,2'sinin yasa dışı sermaye çıkışlarından, %9,5 ile 16,8'inin ise sermaye girişlerinden kaynaklandığı kaydedilmektedir.

Şekil 1: Yasa Dışı Sermaye Çıkışları (2005 - 2014)

Kaynak: Global Financial Integrity (2017), p. 10.

Tablo 7’de Türkiye’nin de yer aldığı gelişmekte olan 24 Avrupa ülkesinde yasa dışı sermaye akımlarının en düşük ve en yüksek olmak üzere tahmini ile bunun ilgili ülkenin toplam ticaret hacminin yüzde olarak ne kadarını oluşturduğuna yer verilmektedir.

Arnavutluk, Bosna Hersek, Kırgızistan ve Kosova’dan yasa dışı sermaye çıkışının olmadığı görülmektedir. Bu ülkelerin ticaret hacimlerinin çok düşük olması ise neden bu ülkelerden sermaye çıkışının olmadığına izah edebilir. Yasa dışı sermaye çıkışının en yüksek olduğu¹⁴ ilk üç ülke Azerbaycan, Kazakistan ve Ermenistan’dır. Azerbaycan’da ticaret hacminin %35’i kadar bir yasa dışı sermaye akımının ülke dışına çıkışı söz konusudur.

¹⁴ En yüksek tahmin oranına bakılarak değerlendirilmiştir.

Yasa dışı sermaye girişlerinin ticaret hacminin bir oranı olarak ilk üç ülke sıralaması¹⁵ Kırgızistan (%64), Belarus (%40) ve Azerbaycan (%30) şeklindedir.

Türkiye'nin yasa dışı sermaye giriş ve çıkışıyla mücadelede başarılı bir performans gösterdiği söylenebilir. 2014 yılında ticaret hacmi yaklaşık 400 milyon dolar olan Türkiye'de yasa dışı sermaye çıkışının ticaret hacmindeki payı %3; yasa dışı sermaye girişinin ticaret hacmindeki payı ise %13 olarak tahmin edilmiştir.

Tablo 7: Gelişmekte Olan Bazı Ülkelerde Yasa Dışı Sermaye Akımlarına İlişkin Tahminler ve Toplam Ticaret İçindeki Payları (2014)

Gelişmekte Olan Avrupa Ülkeleri	Yasa Dışı Sermaye Akımları				Toplam Ticaret (Milyon Dolar)
	Sermaye Girişleri		Sermaye Çıkışları		
	En Düşük	En Yüksek	En Düşük	En Yüksek	
	Oran (%)	Oran (%)	Oran (%)	Oran (%)	
Arnavutluk	6	6	0	0	7,67
Azerbaycan	15	30	27	37	30,96
Belarus	11	40	4	15	76,55
Bosna Hersek	1	1	0	0	15,4
Bulgaristan	7	13	4	5	63,9
Ermenistan	3	9	8	22	5,92
Gürcistan	8	28	4	13	11,45
Hırvatistan	8	13	4	5	36,2
Karadağ	23	29	1	3	2,81
Kazakistan	31	47	19	25	99,89
Kırgızistan	11	64	0	0	7,63
Kosova	14	14	0	0	2,47
Macaristan	10	14	3	4	215,51
Makedonya	1	2	1	1	12,21
Moldova	5	15	6	14	7,61
Özbekistan	-	-	-	-	20,96
Polonya	13	17	2	2	443,61
Romanya	8	13	1	2	147,46
Rusya	16	26	7	12	783,46
Sırbistan	5	8	2	5	35,26
Tacikistan	0	1	4	4	6,17
Türkiye	6	13	1	3	399,79
Türkmenistan	-	-	-	-	22,19
Ukrayna	3	10	3	10	108,29

Kaynak: Global Financial Integrity (2017), p. 28-31.

¹⁵ En yüksek tahmin oranına bakılarak değerlendirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE VARLIK BARIŞI (2008-2018)

Toplumsal ihtiyaçların artması kamu harcamalarının artmasını zorunlu kılmaktadır. Kamu harcamalarının temel finansman kaynağı vergilerdir. Vergi alacaklısı olan devlet ile vergi borçlusu mükellef arasında borç-alacak ilişkisinin oluşabilmesi kimi ön şartların varlığına bağlıdır. Bu ön şartlardan bazıları vergileme işlemine esas olan bir kanun hükmünün yer alması,¹⁶ vergi tahsilâtına izin verilmesi,¹⁷ verginin konusu ile vergi borçlusu arasında bir irtibatın varlığı¹⁸ şeklinde (Köktaş ve Buyrukoğlu, 2015: 23) sıralanabilir.

Mükellef, ilgili yasal düzenlemelerde belirlenen şekilde vergi borcunu tam ve zamanında vergi idaresine ödemekle yükümlüdür. Öte yandan devlet uyguladığı vergi politikalarıyla mükelleflerin vergi borcunu sona erdirebilir veya mükellefe borcun ödenmesi noktasında çeşitli kolaylıklar sağlayabilir. Vergi affı ve varlık barışı düzenlemeleri bu çerçevede başvurulmuş vergi politikaları arasında yer almaktadır.

Affin mali boyutuna bakıldığında “Mali Af”, “Vergi Affı” gibi çeşitli kavramlar görülmektedir. Mali af; vergi affı ve vergi dışı diğer gelir unsurlarını da içeren, *en geniş çerçevede af kavramını* ifade etmektedir. Vergi affı, bünyesinde varlık barışına yer veren ve yer vermeyen af düzenlemesi olmak üzere 2’ye ayrılmaktadır. Bu bakımdan varlık barışı düzenlemesi, mali af ve vergi affı kavramlarına kıyasla daha dar, spesifik bir kavramdır.

¹⁶ Vergi mevzuatında bir hüküm olmadan vergileme işleminin gerçekleştirilemeyeceğini ifade eder.

¹⁷ Verginin toplanabilmesi için ilgili yıl Bütçe Kanununun C cetvelinde gelirin dayanağının gösterilmesi gerektiğini ifade eder.

¹⁸ İlgili vergi düzenlemesinde belirtilen vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesini ifade eder.

Bu bölümde önce vergi affı ve varlık barışına ilişkin teorik çerçeve, daha sonra ülkemizde 2008-2018 döneminde uygulamaya konulan varlık barışı düzenlemeleri ele alınacaktır.

2.1 VARLIK BARIŞI: TEORİK ÇERÇEVE

Vergi, hükümlerlik hak ve yetkisine dayanarak devletin mükelleften karşılıksız ve ödeme gücüne göre aldığı mali kaynaktır. Burada kritik unsurlardan birisi, verginin karşılıksız olmasıdır. Ancak, toplumun bazı kesimleri vergi ödemekten imtina edebilir veya daha az vergi ödemek üzere çeşitli yollara başvurabilirler. Bu yollardan bazıları vergi mevzuatı çerçevesinde (vergiden kaçınma gibi), bazıları ise mevzuata aykırı (vergi kaçırma gibi) niteliktedir. Başvurulan her iki yol sonucunda da verginin kaynağı durumundaki gelir ve servet daha düşük gösterilmekte, vergi gelirleri azalmış olmaktadır.

Devlet vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi, vergi uyumunun teşvik edilmesi amacıyla çeşitli politikalara başvurmaktadır. Bunlar arasında en başta af müessesesi gelmektedir. Vergi alacağının sona erdirilmesindeki unsurlardan biri olan Af terimini, hukuki¹⁹ ve mali açıdan ele almak mümkündür.

Mali açıdan af kavramı denildiğinde, en geniş kapsamda kamu alacaklarına dâir af kavramı kastedilmektedir. Kamu alacaklarına uygulanan mali af; vergi affı, uzlaşma, tecil, terkin, vergi barışı, varlık barışı şeklinde en geniş anlamda affı ifade etmektedir (Arıkan ve Yurtsever, 2004: 60).

Vergi affı mükellef açısından vergisini zamanında ödemeyen idareler tarafından sunulan yeni bir fırsat niteliğindedir (Yaraşır, 2013: 176). Kamu maliyesi açısından hedeflenen vergi gelirinin hazineye en kolay ve kısa yoldan tahsil edilmesi yönünde yeni bir imkândır. Vergi affı vergisini vaktinde ödemeyenlere yasal düzenlemelerde öngörülen idari ve hukuki yaptırımların ortadan kaldırılmasıdır. Bir

¹⁹ Çalışmanın kapsamı bakımından hukuki açıdan af kavramına değinilmeyecektir.

başka ifadeyle, devletin yasal dayanağı olan bir vergi alacağından başka bir yasal dayanakla vazgeçmesidir.

Vergi affının kapsamında değerlendirilen varlık barışı düzenlemeleri niteliği itibariyle bir af düzenlemesidir. Ancak kapsam bakımından daha özel alanlarda yapılan düzenlemeleri içermektedir. Varlıkların milli ekonomiye kazandırılması, daha önce işletmelerce kayıt altına alınmayan vergiye tabi unsurların kayıt altına alınması şeklinde düzenlemelerin yapıldığı varlık barışı uygulamalarıyla, daha çok çeşitli yollarla ülkeyi terk etmiş ekonomik değerlerin ülke ekonomisine yeniden kazandırılması hedeflenmektedir.

2.1.1 Vergilendirilebilir Gelir Teorileri

Vergi politikasının belirlenmesi, verginin tespit edilmesi, vergileme işlemlerinin yapılması, verginin toplanması açısından önemli bir kavram gelirdir. Vergi yasalarında gelir vergisinin konusu belirlenirken matraha esas olmak üzere gelir kavramı açıkça tanımlanır. Bu çerçevede iktisadi ve mali gelir²⁰ ayırımı yapılır.

Vergilendirilebilir gelir hakkında uygulamada farklı teoriler görülmektedir. Genel olarak vergilendirilebilir gelirin belirlenmesi hususunda literatürde iki teori esas alınmaktadır: Kaynak teorisi ve safi artış teorisi (Arıkan ve İnneci, 2016: 11). Kaynak teorisinde gelir dar anlamda, safi artış teorisi geniş anlamda düşünülmektedir.

²⁰ Mali veya vergilendirilebilir gelir kavramı ile iktisadi gelir kavramı genel olarak aynı anlama gelmekle birlikte aralarında ince bir çizginin olduğu söylenilebilir. Mali gelir kavramı, 1 yıl içerisinde elde edilen kazanç ve iratlar toplamını ifade etmekte ve geçmiş yıl zararları da dikkate gelirin belirlenmesinde dikkate alınmaktadır.

2.1.1.1 Kaynak Teorisi

İlk olarak Von Hermann tarafından ileri sürülen Kaynak Teorisinde (Ortaç, 1999: 107) gelir, “belli bir üretim faaliyetine katılma sonucunda elde edilen ekonomik değerler” (Öncel, Kumrulu, ve Çağan, 2012: 239) olarak tanımlandığı gibi “üretim faktörlerinin üretim sürecine dâhil edilmesiyle elde edilen düzenli ve sürekli unsur” (Bulutoğlu, 1982: 31) olarak da ifade edilebilmektedir. Bu yaklaşımda gelirin belirlenmesinde gelirin sürekliliği ve üretim faktörlerinin üretim sürecine dâhil edilmesi esas alınmaktadır.

Teoriye göre, üretim faktörlerinin değerindeki artışlar ile üretim faktörleri dışında elde edilen diğer değerler gelir olarak nitelendirilmemektedir. Öte yandan, üretim faktörü sahiplerinin, üretim faktörlerini kendi tükettikleri malların üretiminde kullanması durumunda da elde edilen değerler gelir olarak nitelendirilmektedir. Gelirin tespitinde ayni ve nakdi olarak elde edilen safi olmayan gelirlerden, gelirin elde edilmesi bakımından katlanılan giderler ve yıpranma payı da indirimine konu edilmektedir (Arıkan ve İnneci, 2016: 14).

Vergilendirilebilir gelirin tespitinde kimi gelir kalemleri hesaba dâhil edilmemektedir. Esasen vergi ödeme gücüne sahip olan bir mükellef, gelirinin kaynak teorisine göre belirlenmesi durumunda kimi zaman vergiye tâbi tutulamayacaktır. Ödeme gücü içerisinde gelir sayılmayan unsurların varlığı mükellefi vergi ödemekten alıkoyacaktır. Bu durum vergi tabanının daralmasına, mükellefin gelir olarak nitelendirilemeyen alanlara yönelmesine, kayıtlı ekonominin küçülmesine yol açacaktır.

2.1.1.2 Safi Artış Teorisi

George Von Schanz tarafından ileri sürülen teoride belli bir zaman diliminde gelirin belirlenmesi hususunda “servette meydana gelen net artış” esas alınmaktadır. Burada önemli olan gelirin kaynağının ne olduğundan ziyade belirlenen dönem

sonunda mükellefin servetinde net bir artış meydana gelmiş olmasıdır. Teori literatürde geniş anlamda gelir teorisi olarak da geçmektedir.

Safî artış teorisi kaynak teorisiyle kıyaslandığında kapsam olarak farklı gelir kalemlerini de dikkate almaktadır. Bu perspektiften üretim faktöründen bağımsız olarak elde edilen değerler ile bir defaya mahsus olsa dahi elde edilen değerler gelir kapsamına dâhildir. Bu perspektif vergi tabanını genişletmesi ve vergi adaleti açısından olumlu karakter taşır. Ancak uygulanma hayli zordur, ülkeleri pür sûrette tek bir yaklaşımı benimsemekten ziyade karma yaklaşım benimsemeye sevk etmektedir (Turhan, 1993: 119).

Teorinin en temel özelliği servete esas gelir kaynağının sorgulanmaması ve belirlenen dönem sonunda servette net bir artışın olup olmamasıdır. Varlık barışı düzenlemelerine bakıldığında ise beyan edilen ekonomik değerlerin kaynaklarının sorgulanmayacağı hükmünün (teminatının) yer aldığı görülmektedir. Daha önce mükellefin çeşitli yollara başvurarak servete esas gelir kaynaklarını azaltması, varlık barışı kapsamında ise şartları taşımak suretiyle bu gelir unsurlarını beyan etmesi mümkündür.

2.1.2 Vergi Güvenlik Müesseseleri

5520 sayılı ve 21/06/2006 tarihli Kurumlar Vergisi Kanunun 1. maddesi hükmüne kurumların²¹ kazançları kurumlar vergisine tabidir. Kurumlar faaliyetlerini yürütebilmek için işletmeye konulan öz kaynakları kullanmakta veya borçlanma suretiyle kaynak temin etmektedirler. Borçlanmanın doğasında faiz yer almaktadır. Ödeyeceği borç faizinin artması kurumun kâr seviyesini, haliyle tahakkuk edecek kurumlar vergisini azaltmaktadır.

İktisadi faaliyet gösteren her kurumun sermaye yapısı bir diğerinden farklılık arz etmektedir. Sermaye yetersizliği ile faaliyetine devam eden kurumların

²¹ Kurumlar Vergisi Kanununda yer alan kurumlar Sermaye Şirketleri, Kooperatifler, İktisadi Kamu Kuruluşları, Dernek ve Vakıflara ait iktisadi işletmeler ve iş ortakları şeklinde sayılmıştır.

borçlanması, borçlanma maliyeti mahiyetinde faiz yüküyle karşılaşması ve faiz ödemelerini maliyet unsuru olarak kurum kazancından düşebilmesi, kurumun daha az vergi ödemesiyle sonuçlanmaktadır. Bu durum devlet açısından vergi gelirlerinin azalmasına, sektördeki rakip kurumlar açısından ise rekabet şartlarının bozulmasına sebep olmaktadır.

Daha düşük seviyede vergi ödemek maksadıyla kurumlar; (1) gelirlerini düşük göstermeye çalışmakta, bu çerçevede muvazaalı işlemlere başvurarak kurum kazancını örtülü olarak dağıtmakta (örtülü sermaye yolu), (2) ilişkili sayılan kişilerle *normal piyasa şartlarına bağlı kalmaksızın belirlenen* bedel veya fiyat üzerinden mal-hizmet alım veya satımında bulunmaktadır (transfer fiyatlandırması yolu). Bu işlemler yoluyla vergilendirmeye esas teşkil edecek kurum kazançları istenildiği gibi gösterilebilmektedir.

Vergi otoritesi kurumların gerçek veya muvazaalı işlemleriyle mücadele için vergi güvenlik müesseseleri geliştirmiştir.

2.1.2.1 Örtülü Sermaye

Örtülü sermaye kurumların borçlanma yoluna başvurarak kurum kazancını dağıtması, böylece vergiyi ödemekten kurtulması ya da azaltmasıdır.

Vergi otoritesi açısından örtülü sermaye 5520 sayılı Kanunun 12. maddesiyle hüküm altına alınmış bir vergi güvenlik müessesidir. Madde hükmünde kurumların ilişkili olduğu kişilerden alarak işletmede kullandıkları borçlar ile kurumun öz sermayesi arasındaki ilişki dikkate alınmaktadır. Hesap dönemi içinde belirlenen bir tarihte kullanılan borç tutarının kurumun öz sermayesinin üç katını aşması durumunda aşan kısım örtülü sermaye olarak nitelendirilmektedir.

Ülkemizde kurum kazancını ve haliyle kurumlar vergisini azaltıcı etkiye sahip örtülü sermaye uygulamasına set çekmek amacıyla vergi otoritesince önlemler

alınmaktadır. Bunlardan en önemlisi kurum kazancının tespitinde doğrudan etkili olan indirim mekanizmasıdır.

Mezkûr kanunun 12. maddesinde kurum kazancının tespit edilmesi açısından kabul edilmeyecek indirim unsurları sayılmıştır. Maddede örtülü sermaye niteliğinde yapılan borçlanmalara ilişkin ödenen her türlü giderin kurum kazancının tespit edilmesinde indirime konu edilemeyeceği belirtilmiştir.

Devlet örtülü sermaye düzenlemesiyle bir taraftan vergi alacağını güvence altına almış, diğer taraftan aynı şartlarda faaliyette bulunan kurumlar açısından haksız rekabet oluşmasını engellemiştir.

2.1.2.2 Transfer Fiyatlandırması

Transfer fiyatlandırması kurumların ilişkili kişilerle *normal piyasa şartlarına bağlı kalmaksızın belirlenen* bedel veya fiyat üzerinden mal-hizmet alım veya satımında bulunmasıdır. Bu alım satım sonucunda belirlenen düşük fiyat kurum kazancının tespit edilmesi bakımından gerçeği yansıtmamaktadır. Uygulanan fiyat mekanizmasıyla gizlilik içerisinde kurum kazancı dağıtımına konu edilmektedir.

Transfer fiyatlandırması 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 13. maddesiyle hüküm altına alınmış bir vergi güvenlik müessesidir. Buna göre “Kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine²² aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılır.” hükmüne yer verilmiştir.

Kurumlar bu yolla ilişkili olduğu kişilerden gerçek değerinden çok daha yüksek fiyatlarla mal veya hizmet alımında bulunmaktadır. Böylelikle kurum

²² Emsallere uygunluk ilkesi: İlişkili kişilerle yapılan alım satımda aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda uygulanan fiyat veya bedelin, oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade etmektedir.

kazancı, olduğundan düşük gösterilmekte, ödenmesi gereken vergi ortadan kaldırılmakta veya azaltılmaktadır.

Kanunun 12. maddesinde kurum kazancının tespit edilmesi açısından kabul edilmeyecek indirim unsurları sayılmıştır. Madde hükmünde transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü dağıtılan kazancın indirime konu edilemeyeceği belirtilmiştir.

Devlet tarafından transfer fiyatlandırması düzenlemesiyle bir taraftan vergi alacağı güvenceye kavuşturulmuştur. Diğer taraftan kurumlar ile kurumla ilişkili kişiler arasında gerçekleştirilen ve gerçek mahiyetinden uzak ticari işlemlerin, emsallerine uygun olması konusunda önlemler alınmıştır.

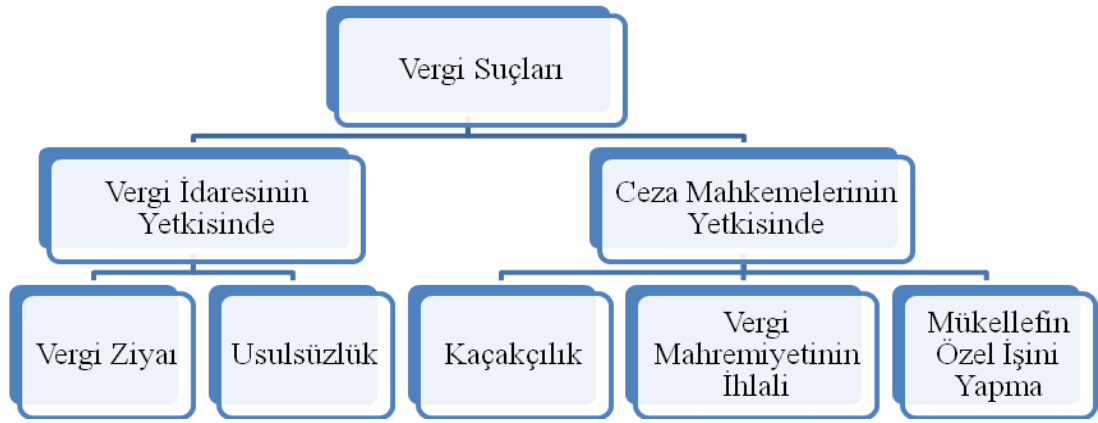
2.1.3 Vergi Suçları

Ceza, hukuka aykırı fiillere uygulanan yaptırımlardır. İşlenmesi durumunda bir karşılık olarak yaptırım uygulanan fiiller (haksızlıklar) suç ve kabahatlerden²³ oluşmaktadır. Vergi kanunlarına aykırılık teşkil eden ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununda (VUK)²⁴ hakkında cezai yaptırım öngörülmüş olan fiilleri de vergi suçları olarak tanımlamak (Pehlivan, 2009: 87) mümkündür.

Vergi suçlarını, vergi idaresi tarafından verilenler ile ceza mahkemesi tarafından verilenler olmak üzere (Köktaş ve Buyrukoğlu, 2015: 54) 2 başlık altında inceleyebiliriz. Buna göre, vergi ziyâi ve usulsüzlük cezalarına vergi idaresi tarafından; kaçakçılık, vergi mahremiyetinin ihlali ve mükellefin özel işini yapma suçlarına ise ceza mahkemesi tarafından yaptırım uygulanmaktadır.

²³ Karşılığında idari yaptırım öngörülen haksızlıklardır.

²⁴ 10/01/1961 tarihli ve 10705 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Şekil 2: Vergi Suçları

Kaynak: Köktaş ve Buyrukoğlu (2015), s. 54.

2.1.3.1 İdare Tarafından Cezalandırılan Vergi Suçları

Vergi ziyâ ve usulsüzlük vergi idaresi tarafından yaptırım uygulanan vergi suçlarıdır. Bu suçlara yaptırım olarak para cezası uygulanmaktadır.

Vergi ziyâ, mükellefin veya vergi sorumlusunun vergilendirme ile ilgili ödevlerini ihmal etmeleri ya da yerine getirmemeleri nedeniyle verginin zamanında tahakkuk ettirilememesi veya olması gerekenden daha az tahakkuk ettirilmesidir. Kural olarak bu suçun yaptırımı, ziyâa uğratılan verginin kendisi kadar para cezasıdır. Ancak cezanın bazı şartların varlığı durumunda ağırlaştırılması²⁵ bazı şartlarda ise hafifletilmesi²⁶ mümkündür.

Usulsüzlük esâsen vergi kanunlarının şekil ve usul hükümlerine aykırı davranılmasıdır. Usulsüzlük suçu genel ve özel usulsüzlük olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmaktadır. Genel usulsüzlük 1. Derece Usulsüzlük ve 2. Derece Usulsüzlük olmak üzere kendi içerisinde 2'ye ayrılmaktadır. Bu suçların işlenmesi sonucunda uygulanacak yaptırım vergi ziyâ suçundaki gibi para cezasıdır.

²⁵ Kaçakçılık suçunun işlenmesi sonucunda aynı zamanda vergi ziyâ da oluşmuşsa ziyâa uğratılan verginin 3 katı kadar para cezası uygulanır.

²⁶ Vergi beyannamesinin kanuni süre geçtikten sonra fakat vergi incelemesine başlanmadan önce verilmesi durumunda uygulanacak vergi ziyâ cezası %50 indirimli uygulanmaktadır.

Kara para aklama açısından bakıldığında idare tarafından vergi ziyâi ve usulsüzlük suçlarına para cezası uygulaması, bu suçların aklamanın öncül suçu olamayacağı sonucunu doğurmaktadır. Aklamanın öncül suçu bakımından ceza mahkemelerince yaptırım uygulanan vergi suçları önemli bir yer tutmaktadır.

2.1.3.2 Ceza Mahkemeleri Tarafından Cezalandırılan Suçlar

Ceza mahkemelerince yaptırım uygulanan suçların temel özelliği bu suçlara yaptırım olarak ceza mahkemelerince hapis cezasının verilmesidir. Bu maksatla VUK'un 359. maddesinde kaçakçılık suçunu oluşturan fiiller sayılmıştır. Bunlar uygulanan farklı hapis cezalarına göre sınıflandırılmaktadır.

Kaçakçılık suçu mahiyetinde VUK 359. maddede sayılan bazı fiiller şunlardır:

- Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapmak,
- Gerçek olmayan işlemlerle farklı kişiler adına hesap açmak,
- Vergi matrahını düşük göstermek maksadıyla, yasal defterlere kaydedilmesi gereken hesap ve işlemleri başka defter veya belgelere kaydetmek,
- Defter, kayıt ve belgeleri tahrif etmek veya gizlemek,
- Defter yapraklarını yok ederek yerine başka yapraklar koymak,
- Sahte belge düzenlemek veya bunları kullanmak,
- Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunan kişilerin basabileceği belgeleri Bakanlık ile anlaşması olmadığı halde basmak veya bilerek kullanmak.

Ceza mahkemelerince hakkında yaptırım uygulanan bir diğer vergi suçu “Mükellefin Özel İşini Yapma”dır. Mükelleflerin vergi mevzuatının uygulanması bakımından hesap, yazı ve sâir özel işlerini yapmaları yasak edilen görevlilerden buna aykırı davrananlar, Türk Ceza Kanununun 257'nci maddesinin birinci fıkrası²⁷ hükmünce 6 aydan 1 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

²⁷ “**Görevi kötüye kullanma Madde 257-** (1) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına

Kanunların, vergi mahremiyetine uyulmasını mecbur kıldığı kimselerden buna aykırı davrananlar da, Türk Ceza Kanununun 239'uncu maddesi²⁸ hükümlerine göre cezalandırılır.

Kara para aklama açısından bakıldığında ceza mahkemelerince yaptırım uygulanan vergi suçlarını işleyenlere hapis cezası verilmektedir. Verilecek cezanın alt sınırı 6 ay hapis cezasıdır. Şu halde aklama konusunda öncül suç en az 6 aylık hapis cezası gerektiren suçlardan oluşabilmektedir. Bu kapsamda ceza davalarına konu durumundaki vergi suçları aklamanın öncül suçu olabilecektir.

2.1.4 Mali Af

Af kelime anlamı itibariyle bir haktan vazgeçilmesini, verilen bir cezanın ortadan kaldırılmasını veya hafifletilmesini (Çetin, 2007: 172) ifade etmektedir. Af kavramı hukuk sistemimizde de yer almaktadır. Terim olarak dar ve geniş anlamda tanımlanabilir. Dar anlamda af; bir suçun, kusurun veya hatanın bağışlanmasıdır. Geniş anlamda suç kovuşturmasından veya kovuşturma sonucu verilmiş olan cezadan kısmen veya tamamen vazgeçilmesidir (Doğan ve Besen, 2008: 24).

Genel olarak kaynağını anayasalardan alan ancak usul hükümleri bakımından ceza kanunlarında düzenlenen af, niteliği itibariyle çeşitli şekillerde ifade edilebilmektedir. Bu münasebetle af bazı durumlarda kamu davasını düşürmekte, bazı durumlarda ise kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyetini ortadan kaldırmaktadır.

neden olan ya da kişilere haksız bir menfaat sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

²⁸ “Ticarî sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması

Madde 239- (1) Sıfat veya görevi, meslek veya sanatı gereği vâkıf olduğu ticarî sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgeleri yetkisiz kişilere veren veya ifşa eden kişi, şikâyet üzerine, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Bu bilgi veya belgelerin, hukuka aykırı yolla elde eden kişiler tarafından yetkisiz kişilere verilmesi veya ifşa edilmesi halinde de bu fıkraya göre cezaya hükmolunur.

(2) Birinci fıkra hükümleri, fenni keşif ve buluşları veya sınai uygulamaya ilişkin bilgiler hakkında da uygulanır.”

(3) Bu sırlar, Türkiye’de oturmayan bir yabancıya veya onun memurlarına açıklandığı takdirde, faile verilecek ceza üçte biri oranında artırılır. Bu halde şikâyet koşulu aranmaz.

(4) Cebir veya tehdit kullanarak bir kimseyi bu madde kapsamına giren bilgi veya belgeleri açıklamaya mecbur kılan kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Türk Hukuk sisteminde af müessesinin temel dayanağı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'dır. 1982 Anayasası'nın 87. maddesinde "Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar verme" yetkisine sahip olduğu hükmü yer almaktadır.

Af kavramından ilk önce Ceza Hukukundaki af akla gelir. Ancak af kavramı sadece ceza hukukundakinden ibaret değildir. Kavram idare ve vergi hukukunda da yer almaktadır. Nitekim af düzenlemeleri disiplin cezaları ve idari yaptırımlar yönüyle idare hukuku, vergi afları nedeniyle vergi hukuku²⁹ alanına girmektedir.

Vergi hukuku alanında uygulanan en geniş çaplı af düzenlemesi, mali af olarak adlandırılmaktadır. Mali af, kanunla konulan, değiştirilebilen, kaldırılabilen vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin tahsilinden, uygulamaya konulan yasal düzenlemelerle kısmen ya da tamamen vazgeçilmesi veya bunların ödenmesine imkân tanımak üzere borçlu şahıslara çeşitli kolaylıklar sağlanması olarak tanımlanabilir. Mali affın konusu vergi olabileceği gibi vergi dışı mali yükümlülükler de olabilir. Niteliği ve kapsamı göz önünde bulundurulduğunda mali af kavramını, vergi affı ve varlık barışı düzenlemelerini de kapsayan en geniş çaplı af mekanizması olarak değerlendirmek mümkündür.

2.1.5 Varlık Barışı ve Vergi Affı

Varlık barışı ve vergi affı kavramları mali af çerçevesinde düşünülebilir. Bu bakımdan vergi affı ve varlık barışı kavramlarını izah ederken bu düzenlemelerin mali af kavramının bir parçası olduğunu izah etmek isabetli olacaktır.

Vergi affı vergi kanunlarına aykırı hareket edilmek suretiyle uygulanan idari ve hukuki yaptırımların ortadan kaldırılmasıdır. Varlık barışına kıyasen daha geniş bir kavramdır. Kapsamı bakımından bakıldığında varlık barışı getiren - getirmeyen vergi afları şeklinde (Orkunoğlu Şahin, 2017) tasnif edilebilmektedir. Vergi Affı

²⁹ Çalışmanın kapsamı bakımından vergi hukuku alanındaki af kavramı esas alınacaktır.

düzenlemeleri genelde torba yasa³⁰ niteliğinde olmaktadır. Varlık barışı mahiyetindeki kanuni düzenlemeler ise “Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması”,³¹ “Bazı Kamu Alacaklarının Yeniden Yapılandırılması” adıyla çıkarılmaktadır (Orkunoğlu Şahin, 2017: 33).

Mükelleflerden bazıları vergi ödemekten imtina etme girişiminde bulunabilirler. Mükelleflerin ödemek zorunda oldukları vergi zamanında ödenmediğinde, vergi idarelerince cezaî faiz uygulanmaktadır. Vaktinde ödenmemiş bir vergi borcu yıllar geçtikçe hızla büyümekte, ödenmesi daha da zorlaşmaktadır. Bu durum mükellefi hem devlete olan borcunu ödememeye hem de vergi kaçırmaya teşvik edebilecektir. Devlet açısından vergi matrahının ve nihayetinde vergi gelirinin azalması anlamına gelecek, bütçe açığını artıracak, ayrıca dolaylı olarak başka makroekonomik problemlere yol açacaktır.

Varlık barışı ve vergi affı hükümetlerce uygulanan mali politika tercihleridir. Mali politikalar siyasi-idari tercihlere göre şekillenmektedir. Politikaların belirlenmesi ve uygulanması süreci mali döngü çerçevesinde bürokrasi eliyle yürütülmektedir (Göze Kaya ve Kaygısız, 2015: 179-182).

Mükellef penceresinden vergiye uyumu teşvik ve birikmiş borçları ödeme imkânı kazandırma, kayıt dışılığı azaltma maksadıyla uygulanan mali politikalar; ülke ekonomisi penceresinden ise yeni milli varlıkların ekonomiye kazandırılması, yurtiçi varlıkların kayıtlı ve işletme bilançolarının gereceğe uygun hâle getirilmesi, alacakların tahsilât sürecinin hızlandırılması, uygulanan maliye politikalarının etkinliğini artırma gibi maksatlarla tercih edilmektedir (Orkunoğlu Şahin, 2017: 32).

Kanun koyucu bu politika tercihlerinin bazılarında vergi borçlarının tamamen silinmesi, bazılarında ise kalan borçların faizinin azaltılması yoluna gidebilmektedir (Orkunoğlu Şahin, 2017: 33). Her bir af uygulamasında farklı sürelerin öngörüldüğü ve affın kısa dönemler için uygulandığı da görülmektedir.

³⁰ Bkz. 6111 sayılı Kanun

³¹ Bkz. 5811 sayılı Kanun

Hangi mükelleflerin yararlanabileceği yine uygulamalar itibariyle değişmektedir. Mükellef açısından aflar *dar ve tam mükellef esaslı* aflar olarak ya da *yerli ve yabancı mükellef esaslı* aflar şeklinde tasnif edilebilir.

Af düzenlemelerindeki nihai hedef devletin vergi tahsilâtını artırmak ve hızlandırmak, kayıt dışı mükellefleri kayıt altına almaktır. Uygulama sayısının giderek artmasına istinaden belli dönemler halinde uygulamaya yeniden başvurulacağına yönelik beklentiler, hem kayıtlı mükellefleri hem de kayıt dışı faaliyet gösteren kesimi etkileyebilmektedir. Bu durum, vergiye gönüllü uyum gösteren mükellefler açısından bir haksızlık göstergesi niteliğindedir. Buna karşılık kayıt altına alınmayı bekleyen kesim açısından ise rekabet başta olmak üzere çeşitli ekonomik ve mali avantajların oluşacağından söz edilebilir. Bu yüzden vergi af veya varlık barışı düzenlemesine gidilmeden önce karar alıcılar şu hususları mutlaka dikkate almalı, isabetli ve net şekilde kavrayabilmelidirler:

- Uygulamalara neden ihtiyaç duyulduğu,
- Ülke ekonomisi ile ilgili mevcut durum,
- Uygulamanın hangi dönemde devreye alındığı,
- Uygulamanın ne kadar süreyle uygulanacağı,
- Uygulamaların devreye alınmasıyla birlikte vergi sisteminde yol açabileceği muhtemel sorunlar,
- Uygulamayla birlikte beklenen tahsilât tutarı,
- Uygulamayla sağlanacak avantajların affa katılımı teşvik edici olması (Yumuşak, 1997: 39-43),
- Affın tanıtımının yeterince yapılması (Yumuşak, 1997: 43),
- Uygulamadan yararlanacakların gizli tutulması (Özden, 1994: 109-129),
- Vergiye gönüllü uyum gösteren mükelleflerin sergileyebileceği muhtemel davranışlar.

Aksi halde vergi af ve varlık barışı uygulamaları başarılı olamayacaktır.

2.1.5.1 Ortaya Çıkaran Nedenler

Varlık barışı ve vergi affı uygulamasına başta ekonomik, mali, siyasi, sosyal ve psikolojik faktörler olmak üzere çeşitli nedenlerle başvurulmaktadır.

Ekonomik nedenlerden ilki farklı yollarla ilgililerince gizlenmiş gelirlerin, beyan edilmeyen servetlerin ve yasalara aykırı şekilde farklı ülkelere transfer edilen sermayenin yasal ekonomiye kazandırılarak ülkede yatırıma dönüşmesini sağlamaktır (Besen, 2007).

İkincisi kayıt dışı ve yasal olmayan faaliyetler sonucunda elde edilen suç gelirinin varlığıdır. Kanunların yasakladığı, başka bir deyişle konusu suç teşkil eden bir fiil sonucunda elde edilen para ya da varlığın kayıtlı ekonomi dışına çıkarılmış olmasıdır. Bu, vergi tahsilâtı bakımından bir kayıp bulunduğunu ifade etmektedir. Tahsil edilemeyen potansiyel vergi gelirleri, vergisini düzenli olarak ödeyen dürüst mükellef üzerine yansıtılmakta, vergi adaletini bozmaktadır. Vergi affı uygulamaları kayıt dışı ekonomiyi ortadan kaldırmasa bile kayıt dışı ekonominin olumsuz etkilerini hafifletmektedir.

Üçüncüsü bütçe açıkları ve bunun sonucunda oluşan enflasyonist ortamdır. Af sebebiyle elde edilen kaynakların bütçe açıklarının kapatılmasında kullanılması amaçlanabilir. 1990'lı yıllarda İlk Körfez Savaşı sonrasında ülkemizde bütçe açıklarının arttığı görülmüş, af kanunlarıyla sağlanan kaynaklar bütçe açıklarının kapatılmasında kullanılmıştır (Akgün, 1994).

Dördüncüsü vergi mükelleflerinin içinde bulunduğu şartlardır. Ekonomide yüksek oranlı enflasyon durumunda küçük ve orta ölçekli işletmelerin hayatlarını devam ettirmesi zorlaşır. Bunun sonucunda mükelleflerin vergi borçlarını ödeyememeleri, gecikme zammı ile faizi uygulamaları ve sonuçta borç yükünün hızla büyümesi olgusuyla karşılaşılır. Böyle bir durumda en azından gecikme ceza ve zamlarının silinmesi ve borcun taksitide bağlanması mükelleflerin ayakta kalmaları, mali yapılarını iyileştirebilmeleri açısından yeni bir fırsat olacaktır (Dallı, 2012). Kaldı ki vergi sistemi enflasyonun meydana getirdiği bozucu etkileri kendiliğinden

özme imkânına sahip değilken mükelleflerce vergiye karşı direnç artmakta, vergi ödeme eğilimi zayıflamaktadır. Vergi aflar buna bir çözüm olabilir (Biçer, 2006).

Varlık barışı ve vergi affı düzenlemelerinde uygulamaya katılanların herhangi bir ceza ile karşı karşıya kalmamasını sağlamaya yönelik teşvik edici hükümlerin varlığı temel bir unsurdur. Çünkü ancak bu unsur kayıtlı ekonomiden gizlenmiş varlıkların ekonomiye yeniden kazandırılmasını sağlayacaktır (Dönmez, 1990). Böylelikle çıkarılan af kanunları ile beyan edilen gizli varlıklar vergilendirilebilecektir. Sonuçta kayıt dışı ekonomi azaltılmış olacaktır.

Vergi aflarının geri planında *mali nedenler* de yer alabilir. Devlet kamu harcamalarını finanse etmek için gelirlerini artırma eğilimindedir. Vergi affı ve varlık barışı bunu gerçekleştirme yollarındandır. Bu tarz uygulamalar tahsil edilecek gelirler açısından kolay kaynaklar olarak nitelendirilebilir. Kronik ve yüksek bütçe açıkları durumunda bunları finanse etmek üzere vergi sistemine müdahale edildiği görölmektedir. Vergi af ve varlık barışı bu tür bir müdahaledir.

Mali yönü ağır basan af uygulamaları farklı amaçlar taşıyabilir. Vergi kaçırانların gönüllü olarak mali sisteme dâhil edilmesi, kaçakçılık faaliyetleri sonucunda vergilendirilemeyen gelir unsurlarının beyanının ve tahsilâtının gerçekleştirilmesi bu amaçlar arasındadır. Böylece uygulama ile birlikte dürüst mükellef sayısı ve düzenli vergi gelirleri artmış olacaktır (Besen, 2007). Ancak, devletin vergi kayıp ve kaçağını azaltmaya yönelik uyguladığı kimi politikalar, vergilerini tam ve zamanında ödeyen mükellefleri olumsuz yönde etkileyebilir. Vergi affı uygulamalarıyla vergi kaçırانlara uygulanan haksız rekabet niteliğindeki teşvik edici unsurların varlığı, dürüst mükellefleri kayıt dışı ekonomik faaliyetlerde bulunmaya itebilir.

Vergi affı *siyasi nedenlerden* ileri gelmiş olabilir. Hükümetler popülist yaklaşımlara düşebilmekte, kamu harcamalarını artırmakta ve bunları finanse etmek için kimi zaman vergi affına yönelebilmektedir. Kamu tercihi yaklaşımindan bilindiği üzere siyasi partilerin temel hedefleri iktidara gelmek yani oy

maksimizasyonudur. Vergi hukuku literatüründe vergi affının siyasi nedenleri şöyle sıralanmaktadır:

- Siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar sonucu toplumda meydana gelmiş gerginliğin yumuşatılması (Bülbül, 2003: 207),
- Siyasi mekanizmaların seçimlerle el değiştirmesi durumunda vergi aflarının eski yönetimin mali işlemlerini tasfiye etmenin bir aracı olarak kullanılması (Bülbül, 2003: 207),
- Siyasi iktidarların vergi afları ile seçmenler arasında toplumsal uzlaşmayı sağlamak istemesi (Besen, 2007),
- Yeni seçilmiş siyasi iktidar için verilen sözleri yerine getirmede kısa vadede finansman olarak kullanılmak istenmesi (Saban, 2001: 470).

Vergi aflarının temelinde *sosyal nedenler* yer alabilir. Bu tür nedenlerin karakteri vergisini düzenli ödeyen, dürüst mükellefler ile vergisini ödemeyenler arasındaki eşitsizliğin varlığıdır. Vergi affı ile ikinci kategoridekiler vergi sistemine dâhil edilmek, onların da vergilerini düzenli ödemesi hedeflenir. Böylece aralarındaki eşitsizlik ortadan kalkmış olacaktır.

Varlık barışı ve vergi affının temelinde *psikolojik nedenler* yatabilir. Af düzenlemesinden yararlananlarda bir taraftan af sonrasında daha sıkı denetime tâbi tutulacakları, kendilerine bir daha göz yumulmayacağı ve bunun son fırsat olduğu kanaati oluşturulur, vergi kaçırma faaliyetlerinden uzak durmaları sağlanmaya çalışılır. Diğer taraftan kayıt altına girmeyen mükelleflerin durumunun nasıl olsa bir gün mutlaka tespit edileceği kanaati uyandırılır. Böylece önceden beyan dışı tuttuğu servet ve kazançlarını mutlaka beyan etmeye zorlanır (Karaosmanoğlu, 2009).

Vergi affının başarısı açısından mükelleflerin vergi affı sonrasına dâir bakış açıları kritik önem taşır. Bu bakımdan 2 mükellef tipi vardır. İlk tip; af sonrası dönemde vergilendirmeye esas işlemlerin yetkili makamlarca son derece sıkı şekilde izleneceği, bu yüzden vergiye ilişkin sorumluluklarını daha dikkatli yerine getirmeleri gerekeceği yönünde kanaat sahibidir (Karaosmanoğlu, 2009). İkinci tip

ise vergi affının son olmayacağını düşünür, daha sonra başka afların çıkarılacağını bekler. Bu tip, vergi ödememe meylini koruyacaktır.

2.1.5.2 Affa İlişkin Görüşler

Afların hem faydaları hem de zararları vardır. Affın faydalı mı zararlı mı olduğu noktasında 2 farklı görüşten söz edilebilir. Affa taraftarlar afların bireylere daha önceden ödeyemedikleri vergilerini ödeme imkânı vererek kamu gelirlerinin artırılması gerektiğini ileri sürerler. Af karşıtları ise gelir yaratma noktasında uygulanan af düzenlemelerinin ancak uzun vadede sonuç alınabileceğini kısa vadede başarılı olunamayacağını savunmaktadır (Edizdoğan ve Gümüş, 2013: 104).

2.1.5.2.1 Olumlu Görüşler

Affi savunanların temel argümanları şöyle (Edizdoğan ve Gümüş, 2013: 104-107)sıralanabilir:

- Siyasi ve ekonomik kriz dönemlerinden sonra affın gerekliliği,
- Vergi ile ilgili mevzuatın karışıklığı,
- Vergi suçlarının diğer suçlara nazaran daha az tehlikeli olarak değerlendirilmesi,
- Vergi denetimlerinin yol açtığı olumsuzlukların giderilmesi ve vergi kaçığının azaltılması için affın gerekliliği,
- Vergi idaresi ve yargısının iş yükünün hafifletilmesi,
- Affın bir gelir kaynağı olması ve gelir yönetimi bakımından bir araç olarak kullanılması,
- Mükelleflerin vergi kanunlarına gönüllü uyumunun sağlanması.

2008 yılı uygulamasında (5811 sayılı Kanun) olduğu gibi ülkemizde ekonomik kriz dönemlerinde malî kaynak yaratmak amacıyla af düzenlemelerine başvurulabilmektedir. Bu dönemlerde çıkarılan af düzenlemelerinde ayrıca

mükellefin vergi yükünün azaltılması ve iş ortamının iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Affin olumlu olduğunu savunanlar iç karışıklık ile ekonomik bunalımların yaşandığı ülkelerde vergi aflarının, gergin ortamın sakinleştirilmesine imkân tanıdığını ileri sürerler (Edizdoğan ve Gümüş, 2013: 104). Bu perspektif taraftarlarına âit bir diğer görüş af uygulamaları sâyesinde geçmişteki uygulamalardan kaynaklanan malî adaletsizliklerin giderilebileceği, sosyo-ekonomik barışın yeniden sağlanabileceği şeklindedir (Palamut, 1992: 9).

Vergi mevzuatının karmaşıklığı, sık sık yapılan mevzuat değişiklikleri mükellef açısından vergi uygulamasının anlaşılabilirliğini olumsuz etkilemektedir. Ülkemizde vergi mevzuatı hızlı bir değişim sergilemektedir. Ayrıca mevzuattaki teknik bilgilerin anlaşılmasında mükellefler ile vergi idaresi arasında yorum farklılıkları olmaktadır (Korkusuz, 2003: 78). Bu nedenle vergi ödevlerini tam ve zamanında yerine getiremeyen mükelleflere yeni imkânlar sunulmasına (aflara) ihtiyaç vardır.

Ülkemizde beyana dayalı vergi sistemi benimsendiğinden, mükellefler vergi matrahlarını kendileri hesaplamakta ve vergi idarelerine beyan etmektedir. Bu kapsamda vergi idaresine önemli görevler düşmektedir. Vergi idaresi gerçek durumun tespiti bakımından mükelleflerin hesap ve işlemlerini incelemekte ve denetlemektedir. Bununla beraber tüm mükelleflerin hesap ve işlemlerini inceleyebilmek imkânsızdır. İnceleme ve denetimin her mükellefi kapsayamaması mükellefler arasında adaletsizlik meydana getirebilmektedir. Bu noktada, af uygulamaları mükellefler arasındaki farklılık ve eşitsizlikleri kısmen de olsa giderebilecektir (Aygün, 2012: 89).

Vergi affının vergi idare ve yargısının iş yükünü hafıfletebileceği ileri sürülen bir diğer tezdır (Narinoğlu, 1991: 40).

Bir diğer görüş affın kısa vadede kamu gelirlerini arttıracakını ileri sürer. Kamu harcamaları artmaktadır fakat kamu gelirlerini sürekli olarak veya aniden arttırabilmek mümkün değildir. Kısa süreli af uygulamaları bütçe açıklarını kapatma bakımından alternatif yollardan birisidir.

Affin idari maliyetlerinin az olması ve kaçakçılıkla mücadeleye de katkı sağlamasından ötürü, affın gelir yönetiminin bir aracı olarak kullanılabilmesi isabetlidir (Dönmez, 1992: 36).

Mükellefin vergiye gönüllü uyumu açısından vergi af düzenlemelerinin uygulanması yerindedir. Af uygulaması sayesinde uzun vadede vergi kanunlarına bağlılık dürüst mükelleflerin vergi yüklerinin azaltılması, kötü niyetli kesimin ise vergi sistemine dâhil edilmesi sonucunda artırılabilir.

Geçmiş dönemlerde vergi kaçırانların af uygulamasına karşı ceza hükümleri ile karşı karşıya kalma noktasında çekince ile yaklaşması muhtemeldir. Bunlardan bazılarının bilinçli bir şekilde vergi kaçırdığını bazılarının ise vergi mevzuatını yeterince idrak edemediğinden, ekonomik veya çeşitli diğer sebeplerden yükümlülüklerini yerine getiremediği düşünülmektedir. Bu çerçevede vergi kaçırان kesime dürüst mükellef olma noktasında temiz bir sayfa sunulmalıdır (Leonard & Richard, 1987: 62).

2.1.5.2.2 Olumsuz Görüşler

Affa muhalif olanların argümanları (Edizdoğan ve Gümüş, 2013: 108-109) şunlardır:

- Vergi adalet ve eşitliğini olumsuz etkiler,
- Vergi mevzuatına uyumu azaltır,
- Vergi suçları af kapsamında değerlendirilmemelidir,
- Uygulanacak aflar vergi idare ve yargısının iş yükünü hafifletmez,
- Vergi denetim otorite ve mekanizmasını zayıflatır.

Sık sık uygulanan ve sadece belirli kesimleri kapsayan af düzenlemeleri vergilemenin adalet ve eşitlik ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir (Aygün, 2012: 41). Hâlbuki vergide adalet ve eşitlik vergilemenin temel ilkelerindendir. Nitekim 1982 Anayasası'nın 73'üncü maddesinde herkesin, malî gücüne göre, vergi

ödemekten sorumlu olduğu hükmü yer almaktadır. Bu bakımdan af uygulamasına başvurulması aftan yararlanan mükelleflere avantaj sağlamaktadır. Vergisini ödeme gücüne göre ve kanuni düzenlemelere uygun olarak ödeyen dürüst mükellefler açısından adaleti zedelemektedir. Af vergide adalet ve eşitlik ilkelerine aykırıdır (Karabulut, 1996: 20).

Af uygulamasına sıkça başvurulması dürüst mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu zayıflatır. Ek olarak vergi kaçırmayı alışkanlık haline getiren kesimin yeni bir af çıkacağı yönünde sahip olduğu beklenti yasal ekonomiye dâhil olma eğilimini azaltacaktır.

Vergi afları toplumda vergi kanunlarına uyulması yönündeki şevki kırmaktadır. Uzun vadede toplumun vergiye ilişkin kanuni düzenlemelere uyumunda azalma meydana getirmektedir.

Bir diğer argüman bilinçli olarak vergi kaçıran kesime dairdir. Vergi suçlarını işleyen kesim bu suçları bilerek, tasarlayarak, devletin güvenini kötüye kullanmak suretiyle işlemektedir. Öyleyse bu kesim affı hak etmemekte olup sonucuna katlanmalıdırlar (Edizdoğan ve Gümüş, 2013: 109).

Affa ilişkin bir diğer olumsuz görüş, vergi affının vergi idaresinin iş yükünü hafifletmeyeceği şeklindedir. Çünkü iş yükü önemli ölçüde vergi mevzuatının karmaşıklığından, içerdiği terimlerin anlamı hususunda idare ve mükellef arasında ihtilaftan ileri gelmektedir. Çözüm ise bunları ortadan kaldırmaktan geçmektedir.

Affa dâir olumsuz görüşlerden sonuncusu, afların vergi idaresinin otoritesini ve inandırıcılığını zayıflatacağı iddiasına dayanmaktadır.

2.2 TÜRKİYE’DE VARLIK BARIŞI UYGULAMALARI (2008-2018)

Türkiye’de 2008-2018 döneminde uygulamaya konulan düzenlemelere bakıldığında 2008 ve 2013 yıllarında varlık barışı, 2016 ve 2018 yılındaki

uygulamalarda ise varlık barışı düzenlemesini içeren tipik vergi affı vakaları olarak görülmektedir.

2008 yılında 5811 sayılı özel bir Varlık Barışı Kanunu ve 2013 yılında ise 6486 sayılı Kanunun 13'üncü maddesi uyarınca Gelir Vergisi Kanununa geçici bir madde (Geçici 85) eklenmek suretiyle varlık barışı uygulamasına zemin oluşturulmuştur.

2016 yılında 6736 sayılı Kanun ve 2018 yılında 7143 sayılı Kanun ile geniş kapsamlı bir vergi affı düzenlemesi yapılmıştır. Bununla beraber bu hukukî tanzimler kısmen varlık barışı unsurlarını içermektedir.

2.2.1 2008 Yılı Uygulaması

Ülkemizde 2008-2018 döneminde varlık barışı uygulaması ilk olarak 22/11/2008 tarihli ve 27062 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5811 sayılı “Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun” ile gerçekleşmiştir. Mezkûr Kanunun nasıl uygulanacağına ilişkin usul ve esasları izah eden tebliğ 6/12/2008 tarihli ve 27076 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

5811 sayılı “Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun”da iki temel hedef vardır:

- Yurt dışında gerçek veya tüzel kişilere ait para, döviz, altın, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının ekonomiye kazandırılması ve taşınmazların kayda alınması,
- Yurt içinde bulunan ancak işletmelerin öz kaynakları içinde yer almayan bu türden ekonomik değerlerin sermaye olarak konulmak suretiyle işletmelerin sermaye yapılarının güçlendirilmesi.

Kanuni düzenlemede yurtdışından ülkeye getirilen varlıklar ile yurtiçindeki varlıkların beyan edilecek değerleri baz alınmak suretiyle yurtdışı varlıklarda %2, yurtiçi varlıklarda %5 oranında olmak üzere vergi alınması hükmü yer almıştır. Bu

durum düzenlemede esas olarak Hazine'ye gelir kazandırılmasının hedeflendiğini göstermektedir.

2.2.1.1 Uygulama Öncesi Ekonomik Görünüm

1990 sonrasında yaşanan küreselleşmeyle beraber uluslararası piyasaların birbirleriyle entegrasyonu ülke ekonomilerinin birbirlerine daha bağımlı hâle getirmiştir. Finansal entegrasyon ve liberalleşme başta olmak üzere küreselleşme süreci ülke ekonomilerini kimi açılardan olumsuz yönde etkilemiştir. Buna tipik örnek, 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Mortgage (konut) piyasalarında başlayan krizin çok kısa sürede bütün dünyaya yayılmasıdır.

2008'de ABD ve diğer gelişmiş ekonomiler merkezli şiddetli bir küresel kriz patlak vermiştir. Kriz Türkiye ekonomisini derinden etkilemiştir (Çoban, 2012: 166). Nitekim;

- Avrupa ülkeleri ile Türkiye arasında ticari ilişkiler zayıflamış,
- Türkiye'nin cari işlemler açığı artmış,
- Negatif iktisadi büyüme olgusu ve işsizlik oranında tırmanış görülmüş,
- Makroekonomik göstergeler kötüleşmiştir.

Tablo 8: Türkiye'de 2008 Küresel Kriz Dönemine Dâir Makroekonomik Göstergeler (2008-2009)

Dönem	Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	İhracat Milyon \$	İthalat Milyon \$	İhracat/İthalat Oranı %
2008-1	-6,2	11,5	2,8	35183	47320	74,35
2008-2	3,2	9,5	3,7	37671	54418	69,22
2008-3	11	10,3	0,8	38990	55171	70,51
2008-4	-13,5	12,6	3,3	28956	36912	78,44
2009-1	-13,7	15,8	0,4	26130	27396	95,38
2009-2	11,3	13,8	1,1	25293	32102	78,79
2009-3	16,8	13,2	0,5	27220	36645	74,28
2009-4	-5,5	13,2	3,6	31017	38411	80,75

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), www.tcmb.gov.tr.

İlginç bir durum olarak enflasyon oranı, kriz döneminde düşük seyretmiştir. Bu, kriz ortamında talep daralmasının bir sonucudur.

Küresel ekonomik krizin Türkiye'ye yansımalarının en temel göstergelerinden biri de dış ticarettir. Tüm dünyada üretimin daralması, kişisel gelir düzeyinin düşmesi ve dış talepte şiddetli düşüş dış ticaret dengesinin önemli derecede bozulmasına yol açmıştır. En temel makroekonomik problemlerimizden olan cari işlemler açığı krizle beraber artış göstermiştir.

Tablo 9: Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi (2006 – 2009)

Dönem	Bütçe Giderleri	Bütçe Geliri	Bütçe Dengesi	Faiz Giderleri
2006	178,1	173,5	-4,6	46
2007	204,1	190,4	-13,7	48,8
2008	227	209,6	-17,4	50,7
2009	268,2	215,5	-52,7	57,5

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü,
<http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>.

2006-2009 döneminde merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin toplam olarak hem bütçe giderleri hem de bütçe gelirleri bir önceki yıla göre artış göstermiştir. Bütçe giderlerinin bütçe gelirlerine kıyasla daha fazla artış göstermesi bütçe dengesini giderek bozmuştur. Nitekim 2006 yılında 4,6 Milyar TL olan bütçe açığı 2007 yılında 13,7'ye; 2008 yılında 17,4'e ve 2009 yılında ise önemli bir artış göstererek 52,7 Milyar TL'ye ulaşmıştır. Ancak, faiz giderlerinin bütçe giderleri içerisinde payı 2006'da %25,82; 2007'de %23,90; 2008'de 22,33 ve 2009'da %21,43 oranında gerçekleşmiş olup dönem boyunca kademeleri olarak azalmıştır.

Tablo 10, 2007–2009 dönemi hazine finansman durumunu göstermektedir. 2007 yılında 119,3; 2008 yılında 107,2 ve 2009 yılında 150,2 Milyar TL'lik borçlanma gerçekleşmiştir. Borçlanma seviyesi bakımından 2008 yılında bir önceki yıla göre ciddi bir düşüş vardır, fakat 2009'da tekrar çok büyük bir artış meydana gelmiştir.

Tablo 10: Hazinesinin Finansman Durumu (2007 - 2009)

	2007	2008	2009
Toplam Borç Servisi (Milyar TL)	158,9	146,5	148,9
İç Borç Servisi	136,8	129,6	134,2
Dış Borç Servisi	22,1	16,9	14,6
Toplam Borçlanma (Milyar TL)	119,3	107,2	150,2
Dış Borçlanma	17,8	10,9	11,3
İç Borçlanma	104,2	96,3	138,9
İç Borç Çevirme Oranı (%) (*)	74,2	74,3	103,5

(*) İç Borçlanma Toplamı / İç Borç Servisi

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı – Kamu Finansmanı Genel Müdürlüğü,
<https://www.hazine.gov.tr/kamu-finansmani-raporlari?type=icon>.

Borçlanmalarda iç borçlanma daha büyük bir paya sahip olmuştur. 2007 yılında 104,2; 2008 yılında 96,3 ve 2009 yılında 138,9 Milyar TL iç borçlanmaya gidilmiştir.

İç borç çevirme oranları bakımından 2007 ve 2008 yılları benzerlik göstermektedir: Hazine piyasaya ödediği borçtan daha az borçlanmıştır. Bu durum piyasayı genişletici bir uygulamadır. Ancak 2009 yılında yeni borçlanma/ödenen borç oranı %103,5 olarak gerçekleşmiştir: Hazine piyasaya ödediğinden daha fazla borçlanmış ve piyasada nakit daralmasına yol açmıştır.

2.2.1.2 Uygulama

5811 sayılı Kanun³² ve onun uygulanmasına ilişkin usul ve esasların belirtildiği “5811 sayılı Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanuna İlişkin 1 seri no.lu Genel Tebliğ” 2008 yılında yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 5917 sayılı Torba Kanun³³ düzenlemesi gerçekleştirilerek varlık barışı uygulamasına ilişkin süre 1 Haziran 2009’a kadar uzatılmış ve uygulama kapsamı genişletilmiştir.

Kanunun gerekçesinde ABD’de başlayan ekonomik krize ilişkin küresel sorunların etkilerini azaltma, muhtemel iktisadî-mali riskleri yönetebilme maksadıyla şu maddelere yer verilmiştir:

³² 22.11.2008 tarihli ve 27062 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

³³ 10.07.2009 tarihli ve 27284 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

- Gerçek ve tüzel kişilere ait ekonomik değerlerin ülkemize getirilmesi,
- Yurtdışında bulunan taşınmazların kayda alınarak milli ekonomiye kazandırılması,
- Kanun kapsamında yapılan beyanlara ilişkin olarak inceleme ve soruşturma yapılmaması,
- Yatırımların finansmanına ilişkin kaynak temin edilmesi,
- Yurtiçinde beyan edilen varlıkların işletmelerin sermayesine eklenmesinin teşvik edilmesi,
- Ekonomik büyüme hedefinin sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- İşletmelerin sermaye yapılarının güçlendirilmesi.

5811 sayılı Kanunla yapılan düzenleme kamuoyunda Varlık Barışı olarak nitelendirilmiştir. Düzenlemenin amaçları şu surette sıralanabilir:

- 1/6/2009 tarihi itibarıyla gerçek ve tüzel kişilerce sahip olunan ve yurt dışında bulunan para, döviz, altın, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının yurda getirilerek ekonomiye kazandırılması ile taşınmazların kaydedilmesi,
- Yurt içinde bulunan ancak 1/6/2009 tarihi itibarıyla işletmelerin öz kaynakları içinde yer almayan bu türden varlıkların banka³⁴ veya aracı kurumlardaki³⁵ hesaba yatırılarak işletmelere sermaye olarak konulması,
- Bazı yurt dışı kazançların gelir veya kurumlar vergisinden istisna edilmesine yönelik kolaylıklar sağlanarak varlıkların ülkenin kayıtlı sistemine dâhil edilmesi,
- Türkiye ekonomisi için kaynak yaratılması.

Düzenlemede uygulamanın kapsamı şöyle çizilmiştir:

³⁴ 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 3 üncü maddesinde tanımlanan bankaları ifade etmektedir.

³⁵ 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan aracı kurumları ifade etmektedir.

- Gerçek veya tüzel kişiler tarafından 1/6/2009 tarihi itibarıyla yurt dışında sahibi olunan ekonomik değerler ile varlığı belgeyle ispat edilen taşınmazlar,³⁶
- Yurt dışındaki iştiraklerden ve şubelerden elde edilen kazançlar, yurt dışı iştirak hisselerinin satışından ya da yurt dışında bulunan kurumların tasfiyesinden doğan kazançlar,
- 1/6/2009 yurt içinde sahip olunan ancak işletmelerin öz kaynakları içinde yer almayan ve gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerince sahip olunan varlıklar.

Türkiye’de bulunan ve Kanun kapsamında beyan edilecek varlıklar vergiye tabi tutulacaktır. Yurtdışındaki varlıkların değerleri üzerinden %2; diğer varlıkların değerleri üzerinden ise %5 oranında vergi tarh edileceği, tarh edilen vergilerin tarhiyatın yapıldığı ayı izleyen ayın sonuna kadar vergi dairelerine ödeneceği Kanunda hüküm altına alınmıştır.

Düzenlemede hem bildirilen ve beyan edilen mal varlığının kaynağının sorulmayacağı hem de söz konusu varlıklar hakkında vergi incelemesi ile tarhiyatının yapılmayacağı belirtilmiştir.

Kanunun 22.11.2008 - 02.03.2009 tarihleri arasındaki uygulama sonuçlarına bakıldığında, uygulama kapsamında yurtiçi ve yurt dışı olmak üzere 14,8 Milyar TL değerinde varlığın beyan edildiği, yapılan beyanlar sonucunda 419 Milyon TL’lik vergi tahakkuk ettirildiği ve 203 Milyon TL’lik vergi tahsilâtı yapıldığı görülmektedir. Kasım 2009’da, 4,9 Milyar TL’si yurtiçi, 2,2 Milyar TL’si yurtdışı olmak üzere toplamda 7,1 Milyar TL varlık beyanının gerçekleştiği (Orkunoğlu Şahin, 2017: 37) görülmektedir. Yaraşır (2013)’te 5811 sayılı Kanunun uygulama sonucuna ilişkin Şubat 2010 döneminde nihai olarak, yurt içinden 20,3 ve yurt dışından 27,9 Milyar TL olmak üzere toplamda 48,2 Milyar TL değerinde varlık beyan edildiği, bu beyanlar sonucunda yaklaşık 1,6 Milyar TL’lik vergi tahakkuk

³⁶ Bunlar, Türk Medeni Kanununun 704’üncü maddesinde; - Arazi, - Tapu siciline ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar, - Kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler olarak sayılmıştır.

ettirildiği ve yaklaşık 1 Milyar TL’lik vergi tahsilâtı yapıldığı (Yaraşır, 2013: 185) belirtilmiştir.

2.2.2 2013 Yılı Uygulaması

Düzenleme 6486 sayılı torba kanun ile yapılmıştır. Bahse konu Kanun 29/5/2013 tarihinde 28661 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun, varlık barışı mahiyetinde düzenlemeler içermektedir. 6486 sayılı Kanunla, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununa³⁷ eklenen Geçici 85. madde ile varlık barışı uygulaması yasal zemine oturtulmuştur.

6486 sayılı Kanun ile en temelde, 15/4/2013 tarihi itibarıyla gerçek veya tüzel kişilerce sahip olunan ve yurt dışında bulunan; para, altın, döviz, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçları ile varlığı kanaat verici bir belgeyle ispat edilen taşınmazların milli ekonomiye kazandırılması amaçlanmıştır.

2.2.2.1 Uygulama Öncesi Ekonomik Görünüm

Varlık Barışı uygulamasına ilişkin yasal düzenleme 2013 yılı Mayıs ayında yapılmıştır. Uygulama öncesi ve sonrasında Türkiye ekonomisinin genel panoramasını tasvir etmek faydalı olacaktır. Bu çerçevede 2011-2014 dönemi makroekonomik göstergeler itibarıyla ele alınacaktır.

Tablo 11’e göre 2011-2014 döneminde Türkiye ekonomisinde büyüme oranları³⁸ pozitif ve yüksek seviyede, ancak dalgalı seyretmiştir. 2011 yılında %8,8 olarak gerçekleşen büyüme oranı, 2012 yılında %2,1, 2013 yılında % 4,2 ve 2014 yılında ise % 3 olarak gerçekleşmiştir.

³⁷ 6/1/1961 tarihli ve 10700 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

³⁸ 2009 bazlı GSYH üzerinden hesaplanan büyüme oranlarıdır.

İşsizlik oranlarına bakıldığında ise 2011-2014 yılları arasında küresel ekonomik krizin etkilerinin nispeten de olsa azaldığı söylenebilir. 2011 yılında işsizlik oranı %9,1, 2012 yılında %8,43, 2013 yılında %9,04 ve 2014 yılında ise %9,90 olarak gerçekleşmiştir.

2011 ile 2014 yılları arasında enflasyon oranları açısından da dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Bu dönemde hem Türkiye hem de dünyada küresel ekonomik krizin etkilerinin azalmasına paralel olarak piyasalarda canlanma yaşanmış ve talep mekanizması yeniden işlemeye başlamıştır. Talepteki canlanma enflasyon oranlarını artış eğilimine sokmuştur. Bu kapsamda Türkiye’de 2011 yılında %6,5 olan enflasyon oranı, 2012 yılında 8,9, 2013 yılında %7,5 ve 2014 yılında ise %8,9 olarak gerçekleşmiştir.

Dış ticaret dengesi bakımından 2011 - 2014 döneminde Türkiye ekonomisi açık vermeye devam etmiştir. İhracat miktarı bu dönem için neredeyse değişiklik göstermezken ithalat miktarı kısmen de olsa artış göstermiştir.

Cari fiyatlarla GSYİH, 2011 yılında 835 milyon dolar; 2012 yılında 876 milyon dolar; 2013 yılında 1,01 milyar dolar ve 2014 yılında 934 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2011 - 2014 döneminde dış ticaret açığı/GSYİH oranının 2011 yılında -%12,7; 2012 yılında -%9,6; 2013 yılında -%9,88 ve 2014 yılında -%9,05 oranında gerçekleşmiştir.

Tablo 11: Temel Makroekonomik Göstergeler (2011 - 2014)

Yıl	Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	İhracat (Milyar \$)	İthalat (Milyar \$)	Dış Ticaret Dengesi (Milyar \$)
2011	8,8	9,10	6,50	134,91	240,84	-105,93
2012	2,1	8,43	8,90	152,46	236,54	-84,08
2013	4,2	9,04	7,50	151,80	251,66	-99,86
2014	3	9,90	8,90	157,61	242,18	-84,57

Kaynak: Maliye Bakanlığı (BÜMKO), <http://www.bumko.gov.tr>.

Bütçe dengesi makroekonomik açıdan önemli bir unsurdur. 2011-2014 döneminde bütçe açığı mutlak seviyesi itibariyle artmıştır. Ancak bütçe açığı/GSYİH oranında önemli bir değişme görülmemiştir.

Tablo 12: Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi (2011 - 2014)

Yıl	Bütçe Gideri (Milyar TL)	Bütçe Geliri (Milyar TL)	Bütçe Açığı (Milyar TL)	Bütçe Dengesi/GSYİH (%)
2011	314,61	296,82	-17,78	-1,3
2012	361,89	332,48	-29,41	-1,9
2013	408,23	389,68	-18,54	-1,0
2014	448,75	425,38	-23,37	-1,1

Kaynak: Maliye Bakanlığı (BÜMKO), <http://www.bumko.gov.tr>.

Tablo 13'te, 2011–2014 döneminde hazinenin finansman durumu gösterilmektedir. Buna göre, 2011 yılında 121; 2012 yılında 115,1; 2013 yılında 154,7 ve 2014 yılında 145,6 Milyar TL'lik borçlanma gerçekleşmiştir.

Tablo 13: Hazinenin Finansman Durumu (2011 - 2014)

	2011	2012	2013	2014
Toplam Borç Servisi (Milyar TL)	150,3	143,8	183,2	178,4
İç Borç Servisi	132,1	124,7	167,1	157
Dış Borç Servisi	18,2	19,1	16,2	21,1
Toplam Borçlanma (Milyar TL)	121	115,1	154,7	145,6
Dış Borçlanma	9,3	13,6	13,5	17,7
İç Borçlanma	111,6	101,5	141,2	127,9
İç Borç Çevirme Oranı (%) ^(*)	84,5	81,4	84,5	81,5

(*) İç Borçlanma Toplamı / İç Borç Servisi

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı – Kamu Finansmanı Genel Müdürlüğü,
<https://www.hazine.gov.tr/kamu-finansmani-raporlari?type=icon>.

Borçlanmalarda, yüksek oranda iç borçlanmaya başvurulmuştur. 2011 yılında 111,6; 2012 yılında 101,5 ve 2013 yılında 141,2 ve 2014 yılında 127,9 Milyar TL'lik iç borçlanmaya gidilmiştir.

Döneme ilişkin iç borç çevirme oranlarında dalgalanmalar görülmektedir. Ancak önceki dönemlerle kıyaslandığında iç borç çevirme oranları yükselmiştir. İç

borç çevirme oranlarındaki yükselme, piyasada daraltıcı etki yaratmıştır. Nihai olarak, Hazine piyasa sürdüğü nakitten daha az miktarda borçlanma yoluna gitmiştir.

2.2.2.2 Uygulama

2013 yılında yürürlüğe giren 6486 sayılı torba kanunun 13'üncü maddesinde Varlık Barışı'na ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

Kanun'da “gerçek ve tüzel kişilerce sahip olunan ve yurt dışında bulunan varlıkların banka veya aracı kurumlara bildirileceği veya vergi dairelerine beyan edileceği” belirtilmektedir. Bu kapsamda, vergi mükellefiyet durumuna bakılmaksızın tüm gerçek ve tüzel kişilerin yurt dışında sahibi oldukları varlıklara ilişkin olarak Kanun hükmünden yararlanabileceği sonucu çıkmaktadır.

Kanun kapsamında gerçek veya tüzel kişilerin yurt dışında sahibi oldukları çeşitli ekonomik değerler ile varlığı kanaat verici bir belge ile ispat edilebilecek taşınmazların beyanı ve bildirilmesi mümkün kılınmıştır.

Kanuna göre yararlanacak gerçek ve tüzel kişilerin, beyana ve bildirim esas ekonomik değerler ile taşınmazlarının 15/4/2013 tarihi itibarıyla sahibi olması, 31/10/2013 tarihine kadar da banka veya aracı kurumlara bildirmesi veya vergi dairesine beyan etmesi gerekmektedir.³⁹

Kanun kapsamında banka veya aracı kurumlara bildirilen veya vergi dairelerine beyan edilen değerler rayiç bedelinin Türk Lirası karşılığı üzerinden % 2 oranında vergiye tabi tutulacaktır. Banka veya aracı kurumlar kendilerine yapılan bildirimleri, varlıkların bildirim değerleri esas alınarak hesaplayacakları vergiyi bildirim izleyen ayın 15. günü akşamına kadar vergi sorumlusu sıfatıyla vergi dairelerine beyan edecek ve aynı sürede ödeyecektir.

³⁹ Kanun'da beyan ve bildirim süresinin sonu 31 Temmuz 2013 olarak belirlenmiştir. 31 Temmuz 2013 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2013/5174 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile beyan ve bildirim süresi 31 Ekim 2013 tarihine uzatılmıştır.

2013 yılı Varlık Barışı uygulaması kapsamında varlıkların bildirim ve beyanının teşviki açısından bu uygulamaların karakteristiği durumundaki kolaylık ve teminatlara yine yer verilmiştir. Nitekim düzenlemede, bildirilen veya beyan edilen varlıklar nedeniyle hiçbir surette vergi incelemesi ve vergi tarhiyatı yapılmayacağı hususu belirtilmiştir. 15/4/2013 tarihi itibarıyla yurt dışında sahip olunan ve Kanun kapsamında bildirilen veya beyan edilen varlıklar nedeniyle de hiçbir surette vergi incelemesi ve vergi tarhiyatı yapılmayacaktır. Ancak, taşınmaz dışındaki varlıkların (para, döviz altın, menkul kıymet ve diğer ve sermaye piyasası araçları) beyan veya bildirim yapıldığı tarihi takip eden ayın sonuna kadar Türkiye'ye getirilmesi veya Türkiye'deki banka veya aracı kurumlarda açılacak bir hesaba transfer edilmesi gerekmektedir. Aksi halde bu varlıklara ilişkin inceleme ve tarhiyat yapılmaması ya da mahsup uygulamasından yararlanılması mümkün olmayacaktır.

Uygulama sonuçların bakıldığında⁴⁰ toplam 69 Milyar 807 Milyon 327 Bin TL değerindeki varlığın beyan edildiğini, bu kapsamda 1 Milyar 396 Milyon 147 Bin TL'lik verginin tahakkuk ettirildiğini ve bu tutarın 209 Milyon 169 Bin TL'sinin tahsil edildiğini dile getirilmiştir. Öte yandan yapılan basın açıklamasında, bu varlıkların yüzde 90,4'ünün (63 milyar 101 milyon 942 bin lira) vergi dairelerine doğrudan beyan edildiği, yüzde 9,6'sının ise (6 milyar 705 milyon 384 bin lira) banka ve aracı kurumlara bildirildiği bilgisine de yer verilmiştir (Dünya, 2018).

2.2.3 2016 Yılı Uygulaması

Mali af niteliğinde olan 6736 sayılı “Bazı Alacakların Yapılandırılmasına İlişkin Kanun”⁴¹ 2016 yılında yayımlanmış ve 2016 Ağustos ayında yürürlüğe girmiştir. Düzenleme, varlık barışını da bünyesinde barındırmaktadır. Süresi yapılan başka bir düzenlemeyle 2017 yılına uzatılmıştır. Kapsamı oldukça geniş ve şunlardan oluşmaktadır:

⁴⁰ Dönemin Maliye Bakanı tarafından kamuoyuna açıklanan basın bildirisi

⁴¹ 19/8/2016 tarihli ve 29806 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

- 6183 sayılı Kanun kapsamındaki alacakları, ücretleri, gümrük vergileri ve idari para cezaları,
- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu kapsamındaki vergi, resim, harçlar ve vergi cezaları.

Düzenlemede gerekçeler şöyle sıralanmıştır:

- Yatırım ortamının iyileştirilmesi,
- Ülkenin uluslararası yatırımlara karşı çekiciliğinin arttırılması,
- Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Özel sektörün kamuya olan borçlarının azaltılması,
- Vergi ihtilaflarının sonlandırılması,
- Kayıtlı ekonomiye geçişin teşvik edilmesi,
- Bazı varlıkların ekonomiye kazandırılması.

2.2.3.1 Uygulama Öncesi Ekonomik Görünüm

Tablo 14'e göre Türkiye ekonomisinde 2015 yılında %5,20 olarak gerçekleşen büyüme oranı 2016 yılında %6,10 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında görülen %3,2'lik büyüme seviyesi ekonomi için kritik bir sinyal niteliğindedir.

2015-2017 yılları arasında işsizlik oranları, 2008 yılında tüm dünyaya yayılan küresel ekonomik kriz döneminden sonra ilk defa iki haneli rakamlara ulaşmıştır. Bu durumun yaşanmasında ekonomide görülen durgunluk temel rol oynamıştır. İşsizlik oranı 2015 yılında %10,3, 2016 yılında %10,9 ve 2017 yılında ise %10,8 olarak gerçekleşmiştir.

Yine bu dönemde enflasyon oranlarının artış eğilimine girdiği söylenebilir. 2015 yılında %7,7 olan enflasyon oranı, 2016 yılında %7,8 yılında olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon oranı 2008 yılından sonra ilk defa 2017 yılında iki haneli rakamlara ulaşmış ve %11,1 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 14: Temel Makroekonomik Göstergeler (2015 - 2017)

Yıl	Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	İhracat (Milyar \$)	İthalat (Milyar \$)	Dış Ticaret Açığı/GSYH* (%)
2015	5,20	10,3	7,7	143,94	207,23	2,70
2016	6,10	10,9	7,8	142,53	198,62	2,15
2017	3,20	10,8	11,1	157,02	233,80	2,47

* Harcama Yöntemiyle Cari Fiyatlarla GSYH değerleri esas alınmıştır.

Kaynak: Maliye Bakanlığı (BÜMKO), <http://www.bumko.gov.tr> ve <http://www.tuik.gov.tr>.

Türkiye ekonomisi bu dönemde yine dış ticaret açığı vermiştir. 2015 - 2017 yıllarında ihracat miktarı sırasıyla 143,94, 142,53 ve 157,02 milyar dolar; ithalat miktarı ise sırasıyla 207,23; 198,62 ve 233,80 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2016 yılında dış ticaret açığının bir önceki yıla kıyasla azaldığı, ancak 2017 yılında tekrar artış eğilimine girdiği görülmektedir. Öte yandan, dış ticaret açığının GSYH içerisindeki payı 2015 yılında %2,70, 2016 yılında %2,15 ve 2017 yılında %2,47 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 14).

Tablo 15: Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi (2015 - 2017)

Yıl	Bütçe Gideri (Milyar TL)	Bütçe Geliri (Milyar TL)	Bütçe Açığı (Milyar TL)	Bütçe dengesi/GSYİH (%)
2015	506,31	482,78	-23,53	-1,0
2016	584,07	554,14	-29,93	-1,1
2017	677,72	630,35	-47,37	-1,5

Kaynak: Maliye Bakanlığı (BÜMKO), <http://www.bumko.gov.tr>.

Bütçe dengesi açısından bakıldığında bu dönemde yine bütçe açığı söz konusudur. 2015-2017 döneminde hem bütçe gelirlerinin hem de bütçe giderlerinin arttığı görülmektedir. Ancak bütçe giderleri daha hızlı bir artış sergilemiştir. Bütçe açığı 2015 yılında 23,53 milyar TL iken 2016 yılında 29,93 ve 2017 yılında 47,37 milyar TL olarak (Tablo 15) gerçekleşmiştir.

Faiz dışı bütçe dengesine bakıldığında faiz dışı fazla rakamlarında kademeli bir azalış olduğu görülmektedir. 2015 yılında 29,5 olan faiz dışı bütçe fazlası 2016 yılında 20,3 ve 2017 yılında 9,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 16: Hazinesinin Finansman Durumu (2015 - 2017)

	2015	2016	2017
Toplam Borç Servisi (Milyar TL)	131,3	127	141,6
İç Borç Servisi	107,1	100,6	100,6
Dış Borç Servisi	24,2	26,4	41,0
Toplam Borçlanma (Milyar TL)	97,9	107,2	164,4
Dış Borçlanma	7,5	16,1	38,1
İç Borçlanma	90,4	91,1	126,3
İç Borç Çevirme Oranı (%) ^(*)	84,4	90,5	125,92

(*) İç Borçlanma Toplamı / İç Borç Servisi

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı – Kamu Finansmanı Genel Müdürlüğü,
<https://www.hazine.gov.tr/kamu-finansmani-raporlari?type=icon>.

Tablo 16, 2015-2017 dönemi hazine finansman durumunu göstermektedir. 2015 yılında 131,3; 2016 yılında 127; 2017 yılında ise 141,6 Milyar TL’lik borçlanma gerçekleşmiştir.

Borçlanma hususunda yüksek oranda iç borçlanmaya başvurulmuştur. 2015 yılında 90,4; 2016 yılında 91,1 ve 2017 yılında 126,3 Milyar TL’lik iç borçlanma gerçekleştirilmiştir.

Döneme ilişkin iç borç çevirme oranlarında kademeli bir artış yaşanmıştır. Özellikle 2017 yılında iç borç çevirme oranının %125,92 oranındaki gerçekleşme hazinenin piyasaya verdiğiinden daha fazla piyasadan borçlanmaya meylettiğine işaret etmektedir.

2.2.3.2 Uygulama

6736 sayılı Kanun kapsamı itibariyle çok geniştir. Kanun aynı zamanda varlık barışı düzenlemelerini içermektedir ve esas olarak mali af niteliğindedir. Kanun ile alacakların yapılandırılması, matrah ve vergi artırımı, stok affı ve varlık barışı gibi çeşitli konular düzenlenmiştir.

Kanun, vergi borçlarının ÜFE oranında güncellenmesinden, bazı vergi ve cezalarda indirimin uygulanması veya silinmesine; matrah ve vergi artırımının vergi

incelemesinden muaf tutulmasından, inceleme aşamasındaki bazı borçların yeniden yapılandırılmasına ve mükelleflere pek çok avantajlar sunan bir varlık barışı uygulamasını içermektedir (GİB, 2018).

Varlık barışına ilişkin düzenleme Kanunun 7. maddesinde “Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması” başlığıyla şöyle yer almıştır:

- Gerçek ve tüzel kişilerce, yurtdışında bulundurulmuş para, altın, döviz, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçları gibi ekonomik değerler 31/12/2016 (30/6/2017)⁴² tarihine kadar Türkiye’ye getirilmelidir,
- Taşınmazlar kanun kapsamında değildir ancak kapsamdaki varlıklara dönüştürülmek suretiyle Türkiye’ye getirilmeleri mümkün olacaktır,
- Sadece yurtdışında bulunan ekonomik değerler kanuni düzenleme kapsamında değerlendirilecek, yurt içindeki ekonomik değerlerin kapsam dışında tutulacaktır,
- Beyana ve bildirim esas ekonomik değerler, yurt dışında banka veya finansal kurumlardan kullanılan ve kanuni defterlerde kayıt altına alınan kredilerin 31/12/2016 tarihine kadar ödenmesinde kullanılabilir,
- VUK uyarınca defter tutan mükelleflerce, Kanun kapsamında Türkiye’ye getirilen varlıklar, dönem kazancının tespitinde dikkate alınmaksızın işletmelerine dâhil edebilecek, aynı varlıklar vergiye tabi kazancın ve kurumlar için dağıtılabilir kazancın tespitinde dikkate alınmaksızın işletmelerinden çekilebilecektir,
- Gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerinin sahibi oldukları, Türkiye’de kanuni defterlerde kaydı bulunmayan ekonomik değerler ile taşınmazları 31/12/2016 tarihine kadar kazancın tespitinde dikkate alınmaksızın kanuni defterlere kaydedilebilecektir,
- Bu kanun kapsamında yurt dışından getirilenler ile yurtiçi kanuni defterlere kaydedilenler hakkında vergi incelemesi ve tarhiyatı ile herhangi bir araştırma, inceleme, soruşturma ve kovuşturma yapılmayacaktır.

⁴² 12/12/2016 tarihli ve 2016/9608 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla 6736 sayılı Kanunun uygulanmasına ilişkin süre uzatımı yapılmıştır.

2016'daki varlık barışı uygulaması 2008 ve 2013 yıllarındaki düzenlemelere kıyasla, uygulamadan yararlanacaklara önemli vergi avantajları sunmuştur. Kanunda, ekonomik değerler ile taşınmazların defter kayıtlarına alınması ve Türkiye'ye getirilen ekonomik değerlerin vergilendirilmeyeceği hükmüne yer verilmiştir (Orkunoğlu Şahin, 2017: 41). Düzenleme, mükellefler açısından oldukça caziptir.

2016 yılı uygulama sonuçlarına ilişkin olarak Maliye Bakanlığı internet sitesinde yayımlanan 02 Haziran 2017 tarihli haberde⁴³ dönemin Maliye Bakanı 6736 sayılı Yeniden Yapılandırma Kanunu kapsamında farklı kurumlarca yapılan tahsilât sonuçlarını açıklamıştır. Maliye Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ve gümrük idarelerince yapılan toplam tahsilât tutarı yaklaşık 23 Milyar TL seviyesindedir. Bu rakamın yaklaşık 18 Milyar TL'sinin 2016 yılında; 5,5 Milyar TL'sinin ise 2017 yılı Ocak - Mayıs döneminde gerçekleşmiştir.

2.2.4 2018 Yılı Uygulaması

7143 sayılı “Vergi ve Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”⁴⁴ 2018 yılı Mayıs ayında Resmi Gazetede yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Mükelleflere; matrah ve stok artırımından, çeşitli kurum alacaklarının ödenmesine, ceza ve faizlerin silinmesinden, ödemelerin taksitle yapılmasına kadar birçok kolaylık sunan düzenleme geniş çaplı bir mali af niteliği taşımaktadır.

Düzenleme, varlık barışına ilişkin hükümler içermesi sebebiyle ayrıca önemlidir. Kanunun 10. Maddesinde varlık barışına ilişkin hususlara yer verilmiştir. Buna göre; “yurt dışında bulunan para, altın, döviz, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçları gibi ekonomik değerler ile gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerince sahip olunan ve Türkiye’de bulunan ancak kanuni defter kayıtlarında yer almayan ekonomik değerler ile taşınmazlar” kanun kapsamındadır.

⁴³<http://www.maliye.gov.tr/haberler/yeniden-yapilandirma-kapsaminda-23-milyar-lirayi-asan-tahsilat-yaptik#>

⁴⁴18/05/2018 tarihli ve 30425 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

2.2.4.1 Uygulama Öncesi Ekonomik Görünüm

Uygulamaya ilişkin olarak Türkiye ekonomisinin genel görünümü 2018'in ilk çeyreği itibarıyla ele alınacak, mevcut temel makroekonomik göstergeler çerçevesinde değerlendirilecektir.

Büyüme oranı 2017 yılında %3,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2018 yılının ilk çeyreğinde ise bir önceki yılın ilk çeyreğine göre %7,4'lük bir büyüme görülmüştür. Bu, büyüme oranında düşme olduğuna işaret eder.

2018 yılı Şubat, Mart ve Nisan aylarını kapsayan *işsizlik* oranlarında, bir önceki yılın aynı dönemine göre *azalma olmuş* ve % 10,1 seviyesine gerilemiştir.

2017 yılında %11,1 oranında gerçekleşen *enflasyon*, 2018 yılı Mart ayında bir önceki yılın Aralık ayına göre (2018'in ilk çeyreği itibarıyla) yüzde 2,77, geçen yılın aynı ayına göre ise yüzde 10,23 *artış* göstermiştir.

Merkezi yönetim *bütçe dengesine* bakıldığında, bütçe gelirlerinin 2018 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 23,4 oranında artarak 48,2 milyar TL'ye; bütçe giderlerinin ise yüzde 16,8 oranında artarak 68,4 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir. Bu durum bütçe açığında 2018 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %3,6'lık bir *artışla* sonuçlanmıştır. Bu, kamu maliyesinde bir iyileşmeye işaret eder.

2.2.4.2 Uygulama

7143 sayılı Kanunda, yurt dışında bulunan ekonomik değerlerin 30/11/2018 tarihine kadar gerçek ve tüzel kişilerce Türkiye'deki banka veya aracı kurumlara bildirilmesi halinde serbestçe tasarruf edileceği hükmüne yer verilmiştir. Banka veya aracı kurumlar, düzenleme kapsamında kendilerine bildirilen ekonomik değerlere ilişkin %2 oranında hesapladığı vergiyi 31/12/2018 tarihine kadar ilgili vergi dairesine beyan edecek ve ödeyecektir. Ancak uygulama kapsamına giren ekonomik

değerlerin 31/7/2018 tarihine kadar bildirilmesi ve Türkiye'ye getirilmesi koşuluyla vergi tarh ettirilmeyeceği de düzenlemede belirtilmiştir.

Kanun kapsamına giren bir diğer husus yurtiçindeki ekonomik değerlere yöneliktir. Gelir veya Kurumlar Vergisi mükelleflerince sahip olunan ve Türkiye'de bulunan ancak kanuni defter kayıtlarında yer almayan ekonomik değerler ile taşınmazlar, 30/11/2018 tarihine kadar ilgili vergi dairelerine beyan edilecektir. Vergi idarelerince, beyan edilen ekonomik değerler üzerinden %2 oranında vergi tarh edilecek ve düzenlemeden yararlananlarca 31/12/2018 tarihine kadar ödenecektir. Ancak düzenlemede, kapsama dâhil ekonomik değerlerin 31/7/2018 tarihine kadar beyan edilerek işletme defterine kaydedilmesi durumunda bu ekonomik değerlere ilişkin herhangi bir vergi tarh ettirilmeyeceği belirtilmiştir.

Kanuni düzenlemeden yararlanılarak yurt dışındaki ekonomik değerlerin bildirilmesi ve öngörülen sürede Türkiye'ye getirilmesi ile yurt içindeki ekonomik değerler ve taşınmazların vergi idarelerine beyan edilmesi, bunlara ilişkin vergilerin vadesinde ödenmesi koşuluyla hiçbir şekilde vergi incelemesi ve vergi tarhiyatı yapılmayacağı ayrıca garanti altına alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARA PARA AKLAMA AÇISINDAN VARLIK BARIŞI UYGULAMALARI

Kara para aklama ile mücadelede⁴⁵ ülkemiz mevzuatında aklama suçu açısından *alt eşik yöntemi* benimsenmiştir. Aklama eyleminin gerçekleştirilmesi için öncelikle bir öncül suç işlenmesi gerekmektedir. Öncül suç, alt sınırı en az 6 ay hapis cezası gerektiren bir suç olacak şekilde mevzuatta yerini almıştır. Ancak bu süre veya bu süreden daha fazla hapis cezası yaptırımını uygulanacak bir suç dolayısıyla elde edilecek malvarlığı değerleri aklama eylemine tabi tutulmuş olmalıdır. Öte yandan, kara para aklanması eyleminin gerçekleşebilmesi için iki farklı tür öngörülmüştür: Öncül suç dolayısıyla elde edilen malvarlığı değerleri, ya yurt dışına çıkarılmakta ya da yasal bir yolla edinildiğine dair kanaat uyandırma sâikiyle çeşitli işlemlere⁴⁶ tâbi tutulmaktadır.

Kara para aklama bu noktada varlık barışı uygulamalarıyla iç içe geçmiş haldedir. Varlık barışı uygulamalarından yararlanılmak suretiyle milli ekonomiye veya işletme sermayesine dâhil edilen değerler, aklanmış olabilirler. Çünkü söz konusu ekonomik değerler, Kanun kapsamına giren ve aklamanın öncülü olan bir suçun işlenmesi suretiyle elde edilse bile yasal bir takip söz konusu olmayacak, aklama açısından irdelenmeyecektir.

Bu bölümde varlık barışı uygulamaları *aklama mekanizması yönüyle* değerlendirilecektir. Değerlendirmede 5 husus temel alınacaktır: (1) Aklamaya ilişkin önleyici tedbirler, (2) uygulanan politikanın etkinliği, (3) aklamanın aşamaları ile varlık barışı ilişkisi, (4) Mali Eylem Görev Gücü (FATF) tarafından yayımlanan vergiye gönüllü uyum programları ve (5) Basel Yönetim Enstitüsü tarafından yayımlanan Kara Para Aklamayla Mücadele Endeksi (Anti-Money Laundering Index - AML endeksi).

⁴⁵ Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerini Aklama

⁴⁶ Aklamanın yöntemleri ve aşamaları önceden ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

3.1 AKLAMAYA İLİŞKİN ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

Aklama ile mücadelede tedbirler önleyici (proaktif) ve bastırıcı tedbirler olmak üzere iki kategoriye ayrılabilir. Bastırıcı tedbirler Türk Ceza Kanununda düzenlenen suçun işlenmesi (aklama suçu) ve işlenen suç dolayısıyla uygulanacak yaptırımları (hapis cezası, müsadere vb.) ifade etmektedir. Önleyici tedbirler ise henüz suç meydana gelmeden önce söz konusu olan, suç durumundaki fiilin işlenmesini önlemeye, bir bakıma suç işleme zeminini yok etmeye yönelik uygulamalar şeklinde tanımlanabilirler. Önleyici tedbirler mevzuatımızda 5549 sayılı Kanun'da ve bu kanunun uygulanmasına yönelik çıkarılan Yönetmelikte⁴⁷ düzenlenmiştir.

Mezkûr Kanunda⁴⁸ belirlenen tedbirler şunlardır:

- Kimlik Tespiti,
- Şüpheli İşlem Bildirimi,
- Eğitim, İç Denetim, Kontrol ve Risk Yönetim Sistemleri ile Diğer Tedbirler,
- Devamlı Bilgi Verme,
- Bilgi ve Belge Verme,
- Muhafaza ve İbraz,
- Elektronik Tebligat.

Yönetmelikte⁴⁹ ise tedbirler şöyle sayılmıştır:

- Müşterinin Tanınmasına İlişkin Esaslar
 - Kimlik Tespiti,
 - Gerçek Faydalanıcının Tanınması,
 - Özel Dikkat Gerektiren İşlemler,
 - Müşterinin Durumunun ve İşlemlerinin İzlenmesi,

⁴⁷ “Suç Gelirlerinin Aklanmasının ve Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Tedbirler Hakkında Yönetmelik” adını taşımakta olup 9.1.2008 tarih ve 26751 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bundan sonra Yönetmelik diye geçecektir.

⁴⁸ 5549 sayılı Kanunun 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9. maddelerinde tedbirlere yer verilmiştir.

⁴⁹ Yönetmeliğin 6 ile 26’ncı maddelerinde düzenlenmiştir.

- Teknolojik Risklere Karşı Tedbir Alınması,
- Üçüncü Tarafa Güven,
- İşlemin Reddi ve İş İlişkisinin Sona Erdirilmesi,
- Riskli Ülkelerle İlişkiler,
- Basitleştirilmiş Tedbirler,
- Sıkılaştırılmış Tedbirler.

Mevzuattaki tedbirlerin (yükümlülükler) yükümlülere dikkate alınıp alınmayacağı aklama ile mücadele açısından kritik öneme sahiptir. Bu tedbirlerin uygulanmasına ilişkin olarak yükümlüler Kanunda⁵⁰ düzenlenmiş ve Yönetmelikle⁵¹ somutlaştırılmıştır.

Bankacılık ve finans sektöründen, değerli taş, döviz ve antika işleriyle uğraşanlara; noterlerden, spor kulüplerine; finansman ve faktöring şirketlerinden, elektronik para kuruluşlarına kadar farklı sektörlerden çok sayıda yükümlü ilgili mevzuatta açıkça sayılmıştır.

Ülkemizde 2008-2018 döneminde hayata geçirilen varlık barışı uygulamalarında, yararlanacaklara düzenleme kapsamında yaptıkları beyan ve bildirimlere ilişkin herhangi bir vergi incelemesine tabi tutulmayacakları garantisi verildiği önceden belirtilmişti. Bu durum aklama ile mücadelede önleyici tedbirlerin etkinliğini zedelemektedir.

3.1.1 Müşterini Tanı İlkesi

Kara para aklama ile terörün finansmanının önlenmesi⁵² bakımından “Müşterini Tanı İlkesi” son derece önemlidir. İlke *finansal veya finansal olmayan kuruluşlar ile ilişki içerisinde olan müşterilerin tanınmasını* ifade etmektedir.

⁵⁰ Kanunun 2’nci maddesinde tanımlanmıştır

⁵¹ Yönetmeliğin 6 ile 26’ncı maddelerinde düzenlenmiştir.

⁵² Bu çalışmanın kapsamı bakımından ihmal edilmiştir.

Müşterilerin tanınması; yükümlülerin, müşterileri ve müşterilerinin faaliyetleri hakkında yeterince bilgi sahibi olması ile bu bilgilerin edinilmesi amacıyla belirlenen politika ve prosedürleri kapsamaktadır. “*Müşterini Tanı*” olarak bilinmektedir. İlke, kara para aklama ile mücadele noktasında uygulanan tedbirler bütünü olarak da ifade edilebilir.

Uygulanacak tedbirler, uluslararası standartlara uygun olarak ilgili ülke mevzuatında ayrıca belirlenmekte ve tanımlanmaktadır. “*Müşterini Tanı İlkesi*” kapsamında mevzuatımızda şu tedbirler yer almaktadır:

- Müşterinin kimliğinin tespit edilmesi,
- Müşterinin kimlik bilgilerinin teyit edilmesi,
- Nihai faydalanıcının kim olduğunun belirlenmesi,
- İş ilişkisi hakkında bilgi edinilmesi,
- Müşteri hakkında devamlı bilgi edinilmesi.

Aklama ile mücadele hususunda müşterini tanı ilkesi hayli etkilidir. Zira yükümlüler, müşterileriyle veya onlar adına işlem yapanlarla gerçekleştirdikleri işlemlerin esas mahiyetini, işlemlerin müşterilerinin mali profiline uygun olup olmadığını tespit edebilir ve yetkili makamlara şüpheli işlem bildiriminde bulunabilirler.

3.1.2 Şüpheli İşlem Bildirimi

Kanunun 4’üncü maddesinde “*Şüpheli İşlem Bildirimi*” şöyle ifade edilmiştir: “*Yükümlüler nezdinde veya bunlar aracılığıyla yapılan veya yapılmaya teşebbüs edilen işlemlere konu malvarlığının yasa dışı yollardan elde edildiğine veya yasa dışı amaçlarla kullanıldığına dair herhangi bir bilgi, şüphe veya şüpheyi gerektirecek bir*

husus” şüpheli işlemi ifade etmektedir. Bu durumla karşılaşan yükümlüler, ilgili şüpheli işlemi usulünce Başkanlığa⁵³ bildirmek zorundadır.

Yapılan bildirimlerin gizlilik esası çerçevesinde yürütüleceği Kanunda ayrıca hüküm altına alınmıştır. Şöyle ki, yükümlülerce Başkanlığa yapılan şüpheli işlem bildirimleri, Kanunda açıkça tanımlanmış kişi veya kurumlar dışında işleme taraf olanlar dâhil hiç kimseye açıklanamaz.

Yönetmelikte⁵⁴ ise şüpheli işlem bildirimini tanımına terör bağlantısı eklenerek tanım kapsam bakımından genişletilmiştir. 27. Maddede *şüpheli işlem* şu şekilde tarif edilmiştir:

“Yükümlüler nezdinde veya bunlar aracılığıyla yapılan veya yapılmaya teşebbüs edilen işleme konu malvarlığının; yasa dışı yollardan elde edildiğine veya yasa dışı amaçlarla kullanıldığına, bu kapsamda terörist eylemler için ya da terör örgütleri, teröristler veya terörü finanse edenler tarafından kullanıldığına veya bunlarla ilgili ya da bağlantılı olduğuna dair herhangi bir bilgi, şüphe veya şüpheyi gerektirecek bir hususun bulunması halidir.”

İlgili maddede ayrıca şüpheli işlem bildirimlerinin nasıl, kimler aracılığıyla ve hangi şartlarda yapılacağına ilişkin hükümler mevcuttur.

Aklama ile mücadele noktasında şüpheli işlem bildirimlerinde bulunulması, ilgili mali istihbarat birimince bildirimlere ilişkin gerekli analizlerin yapılması ve ilgisine göre konunun adli mercilere taşınması oldukça önemlidir.

2017 yılı MASAK Birim Faaliyet Raporunda, kara para aklama ile mücadele bakımından yükümlü olarak nitelendirilen çeşitli sektörler tarafından MASAK’a yapılan şüpheli işlem bildirim sayıları yayımlanmıştır.

2017 yılı içerisinde bankacılık, ödeme ve elektronik para hizmetleri, döviz ve finansman işlemlerine yönelik sektörlerden gelen şüpheli işlem bildirimlerinin

⁵³ Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (MASAK)

⁵⁴ 27’nci madde

toplam sayısı 176.411 olarak gerçekleşmiştir. Bildirimlerin %90'ı bankalar tarafından yapılmıştır. Bu durum kara para aklama teşebbüslerinin çok büyük bir kısmının (%90,2) bankalar kullanılarak gerçekleştirildiğini (Tablo 17) ortaya koymaktadır.

Tablo 17: Şüpheli İşlem Bildirimi Sayıları (2017 Yılı)

Yükümlüler	Şüpheli İşlem Bildirimi Sayısı (2017)
Bankalar	159.076
Factoring Şirketleri	4.399
Ödeme Kuruluşları ile Elektronik Para Kuruluşları	3.382
Sigorta ve Emeklilik Şirketleri Reasürans Aracı Kurumları	1.487
Kıymetli Maden Aracı Kurumları	1.323
Kargo Şirketleri	693
Finansman Şirketleri	631
Sermaye Piyasaları Aracı Kurumları	332
Finansal Kiralama Şirketleri	78
Her Türlü Vasıta Ticareti ile Uğraşanlar	37
Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler	14
Talih ve Bahis Oyunlarında Faaliyet Gösterenler	4
Bağımsız Denetim Kuruluşları	2
Noterler	1
Yatırım Ortaklıkları	1
Diğer	4.951
TOPLAM	176.411

Kaynak: MASAK Birim Faaliyet Raporu, <http://www.masak.gov.tr/tr/content/faaliyet-raporlari/>.

3.1.3 Müşterinin İşlemlerinin Sürekli İzlenmesi

Yönetmelikte müşteri durumunun ve işlemlerinin izlenmesine ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Yükümlüler, müşterileri tarafından gerçekleştirilen işlemlerin müşterilerin mesleğinden, ticari faaliyetlerine; iş geçmişinden, mali durumuna esas bilgilerin yapılan işlemle uyumlu olup olmadığını sürekli olarak izlemek ve müşterileri hakkındaki bilgi, belge ve kayıtları güncel tutmak zorundadır.

Buradan çıkarılacak husus, müşterinin yükümlüler nezdinde gerçekleştirdikleri işlemlerin mahiyetinin belirlenmesi ve müşteri profilinin çıkarılmasının gerekli olmasıdır. Gerçekleştirilen bir işlemde müşterinin profiline aykırı bir durum varsa bunun tespiti kolaylaşacak, böylece muhtemel bir kara para aklama girişimi engellenebilecektir.

3.1.4 İş İlişkisinin Amacı ve Mahiyeti Hakkında Bilgi Edinilmesi

Yükümlüler, gıyabında veya aracılığında gerçekleştirilmek istenen iş ilişkisi hakkında yeterli bilgiye sahip değilse veya işlemi yapmak isteyen kimliğini tespit edemediyse kendisinden istenilen işlemi yerine getirmeyecektir. İş ilişkisi, daha önce elde edilen müşteri kimlik bilgilerinin yeterliliği ve doğruluğu konusunda şüphe duyulması halinde yapılması gereken kimlik tespit ve teyidinin yapılamaması durumunda yine sona erdirilecektir.

Buradan çıkarılan husus, müşteriden yeterli ve gerekli bilgiler temin edilmedikçe, müşteri tarafından gerçekleştirilmesi istenen işleme yükümlülerce izin verilmemesidir. Yükümlüler, nezdinde veya bunlar aracılığıyla yapılmak istenen işlemin kimin adına ve ne amaçla yapıldığı noktasında bilgi sahibi olmak zorundadırlar.

3.1.5 Kimlik Tespiti

“Kimlik Tespiti” Kanunun 3. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Buna göre:

“Yükümlüler, kendileri nezdinde yapılan veya aracılık ettikleri işlemlerde işlem yapılmadan önce, işlem yapanlar ile nam veya hesaplarına işlem yapılanların kimliklerini tespit etmek zorundadır.”

Kimlik Tespiti Yönetmeliğin 5. maddesinde tanzim edilmiştir. Madde hükmünde kimlik tespiti tutar gözetmeksizin yapılanlar ve belli işlemler dolayısıyla yapılanlar olmak üzere 2 açıdan tasnif edilmektedir.

Sürekli iş ilişkisi durumunda, şüpheli işlem bildirimini gerektiren durumlarda, daha önce elde edilen müşteri kimlik bilgilerinin yeterliliği ve doğruluğu konusunda şüphe olduğu durumda yükümlülerce tutar gözetilmeksizin kimlik tespiti yapılması zorunludur.

İşlem tutarı ya da birbiriyle bağlantılı birden fazla işlemin toplam tutarı 20 bin TL veya üzerinde, elektronik transferlerde ise 2 bin TL’nin üzerinde olduğu takdirde yükümlülerce kimlik tespiti yapılmaktadır.

Yapılacak kimlik tespiti ile bir taraftan iş ilişkisinin amacı ve mahiyeti hakkında bilgi alınması, diğer taraftan işlemi yapanların kimliğinin tespit edilmesi hedeflenmektedir. Böylelikle, yükümlü nezdinde işlem yapanların hangi amaçla ve kimin adına işlem yaptığı hususu belirlenmiş olacaktır.

3.2 UYGULANAN POLİTİKANIN ETKİNLİĞİ

Bir politika tercihi olarak mali af düzenlemeleri farklı amaçlar taşıyabilmektedir. Bu amaçların en başında, mali afların sistemde yeni kaynak meydana getirmesi gelir.

Son dönemlerde hükümetler mali af uygulamalarına mükelleflerin vergiye uyumunu artırmak ve kayıt dışı ekonominin suç ekonomisi boyutunu azaltmak amacıyla daha sık başvurmaktadır.

Mali af düzenlemelerine kimi zaman popülist yaklaşımlarla başvurulduğu kaydedilebilir. Nitekim af düzenlemesi, seçim öncesi siyasi bir vaat olabileceği gibi seçimlerden sonra vatandaşlara tanınan kolaylık olarak da ortaya çıkabilir. 2008-2018 döneminde uygulamaya konulan mali af veya varlık barışı düzenlemelerine bakıldığında, düzenlemelerin seçim⁵⁵ öncesine (2016 ve 2018 yılı uygulamaları) veya seçim sonrasına (2008 yılı uygulaması) denk geldiği görülmektedir. 2013 yılı düzenlemesi iki seçim arasında uygulanmıştır.

Görevlerini tam ve zamanında yerine getiren mükellefler açısından bakıldığında mali aflar riskli düzenlemelerdir. Çünkü mali af ile beraber dürüst mükelleflerin haksızlığa uğradıklarını düşünecekleri yönünde yaklaşımlar bulunmaktadır.

Haksızlığa uğradığını düşünen mükellefler zamanla vergiye gönüllü uyumdan ve vergi ödeme yükümlüğünden vazgeçebilecektir. Böylelikle, belli bir kesime yönelik çıkarılan mali af düzenlemeleri dürüst mükelleflerin tepkisine yol açabilir, mükelleflerce vergiye ilişkin yükümlülüklerinin tam veya zamanında getirilmesi prensibinden uzaklaşılabilir.

2008-2018 dönemindeki varlık barışı uygulamalarının tamamında daha önce milli ve kayıtlı ekonomiden bir şekilde uzaklaşmış ekonomik değerlerin, kaynağına bakılmaksızın milli ekonomiye dâhil edilmesi amaçlanmıştır. İlgili düzenlemeler kapsamında, milli ekonomiye dâhil edilecek kaynağın yasal mı yasa dışı yoldan mı elde edildiğinin hiçbir önemi yoktur. Bunlara ilaveten, varlık barışı düzenlemelerinde milli ekonomiye dâhil edilen ekonomik unsurların kaynağı hakkında hukuki inceleme yolları kapatılmıştır.

⁵⁵ Genel Seçim, Cumhurbaşkanlığı Seçimi, Yerel Seçim veya Referandum seçim olarak ifade edilmiştir.

Varlık barışı düzenlemelerinin aklama ile ilişkisine bakıldığında, aklama ile mücadeleyi olumsuz yönde etkilediği değerlendirilmektedir. Çünkü aklama kapsamında değerlendirilecek bir suçtan sağlanan ekonomik değer yurt dışına çıkarılması aklama suçunu oluşturan unsurlardan biridir. Fakat kanuni düzenlemeyle suçtan kaynaklanan malvarlığı değerinin yurt dışına çıkarılması suç niteliğinde iken 2008, 2013 ve 2016 ve 2018 yılı varlık barışı uygulamalarında daha önce yasal veya yasa dışı yollarla yurt dışına çıkarılmış ekonomik değerlerin milli ekonomiye kazanılması uğruna bunların kaynağına bakılması prensibi feda edilmiştir. Bu durum aklama ile mücadele ve varlık barışı uygulamaları arasında çelişkileri beraberinde getirmektedir. Bu gerekçelerle, hükümetlerin varlık barışı uygulamaları aklama ile mücadelede etkinliğe zarar vermektedir.

Ülkemiz açısından bakıldığında, kara para aklama ile etkin mücadele süreci yürütüldüğü görülmektedir. MASAK, bu mücadelenin ana aktörlerinden biridir. Nitekim MASAK'ın 2017 yılı Birim Faaliyet Raporunda, 2013 - 2017 yıllarına ait bazı istatistiki bilgiler bu mücadelenin somut verileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 18: MASAK Faaliyet Bilgileri (2013 - 2017)

	2013	2014	2015	2016	2017
Gelen Adli Talep ve İhbar Sayısı	498	622	642	6640	27209
- Adli Talep	97	145	239	5583	25976
- Kurumsal İhbarlar	97	122	218	916	1139
- Bireysel İhbarlar	304	355	185	141	94
Düzenlenen Rapor Sayısı	58	136	196	1378	13208
İstihbarat Niteliğinde Bilgi Paylaşan Kişi Sayısı	4532	2726	7724	95077	24804
Sonuçlandırılan İnceleme Dosyası Sayısı	47	45	40	20	38
Yükümlülöklere Uyum Denetimi Sayısı	130	88	78	96	117
Şüpheli İşlem Bildirim Sayısı	25592	36483	74221	132570	176411

Kaynak: MASAK Birim Faaliyet Raporu, <http://www.masak.gov.tr/tr/content/faaliyet-raporlari/>.

Tablo 18, 2013-2017 döneminde aklama ile mücadele bakımından MASAK'ın faaliyetlerini özetlemektedir. Özellikle, düzenlenen rapor sayısı istatistiklerine bakıldığında 2017 yılında yaklaşık 13.000 raporun yazıldığı görülmektedir.

Şüpheli işlem bildirim sayılarına bakıldığında ise 2013'ten 2017 yılına kadar yaklaşık 7 kat arttığı görülmektedir. Bu rakamlar, aklama ile mücadelede önleyici tedbirlerin etkin uygulandığı, yükümlülerin mevzuatta öngörülen yükümlülüklerine uyum gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan, adli merciler tarafından yapılan adli talepler ile kurumsal veya bireysel ihbar rakamları da çarpıcıdır: 2013 yılında adli talep ve ihbar sayısı toplamı 498 iken 2017 yılına gelindiğinde bu rakam 27209 olarak gerçekleşmiştir. Özellikle 2017 yılında 2016 yılına göre kayda değer (6640 kadar) bir artış görülmektedir.⁵⁶

Ülkemizde kısa süreli aralıklarla uygulamaya konulan, alışkanlık hâline getirilen varlık barışı düzenlemeleriyle daha önce belki yasa dışı yollarla yurtdışına çıkarılmış kaynaklar aklanmakta, bunlar yasal kamu kaynağı olarak ülkemiz mali sistemine dâhil edilmektedir. Bu durum ekonomide kaynağı bilinmeyen yeni ekonomik değerler meydana getirmekte, ülke ekonomisi açısından rotası istikrarsız fonları, makro açıdan potansiyel tehlikeyi artırmaktadır.

2008, 2013, 2016 ve 2018 yıllarında uygulanan varlık barışı düzenlemelerinin kapsamı, ilgili düzenleme kapsamında beyan edilen ekonomik değerlerin tutarı, beyan edilen ekonomik değerlere ilişkin olarak tahakkuk eden vergi tutarı ile bunlardan tahsil edilen tutarlara dâir veriler bir tablo halinde derlenmiştir (Tablo 19).

Tabloya göre en kapsamlı düzenleme varlık barışı düzenlemesini de içeren 2016 ve 2018 yılı mali aflarıdır. 2008 ve 2013 yıllarında uygulamaya konulan düzenlemelere bakıldığında ise pür varlık barışına ilişkin hükümlerin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca 2008 yılı uygulaması, doğrudan varlık barışı düzenlemesini içeren ilk düzenleme olarak değerlendirilmektedir.

⁵⁶ Şüpheli işlem ihbar sayısında 2017'de görülen artışın temel sebebi 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsü sonrasında yaşanan mücadele ve yargı sürecidir.

2008 yılı uygulamasında 48,2 Milyar TL’lik ekonomik değer beyan edilmiş, bu beyanlara istinaden 1,6 Milyar TL vergi tahakkuk ettirilmiş ve bunun 1 Milyar TL’si tahsil edilmiştir. 2008 sonrası dönemde, tahsilâtın tahakkuk içindeki payı açısından en yüksek orana sahip olduğu uygulama, 2008 yılı varlık barışı uygulamasıdır.

2013 yılında uygulanan varlık barışında yaklaşık 69,8 Milyar TL’lik ekonomik değer beyan edilmiş, bu beyanlara istinaden 1,4 Milyar TL vergi tahakkuku yapılmış ancak 209 Milyon TL’lik tahsilât gerçekleştirilebilmiştir. 2008-2018 döneminde tahsilâtın tahakkuk içindeki payının en düşük olduğu uygulama, 2013 yılı varlık barışı uygulamasıdır.

2016 yılı mali af uygulamasına ilişkin olarak beyan edilen ekonomik değerlerin tutarı, söz konusu beyanlara istinaden tahakkuk ettirilen vergi tutarı yetkili makamlarca henüz kamuoyuna **açıklanmamıştır**. Ancak uygulama kapsamının diğer varlık barışı uygulamalarına kıyasla çok geniş olması yapılan tahsilât tutarının yüksek seviyelerde gerçekleşmesini sağlamıştır. Uygulama kapsamında yaklaşık 23 Milyar TL’lik tahsilât yapılmıştır.

2018 yılında uygulamaya konulan ve bünyesinde varlık barışına ilişkin hükümlere de yer veren mali af uygulaması, kapsamı itibariyle çok geniştir. Ancak uygulamanın 2018 yılı Mayıs ayında gerçekleştirilmesinden ötürü, düzenleme kapsamında beyan edilen ekonomik değerlerin tutarı, söz konusu beyanlara istinaden tahakkuk ettirilen ve tahsil edilen vergi tutarı yetkili makamlarca henüz kamuoyuna **açıklanmamıştır**. Bu bakımdan uygulamanın etkinliği **değerlendirilememiştir**.

Tablo 19: Varlık Barışı Politikalarının Etkinliğine İlişkin Yıllara Göre Kıyaslama

Uygulama	Kapsam	Beyan Edilen	Tahakkuk Eden Vergi	Tahsil Edilen
2008	1/6/2009 tarihi itibarıyla yurt dışında sahip olunan; - Para, - Döviz, - Altın, - Menkul Kıymet ve Diğer Sermaye Piyasası Araçları - Taşınmazlar, - Yurt dışı iştiraklerden ve şubelerden elde edilen kazançlar, yurt dışı iştirak hisselerinin satışından ya da yurt dışında bulunan kurumların tasfiyesinden doğan kazançlar, - Yurt içinde sahip olunan ancak işletmelerin öz kaynakları içinde yer almayan bu türden varlıklar	48,2 Milyar TL	1,6 Milyar TL	1 Milyar TL
2013	15/4/2013 tarihi itibarıyla yurt dışında bulunan; - Para, - Döviz, - Altın, - Menkul Kıymet ve Diğer Sermaye Piyasası Araçları - Taşınmazlar.	69,8 Milyar TL	1,4 Milyar TL	209 Milyon TL
2016	6183 sayılı Kanun kapsamındaki alacakları, ücretleri, gümrük vergileri ve idari para cezaları, 213 sayılı Kanun kapsamındaki vergi, resim, harçlar ve vergi cezaları, - Gerçek ve tüzel kişilerce, yurtdışında bulundurulmuş 30/6/2017 tarihine kadar Türkiye'ye getirilen para, altın, döviz, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçları, - Yurt dışında ancak Kanun kapsamına girmeyen varlıkların kapsamındaki varlıklara dönüştürülmek suretiyle Türkiye'ye getirilmesi,	-	-	23 Milyar

Tablo 19: Varlık Barışı Politikalarının Etkinliğine İlişkin Yıllara Göre Kıyaslama
(Tablonun Devamı)

Uygulama	Kapsam	Beyan Edilen	Tahakkuk Eden Vergi	Tahsil Edilen
2018	• 6183 sayılı Kanun kapsamındaki alacakları, ücretleri, gümrük vergileri ve idari para cezaları, • 213 sayılı Vergi Usul Kanunu kapsamındaki vergi, resim, harçlar ve vergi cezaları, • Çeşitli Kurum Alacakları, • Matrah ve Stok Artırımları, • Gerçek ve tüzel kişilerce, yurtdışında bulundurulmuş 30/11/2018 tarihine kadar Türkiye'ye getirilen para, altın, döviz, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçları, • Gelir veya Kurumlar Vergisi mükelleflerince sahip olunan ve Türkiye'de bulunan ancak kanuni defter kayıtlarında yer almayan ekonomik değerler ile taşınmazlar.	-	-	-

Kaynak: Yaraşır (2013), s. 185'ten ve Maliye Bakanlığı web sayfasındaki bilgilerden (Erişim: 2 Haziran 2017) hareketle tarafımdan inşa edilmiştir.

3.3 AKLAMA AŞAMALARININ VARLIK BARIŞI İLE İLİŞKİSİ

Aklama süreci 3 aşamadan oluşuyordu. Bunlar; yerleştirme, ayrıştırma ve bütünleştirme aşamasıdır.

Yerleştirme aşamasında; yasadışı bir şekilde elde edilen gelir nakit formundan kurtarılacak finansal sisteme sokulmaktadır.

Aklamanın ikinci aşaması olan ayrıştırma aşamasında, para nakit formundan kurtarılmış ve çeşitli işlemlere tabi tutulmaya hazırlanmıştır. Bu aşamada nakit formundan kurtarılan paranın yasadışı kaynağından mümkün olduğunca uzaklaştırılması ve böylece paranın izinin sürülmesinin imkânsız hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Son aşamada ise aklanan değerlere yasal bir görünüm kazandırılarak ilgili ülke mali sistemine dâhil edilmeye çalışılmaktadır.

Suç geliriyle yatırıma kanalize edilen varlıklar, yurtiçinde veya yurtdışında bulunması fark etmeksizin, varlık barışı uygulamasından faydalanılarak beyan edilebilmekte ve suç gelirinın aklanması mekanizması hükümetlerin uygulamaya koyduğu varlık barışı düzenlemeleriyle sona erebilmektedir.

Bütünleştirme aşaması, aklamanın varlık barışı uygulamasına dâhil edilerek gerçekleştirilmesinde kilit rol oynamaktadır. Tam bu aşamada yasal görünüm kazandırılan ekonomik değerler ülke mali sistemine dâhil edilecekken, uygulamaya konulan bir varlık barışı düzenlemesi kapsamında beyana veya bildirimle tâbi tutulmaktadır. Uygulamayla beyan edilen veya bildirilen ekonomik değerlerin kaynağının sorgulanmayacağına ilişkin kolaylıkların sağlanması bu değerlerin yasal yollarla aklanmasının önünü açmaktadır. Bu kapsamda beyan edilen değerlerin geçmişte nasıl elde edildiği veya kaynağının ne olduğunun bir önemi kalmamakta, bunlara karşı yasal takibat yapılamamaktadır.

Aklayıcılar “nasıl olsa yakın zamanda yeniden çıkacak” ümidiyle, aklama sürecinin son aşaması olan bütünleştirme aşamasını ertelemekte, varlık barışı düzenlemelerini dört gözle beklemekte ve aklama eylemini alışkanlık hâline getirmektedirler. Ancak, bu durum vergiden doğan yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getiren mükellefler ile bahse konu düzenlemelerden yararlanarak suç gelirlerini devletin çıkardığı kanuni düzenlemelere dayanarak ülke mali sistemine sokanlar arasında eşitsizliğe neden olmaktadır. Bu durum dürüst mükelleflerin vergi yükümlülüklerini yerine getirme eğilimlerini zayıflatabilmekte, vergiye gönüllü uyumdan uzaklaşabilmelerine zemin hazırlamaktadır.

3.4 VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUM PROGRAMLARI

Vergi mükelleflerince beyan edilmemiş ya da yanlış veya eksik beyan edilen malvarlıklarına yasal görünüm kazandırılması şeklinde uygulanan programlar Mali

Eylem Görev Gücü (FATF) tarafından “*Vergiye Gönüllü Uyum Programları (VGUP)*” olarak adlandırılmaktadır.

Mükelleflerin daha önceden vergi idarelerine beyan etmediği veya eksik ve yanlış beyan ettiği vergiye tabi değerler, yasal düzenlemeler sayesinde yasal görünüm kazanmaktadır. Mali aflar da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ancak mali af düzenlemeleri mükellefleri vergiye gönüllü olarak uymaya teşvik ederken aklama ile mücadeleyi olumsuz etkileyebilmektedir. Bu noktada uluslararası kuruluşlar vergiye uyum programları ile aklama süreçleri arasında bir denge mekanizması kurulmasını savunmaktadır.

FATF, hem vergiye gönüllü uyum programları sonucunda elde edilen suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesi, hem de terörizmin finansmanı⁵⁷ ile mücadele edilmesi bakımından 2012’de 4 ana prensip benimsemiştir. Bunlar;

1. Önleyici tedbirlerin etkin kullanılması,
2. Aklamayla mücadele ihtiyacına ilişkin muafiyetlerin yasaklanması,
3. Yurt içi koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması,
4. Uluslararası işbirliğinin yapılmasıdır.

Politik kararlar doğrultusunda uygulamaya alınan VGUP, varlık barışı gibi mali af kapsamında değerlendirilecek uygulamalarla doğrudan ilişkilendirilmektedir. Aklama ile mücadele açısından tavizler doğurmaması için varlık barışı gibi mali af programları, vergiye uyum programlarında belirtilen prensiplere uygun hale getirilmelidir.

FATF’in söz konusu programları ve bu programlarla ilişkilendirilmiş prensipleri ele almasının sebebi, suçlular tarafından suç gelirlerinin farklı mekânlara aktarılması ve bu sûrette maruz kalınan risklerdir. Bu riskler uygulanan mali af programlarının özelliklerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Vergi mükelleflerinden vergi beyanlarına dair bilgi almaya yönelik olarak uygulanan Vergiye Gönüllü Uyum Programları, suç gelirlerinin aklanması bakımından çoğu

⁵⁷ Çalışmada terörün finansmanının önlenmesi hâriçte tutulmuştur.

zaman önemli bir risk taşımamaktadır. Ancak bu programların kısmen ya da tamamen vergi affı veya varlık barışı uygulamalarını içermesi durumunda maruz kalınan risk daha yüksektir (FATF, 2012).

3.4.1 Riskler

Varlık barışı uygulamalarıyla düzenleme kapsamına giren mükelleflere çeşitli teşvik ve avantajlar sunulmaktadır. Ancak bu durum bir tezat olarak aklama ile mücadele noktasında zaâfiyet doğurmakta ve bir takım riskler doğurmaktadır.

Risklerden ilki, uygulama öncesinde çeşitli sebeplerle ülke dışındaki finansal sisteme kanalize edilmiş yüksek tutarlı ekonomik değerlerin, uygulamayla birlikte ilgili ülke içindeki finansal kuruluşlara yönlendirilebilmesidir. Bu durum, finansal kuruluşlarca aklama ile mücadelede alınması gereken önlemlerin uygulanmasını zorlaştırabilecektir (FATF, 2012).

İkincisi ülkedeki finansal kuruluşların bu düzenlemeler sayesinde ülkeye gelen fonların yasal olduğu kanısına varabileceğidir.

Üçüncü risk ise finansal sisteme dâhil edilen ekonomik değerlere ilişkin bilgiler ile düzenlemeden yararlanan mükelleflere ilişkin bilgilerin finansal kuruluşlarca teyit edilmesinin zorlaşabileceğidir (FATF, 2012).

3.4.2 Prensipler

Bu bölümde, FATF tarafından VGUP ile suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesi çerçevesinde kabul edilen 4 prensip açıklanacaktır.

3.4.2.1 Önleyici Tedbirlerin Etkin Kullanılması

Önleyici tedbirlerin etkin şekilde uygulanması, suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesi maksadıyla uygulanacak VGUP'nin ön şartıdır. Aksi halde aklama riski irdelenemeyecek ve azaltılamayacaktır. Bu açıdan ülkeler VGUP programlarını belirli ilkeler doğrultusunda uygulamak zorundadırlar (FATF, 2012):

1. Vergi mükelleflerince varlık barışı düzenlemesi kapsamında bildirilecek ekonomik değerler aklama ile mücadelede önleyici tedbirleri uygulayan finansal kuruluşlara yatırılmalıdır.
2. Varlık barışı uygulaması kapsamındaki ekonomik değerler; eğer FATF tavsiyelerini tam uygulamayan bir ülkeden söz konusu tavsiyeleri tam uygulayan ana ülkeye getirilecekse ayrıca değerlendirilmeye tabi tutulmalıdır.
3. Aklama ile mücadele noktasında Ülkemizdeki MASAK gibi politika belirleyen yetkili makamlarca, finansal kuruluşlar arasında farkındalığı artırma faaliyetleri yürütülmelidir. Bu faaliyetlerde Vergiye Gönüllü Uyum Programlarının aklama riskleri üzerindeki etkileri orijin alınmalıdır.
4. Varlık barışı kapsamında ana ülkeye getirilen ekonomik değerlerin kaynağının yasal olup olmadığının araştırılması hususunda yetkili makamlarca finansal kuruluşlar nezdinde kuvvetli bir farkındalık oluşturmaktadır.

3.4.2.2 Aklamayla Mücadele İhtiyacına İlişkin Muafiyetlerin Yasaklanması

Bu prensibe göre varlık barışı gibi gönüllü uyum programları uygulayan üye ülkeler, uygulayacağı programlara ilişkin yasal düzenlemelerde aklama sürecinde kısmen veya tamamen muafiyet uygulaması yoluna gidilmeyeceğini taahhüt etmelidir.

Varlık barışı düzenlemelerinde aklama ile mücadeleye ilişkin temel ilkeler göz ardı edilmemelidir. Bu prensip, aşağıda belirtilen ilkelerle birlikte bir anlam kazanacaktır (FATF, 2012):

1. Finansal kuruluşlarca varlık barışı uygulamalarından yararlanan mükelleflere “Müşterinin Tanınmasına İlişkin Tedbirleri” uygulanmalıdır.
2. Finansal kuruluşlarca varlık barışı kapsamındaki ekonomik değerlerin ilgili ülkeden transfer edilmesi veya ana ülkedeki finansal kuruluşa yatırılmasına ilişkin gerçek faydalanıcı⁵⁸ tespit edilmelidir.
3. Finansal kuruluşlarca varlık barışı uygulaması kapsamında kendilerine bildirilen ekonomik değerlerin kaynağını öğrenmek amacıyla “Müşterini Tanı” tedbirleri alınmalıdır.
4. Aklama ile mücadele noktasında politika belirleyen yetkili makamlarca (ülkemizdeki MASAK gibi) aklama ile mücadele noktasında finansal kuruluşlar aydınlatılmalı, gerekli tedbirlerin alınması tavsiye edilmelidir.
5. Varlık barışı düzenlemesinden yararlanan mükelleflerin düzenleme kapsamında beyan ettikleri ekonomik değerler, yetkili makamlarca soruşturma veya kovuşturmayla tâbi tutulabilmelidir.

3.4.2.3 Yurt İçi Koordinasyon ve İşbirliğinin Sağlanması

VGUP’nin uygulanmasında aklamanın önlenmesine ilişkin ilgili tüm yurtiçi yetkili makamlar bilgi değişimi noktasında koordinasyon ve işbirliği içerisinde olmalıdır.

Koordinasyon ve işbirliğinin sağlanmasında yetkili makamlar; vergi idareleri (Gelir İdaresi Başkanlığı), mali istihbarat birimleri (MASAK), yasa uygulama

⁵⁸ Ülkemiz mevzuatı bakımından “Suç Gelirlerinin Aklanmasının ve Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Tedbirler Hakkında Yönetmelik’te Gerçek Faydalanıcı; “Yükümlü nezdinde işlem gerçekleştiren gerçek kişileri, adına işlem yapılan gerçek kişi, tüzel kişi veya tüzel kişiliği olmayan teşekkülleri kontrolünde bulunduran ya da bunlara ait hesap ya da işlemin nihai faydalanıcısı durumunda olan gerçek kişi veya kişileri” olarak tanımlanmıştır.

birimleri, denetim birimleri, adli ve kolluk birimleri ile gümrük idarelerinden oluşmaktadır.

Aklamaya ilişkin düzenlemeden yararlanacak kişiler hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılacaksa bu kapsamda ihtiyaç duyulan bilgilerin yetkili makamlar arasında paylaşılması, bu makamların koordineli hareket etmesi ve gerekli işbirliğini yapması oldukça önemlidir.

Yurt içi koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması için uygulanması gereken hususlar (FATF, 2012) şöyle sıralanabilir:

1. VGUP'ye ilişkin olarak gerek program boyunca gerekse program sonrasında yetkili ve ilgili makamlarca koordinasyon ve işbirliği sağlanmalı, bilgi paylaşımında bulunulmalıdır.
2. İlgili ülkede görevli vergi idarelerine bahse konu program kapsamındaki ekonomik değerlerin kaynağı hakkında soruşturma yapma yetkisi verilmelidir.
3. VGUP kapsamında mükellefler tarafından beyan edilen ve ana ülkeye getirilen ekonomik değerlere ilişkin bilgiler başta ilgili ülke mali istihbarat birimleri olmak üzere ilgili diğer ülke yetkili makamlarıyla paylaşılmalıdır.

3.4.2.4 Uluslararası İşbirliği

Aklama sürecinin önlenmesi çoğunlukla birden fazla ülkeyi ilgilendirmektedir. Aklama sürecinde aklayıcıların ekonomik değerleri transfer ettiği veya çeşitli işlemlere tabi tuttuğu ve aklama sürecine muhatap olan tüm ülkeler arasında işbirliği sağlanmalıdır. Aklama zemininin yok edilebilmesi ve suçun işlenmesinin önlenmesi için uluslararası alanda işbirliği şarttır. Bu prensip şu hususlara riayet edildiği takdirde anlamlı olacaktır (FATF, 2012):

1. VGUP kapsamında ekonomik değerlerin transfer edildiği ülke, programı uygulayan ülkeyle en geniş çapta işbirliği içerisinde olmalıdır.

2. Aklama sürecine maruz kalan ülkeler arasında, çok taraflı anlaşmalar veya diğer uluslararası düzenlemeler ile bilgi paylaşımı alanında işbirliği olmalıdır.
3. Varlık barışı kapsamındaki ekonomik değerlere ilişkin, ilgili ülkelere FATF tavsiyelerine uyulmalı, bu tavsiyeleri uygulamayan ülkelere gelen ekonomik değerler için “Sıkılaştırılmış Tedbirler” uygulanmalıdır.

3.4.3 Mali Eylem Görev Gücünün (FATF) “Vergiye Gönüllü Uyum Programları” Açısından 2008, 2013, 2016 ve 2018 Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Burada FATF tarafından yayımlanan Vergiye Gönüllü Uyum Programlarına ilişkin prensipler bakımından 2008-2018 dönemindeki mali af uygulamaları değerlendirilecektir.

3.4.3.1 2008-2018 Dönemi Uygulamaları ve FATF’nin Birinci Prensibi

FATF’nin birinci prensibi “Önleyici Tedbirlerin Etkin Kullanılması” başlığını taşıyor ve alt ilkeler içeriyordu. Birinci Prensip açısından bakıldığında, 2008, 2013, 2016 ve 2018 yılı uygulamaları üzerine şu husus vurgulanabilir: Mali af düzenlemelerine göre varlık barışı kapsamında ana ülkeye getirilecek ekonomik değerler ancak önleyici tedbirleri uygulayacak finansal kuruluşlara yatırılmalıdır.

2008, 2013, 2016 ve 2018 yılı düzenlemelerinde geçen *banka veya aracı kurum* ile MASAK mevzuatı açısından finansal kuruluş kastedilmiştir.

2008 yılı uygulamasında, mükelleflerce varlık barışı düzenlemesi kapsamında işletmelerin öz kaynakları içinde yer almayan ekonomik değerlerin banka veya aracı kurumlardaki hesaba yatırılarak işletmelere sermaye olarak konulması hükmüne yer verilmiştir. Şu halde 2008 uygulamasının FATF’in vergiye uyum programına ilişkin birinci prensibe **uygun düştüğü** kaydedilebilir.

2013 yılı uygulamasına bakıldığında gerçek ve tüzel kişilerce sahip olunan ve yurt dışında bulunan ekonomik değerlerin banka veya aracı kurumlara bildirileceği belirtilmektedir. Bu durumda 2013 uygulamasının FATF'in vergiye uyum programına ilişkin birinci prensibe **uygun düştüğü** ifade edilebilir.

Kanun koyucu 2016 uygulaması açısından aynı yaklaşımı izlemiştir. Uygulama kapsamında para, döviz, altın, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının Türkiye'deki banka veya aracı kurumlarda açılacak bir hesaba transfer edilmesi hüküm altına alınmıştır. O halde 2016 yılı uygulaması da FATF'in vergiye uyum programına dâir birinci prensibine **uygun düşmüştür.**

2018 yılı düzenlemesinde uygulama kapsamına giren para, döviz, altın, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının banka veya aracı kurumlara bildirilmesi hükmü yer almaktadır. Bu bakımdan 2018 yılı uygulaması FATF'in vergiye uyum programına dâir birinci prensibine **uygun düşmüştür.**

3.4.3.2 2008-2018 Dönemi Uygulamaları ve FATF'nin İkinci Prensibi

FATF'nin ikinci prensibi “Aklamayla Mücadele ihtiyacına İlişkin Muafiyetlerin Yasaklanması” başlıklı olup alt prensipler içeriyordu. İkinci prensip açısından bakıldığında 2008, 2013, 2016 ve 2018 yılı düzenlemelerinde şu noktaya dikkat çekilebilir: Aklama sürecinde varlık barışı uygulamasına ilişkin kısmen veya tamamen muafiyet uygulamasına gidilemeyecektir.

FATF'nin ikinci prensibi genel olarak finansal kuruluşların aklama ile mücadele noktasında uyması gereken hususları vurguluyordu. Ayrıca varlık barışından faydalanan mükellefler hakkında beyan ettikleri ekonomik değerlere istinaden soruşturma veya kovuşturma yapma imkânının olması gerektiğini belirtiyordu. Bu bakımdan ikinci prensibe ilişkin olarak 2008, 2013, 2016 ve 2018 yılı uygulamaları üzerine değerlendirme, bu uygulamaların soruşturma ve kovuşturma yapılmasına izin verip vermedikleri boyutuyla yapılacaktır.

2008 düzenlemesinde mali af kapsamında yapılan beyanlara ilişkin olarak *inceleme ve soruşturma yapılamayacağı*, yine beyan edilen ekonomik değerler hakkında *vergi incelemesi ile tarhiyatının gerçekleştirilemeyeceği* hüküm altına alınıyordu. Bu asla vergi incelemesi, soruşturması, takibatı ve tarhiyatı yapılmayacağına dâir bir taahhüttür. Şu halde 2008 uygulaması FATF'nin ikinci prensibine **uygun düşmemiştir**.

2013 düzenlemesinde banka veya aracı kurumlara bildirilen veya vergi idaresine beyan edilen ekonomik değerler nedeniyle, hiçbir surette vergi incelemesi ve vergi tarhiyatı yapılmayacağı hükmü yer almaktadır. Fakat bu hükmün varlığının beyan edilen ekonomik değerlerin aklama yönüyle *incelenmesinde veya soruşturmanın yapılmasında engel olmadığı* değerlendirilmektedir. Bu yönüyle 2013 yılı uygulaması FATF'nin ikinci prensibine **uygun düşmüştür**.

2016 düzenlemesinde yurtdışından getirilen ekonomik değerler ile yurt içinde olup kanuni defterlere kaydedilenler hakkında vergi incelemesi ve tarhiyatı, herhangi bir araştırma, inceleme, soruşturma ve kovuşturmanın yapılmayacağı hükmü yer almaktadır. Bu sebeple 2016 uygulaması FATF'nin ikinci prensibine **uygun düşmemiştir**.

2018 düzenlemesi kapsamında yurt dışındaki ekonomik değerlerin bildirilmesi ve öngörülen sürede Türkiye'ye getirilmesi ile yurt içindeki ekonomik değerler ve taşınmazların vergi idarelerine beyan edilmesi, bunlara ilişkin vergilerin vadesinde ödenmesi koşuluyla hiçbir şekilde vergi incelemesi ve tarhiyatı yapılmayacağı belirtilmiştir. Düzenlemeye göre vergi incelemesi ve vergi tarhiyatının yapılmaması ancak koşulların gerçekleşmesi durumunda mümkündür. Bu sebeple 2018 uygulaması FATF'nin ikinci prensibine **uygun düşmüştür**.

3.4.3.3 2008-2018 Dönemi Uygulamaları ve FATF'nin Üçüncü Prensibi

FATF'nin üçüncü prensibi “Yurt İçi Koordinasyon ve İşbirliği” başlığını taşıyor ve alt prensipler içeriyordu. Üçüncü prensipte aklamayla mücadelede tüm

yurtiçi yetkili makamların koordinasyon ve işbirliği içerisinde olmaları vurgulanıyordu. Ayrıca vergi idarelerine ekonomik değerlerin kaynağı hakkında soruşturma yapma yetkisi verilmesi savunuluyordu.

Üçüncü prensipte geçen koordinasyon ve işbirliği ülkemizde MASAK mevzuatı çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Tabiatıyla bu prensip çerçevesinden 2008-2018 dönemi uygulamaları yalnızca vergi idarelerine varlık barışı kapsamında mükelleflerce beyan edilen ekonomik değerlerin kaynağı hakkında soruşturma ve kovuşturma yetkisi tanınıp tanınmadığı yönüyle değerlendirilebilecektir.

2008, 2013 ve 2016 düzenlemelerinin her birisinde varlık barışı kapsamında beyan edilen ekonomik değerlere ilişkin vergi incelemesi ve tarhiyatı yapılamayacağı genel olarak hüküm altına alınmıştır. Fakat 2018 yılı düzenlemesinde yalnızca belirtilen şartların gerçekleştirilmesi hâlinde vergi incelemesi ve tarhiyatı yapılmayacağı hükmüne bağlanmıştır. Bu sebeple 2008, 2013 ve 2016 uygulamaları FATF'nin üçüncü prensibine **uygun düşmemiş**, ancak 2018 uygulaması **uygun düşmüştür**.

3.4.3.4 2008-2018 Dönemi Uygulamaları ve FATF'nin Dördüncü Prensibi

Dördüncü prensip “Uluslararası İşbirliği” başlığını taşımakta olup ayrıca alt prensipler içermektedir. Dördüncü prensipte kısaca aklama sürecine muhatap olan ülkeler arasında işbirliği yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Aklama ile mücadele mali istihbarat birimleri ile kolluk kuvvetlerinin doğrudan sorumlu olduğu bir alandır. Diğer taraftan vergi affı, varlık barışı dâhil mali aflara dâir düzenlemelerde taslak olarak vergi idarelerince hazırlanmaktadır. Dolayısıyla mali af düzenlemelerinin inşasında kilit rolü vergi idareleri oynamaktadır. Bu durumda varlık barışı uygulamalarına dâir yasal düzenlemelerin aklama ile mücadele açısından politikaları, uygulama alanlarını ve prensiplerini belirlemesi tutarlı değildir. Bu sebeple 2008-2018 dönemi uygulamaları FATF'nin dördüncü prensibi itibarıyla **değerlendirme dışında bırakılmıştır**.

Tablo 20: 2008-2018 Dönemindeki Varlık Barışı Uygulamalarının FATF Prensiplerine göre Vergiye Gönüllü Uyum Programları Açısından Değerlendirilmesi (Özet)

Uygulama	Önleyici Tedbirlerin Etkin Kullanılması Prensibi	Muafiyetlerin Yasaklanması Prensibi	Yurt İçi Koordinasyon ve İşbirliği Prensibi	Uluslararası İşbirliği Prensibi
2008	Uygun	Uygun Değil	Uygun Değil	Değerlendirme Dışı
2013	Uygun	Uygun	Uygun Değil	Değerlendirme Dışı
2016	Uygun	Uygun Değil	Uygun Değil	Değerlendirme Dışı
2018	Uygun	Uygun	Uygun	Değerlendirme Dışı

Kaynak: Tablo tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 20’de FATF tarafından hazırlanan Vergiye Gönüllü Uyum Programlarında öngörülen prensipler penceresinden 2008 sonrası dönemdeki varlık barışı düzenlemeleri durumu özetlenmiştir. Buna göre, FATF prensiplerine en fazla uygun düşen 2018 yılı varlık barışı uygulamasıdır. 2013 yılı ise kısmen uygunluk göstermektedir. FATF prensiplerine uygunluk derecesi bakımından 2008 ile 2016 uygulaması son derece benzer durumdadır.

3.5 BASEL KARA PARA AKLANMASININ ÖNLENMESİ (AML) ENDEKSİ

Basel Yönetim Enstitüsü (Basel Institute on Governance) tarafından belirli periyotlarla kara para aklanmasının önlenmesi (AML - Anti-Money Laundering) hususunda ülke endeksleri hesaplanmış ve kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Endeks, kara para aklanmasının önlenmesi noktasında ülkelerin risklilik derecelerini göstermektedir. Ülkelerin risklilik dereceleri 0 ile 10 arasındaki değerler ile ifade edilmektedir. Puan arttıkça risklilik derecesi büyümektedir. Buna göre en riskli ülke aklama ile mücadelede yasal çerçevesi hiç bulunmayan veya çok zayıf

olan, yüksek yolsuzluk seviyesine sahip, şeffaf politikalardan mahrum, uluslararası standartları uygulamayan ülke durumundadır.

Ülkelerin endeks puanları hesaplanırken şu kriterler esas alınmaktadır:

1. Ülkelerin kara para aklama konusunda sahip oldukları yasal çerçeve,
2. Aklama konusunda FATF'in her bir ülke için kamuoyuna açıkladığı raporlar,
3. Ülkelerin şeffaflık politikaları,
4. Ülkede yaşanması muhtemel yolsuzluk riskleri.

Tablo 21: Basel AML Endeksine Göre En Riskli 20 Ülke ve Risk Dereceleri

SIRA NO	ÜLKELER	ENDEKS DEĞERİ
1	İran	8,36
2	Afganistan	8,38
3	Gine	8,35
4	Tacikistan	8,28
5	Laos	8,25
6	Mozambik	8,08
7	Mali	7,97
8	Uganda	7,95
9	Kamboçya	7,94
10	Tanzanya	7,89
11	Kenya	7,72
12	Liberya	7,62
13	Myanmar	7,58
14	Nepal	7,57
15	Burkina Faso	7,53
16	Paraguay	7,53
17	Haiti	7,50
18	Vietnam	7,44
19	Zambiya	7,43
20	Sao Tome ve Principe	7,42

Kaynak: 2018 yılı Basel AML Endeksi, https://index.baselgovernance.org/start_index.

Basel Yönetim Enstitüsü en sonuncusunu 2018 yılında, 146 ülke üzerinde yaptığı çalışmada, ülkelerin aklama ile mücadele noktasında risklilik derecelerini ölçmüştür. En riskli 20 ülke ve sahip oldukları risklilik dereceleri Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 22’de çalışmaya göre en düşük riskli 20 ülke ve risk dereceleri gösterilmiştir.

Tablo 22: Basel AML Endeksine Göre En Az Riskli 20 Ülke ve Risk Dereceleri

SIRA NO	ÜLKELER	ENDEKS DEĞERİ
1	Finlandiya	3,04
2	Litvanya	3,67
3	Estonya	3,83
4	Bulgaristan	3,87
5	Yeni Zelenda	3,91
6	Slovenya	4,02
7	Danimarka	4,05
8	Hırvatistan	4,05
9	İsveç	4,25
10	İsrail	4,25
11	Çin	4,34
12	Malta	4,37
13	Ermenistan	4,44
14	Letonya	4,44
15	İzlanda	4,47
16	Avusturalya	4,49
17	Polonya	4,50
18	Romanya	4,50
19	Fransa	4,52
20	Norveç	4,56

Kaynak: 2018 yılı Basel AML Endeksi, https://index.baselgovernance.org/start_index.

Kıtalar açısından bakıldığında Afrika ve Latin Amerika'nın en riskli ülke ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. *Türkiye'nin AML endeksi 6,65 puan* olarak hesaplanmış ve ülkemiz 146 ülke arasında *43. sırada* yer almıştır.

Basel Yönetim Enstitüsü'nce her yıl yayımlanan AML endeksinin önemi, varlık barışı uygulamasıyla birlikte yurtdışındaki ekonomik değerlerin bildirilmesi noktasında öne çıkmaktadır. Endekse göre daha riskli olarak değerlendirilen ülkelerde yer alan ve uygulama kapsamından yararlanmak suretiyle bildirilen ekonomik değerler de daha riskli olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu ekonomik değerlerin daha önce yasa dışı yollarla edinilmiş ve riskli olarak nitelendirilen ülkelere transfer edilmiş olması muhtemeldir. Bu yüzden, riskli ülkelerde yer alan ekonomik değerlerin uygulamaya alınan varlık barışı düzenlemeleriyle aklanması ihtimali oldukça yüksektir. Bu durumun tersi de doğrudur. AML endeksine göre en az riskli olarak nitelendirilen ülkelerde yer alan ekonomik değerlerin uygulamaya alınan varlık barışı düzenlemeleriyle aklanması ihtimali ise oldukça düşüktür.

Varlık barışı düzenlemelerinde, aklama ile mücadelede tavizden kaçınmalıdır. Bu maksatla kanun koyucu daha önce yurtdışına çıkarılmış ekonomik değerlerin varlık barışından yararlanmak suretiyle milli ekonomiye kazandırılmasında, riskli veya daha az riskli ülke ayrımına açıkça yer vermelidir. Riskli ülkelerde yer alan ve düzenlemeyle birlikte bildirilecek ekonomik değerlerin her türlü inceleme ve soruşturmaya tâbi tutulacağı hüküm altına alınmalıdır. Nispeten daha az riskli ülkelerde yer alan ekonomik değerlerin beyana veya bildirimine tâbi tutulmasında ise vergi avantajı gibi çeşitli kolaylıklar sağlanmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mali aflar, niteliği itibariyle mali politika tercihleridir. Hükümetler mali af düzenlemesine sık sık başvurmaktadır. Mali aflar varlık barışı içerenler ve içermeyenler şeklinde 2'ye ayrılabilir. Af düzenlemelerinin bazılarında pür varlık barışı, bazılarında ise ayrıca vergi, resim, harçlar, çeşitli kurum alacakları ile önemli vergi avantajları mevcuttur.

Cumhuriyet döneminde 2018'e kadar 34 adet af çıkarılmıştır. Ortalama olarak neredeyse her 3 yılda bir af getirilmiştir. 2008-2018 döneminde 4 af vakası vardır: 2008, 2013, 2016 ve 2018 yılı af düzenlemeleri. 2008 ve 2013 uygulamaları tipik varlık barışı, 2016 ve 2018 uygulamaları ise varlık barışını içermekle beraber geniş kapsamlı bir mali af düzenlemesi niteliğindedir.

Varlık barışı yurt dışında bulunan para, altın, döviz, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçları vb. ekonomik değerlerin, kaynaklarına bakılmaksızın, milli ekonomiye kazandırılması veya yurt içinde bulunmakla birlikte resmi kayıtlarda yer almayan ekonomik değerlerin kayıt altına alınmasıdır. En temel özelliği uygulama kapsamında beyan edilen veya bildirilen ekonomik değerlerin incelemeye ve soruşturmaya tâbi tutulmayacağı yönünde mükelleflere teminat vermesidir. Ancak bu durum yükümlülüklerini yerine getiren ve getirmeyen mükellefler arasında vergi eşitliğini bozmakta, haksız rekabet doğurmaktadır. Uygulama hükümetler tarafından alışkanlık hâline getirildiğinde dürüst mükelleflerin vergi kanunlarına güvenleri, vergiye uyum kabiliyetleri zayıflamaktadır

Varlık barışı aklamayla mücadeleyi olumsuz yönde etkilemektedir. Zira kara para aklamayla mücadele ve varlık barışı arasında kuvvetli bir tezat bulunmaktadır. Suç gelirlerinin aklanmasıyla mücadelede elde edilen ekonomik değerlerin nereden geldiği önemli iken, varlık barışı uygulamasında ekonomik değerlerin kaynağına bakılmamakta, onların yalnızca ülke ekonomisine kazandırılması hedeflenmektedir.

2008-2018 dönemindeki varlık barışı düzenlemeleri çeşitli gerekçelere dayandırılmıştır. Bunlar yatırımlar ve kamu maliyesi için kaynak temin edilmesi, kayıt dışı ekonominin azaltılması, işletmelerin sermaye yapılarının güçlendirilmesi şeklinde sıralanabilir.

2008-2018 dönemi uygulamaları *mali etkinlik açısından* şöyle değerlendirilmiştir: 2008 uygulamasında 48,2 Milyar TL'lik ekonomik değer beyan edilmiş, bu beyanlara istinaden 1,6 Milyar TL vergi tahakkuk ettirilmiş, fakat ancak 1 Milyar TL' kadar vergi tahsil edilebilmiştir. 2013 yılı uygulamasında yaklaşık 69,8 Milyar TL'lik ekonomik değer beyan edilmiş, bu beyanlara istinaden 1,4 Milyar TL'lik vergi tahakkuk ettirilmiştir ve 209 Milyon TL'lik tahsilât yapılmıştır. 2016 uygulaması diğerlerine kıyasla en başarılı durumdadır. En yüksek tahsilât tutarı (23 Milyar TL) bu uygulamada elde edilmiştir. Temel sebebi, kapsamının diğer uygulamalara kıyasla daha geniş olmasıdır. Üç uygulamada toplam olarak yaklaşık 25 Milyar TL'lik tahsilât gerçekleşmiştir. 2018 uygulaması, sonuçları henüz açıklanmadığından değerlendirme dışında tutulmuştur.

2008-2018 dönemi uygulamalarına makroekonomik açıdan ihtiyaç var mıydı? 2008 yılı uygulaması dünyada küresel kriz dönemine denk gelmesi bakımından önemlidir. Küresel krizle birlikte ülkemizde makroekonomik göstergeler kötüleşmiştir. Uygulamayla elde edilen yaklaşık 1 Milyar TL'lik vergi geliri kısmen makro dengelerin iyileşmesine katkıda bulunmuştur. 2013 yılı, küresel kriz sonrasında yaşanan talep artışına paralel olarak makroekonomik göstergelerin olumlu seyrettiği bir dönemdir. Bu sebeple 2013 yılı varlık barışı uygulamasına makroekonomik açıdan ihtiyaç bulunmadığı kaydedilebilir. 2016 yılı uygulaması, 2008 ve 2013 yılları uygulamalarına kıyasla kapsamı geniş, gerçekleşen tahsilat tutarı ise oldukça yüksektir. Uygulama kapsamında yaklaşık 23 Milyar TL olarak gerçekleşen tahsilât, makroekonomik olarak ekonomiye ciddi katkıda bulunmuştur. 2008-2018 dönemindeki 4 uygulamadan 3'üne (2013, 2016, 2018) makroekonomik açıdan bir ihtiyaç olmadığı görülmektedir. 1 uygulama (2008) ise makroekonomik ihtiyaçtan dolayı gerçekleştirilmiştir.

2008-2018 dönemi uygulamaları FATF tarafından 2012’de yayımlanan “Vergiye Gönüllü Uyum Programları”na (VGUP) dâir 4 temel prensip açısından şu surette değerlendirilmiştir: FATF’in Vergiye Gönüllü Uyum Programlarında belirtilen prensiplere en uygun düşeni 2018 uygulamasıdır. VGUP prensiplerine uygunluk bakımından ikinci sırada 2013 uygulaması gelmektedir. 2008 ve 2016 uygulaması ise VGUP prensiplerine uygunluk açısından yetersiz durumdadır.

2018 yılında Basel Yönetim Enstitüsü tarafından aklama ile mücadele itibarıyla 146 ülkenin risklilik derecelerini gösteren AML endeksi yayınlanmıştır. AML endeksinde puanlar 0 ile 10 arasında verilmektedir. Puanı yükseldikçe ülke aklama ile mücadelede daha yetersiz ve riskli olmaktadır.

AML endeksi, varlık barışı düzenlemelerindeki “yurt dışı” kavramı açısından önemlidir. Aklama ile mücadele itibarıyla aşırı riskli olarak değerlendirilen ülkelerden varlık barışı çerçevesinde ülkeye giren ekonomik değerler büyük bir tehdit içermektedir. Bu yüzden varlık barışı düzenlemelerinde ülkelerin AML endeks puanları dikkate alınmalı, yurt dışı kavramı AML puanlarına göre belirlenmeli, yüksek puana sahip ülkeler “yurt dışı” kapsamı haricinde tutulmalıdır.

Varlık barışı uygulamalarının kara para aklama suçuyla mücadeleyi zayıflatmaması, aradaki tezatların giderilmesi için teklifler şöyle sıralanabilir:

1. Varlık barışı düzenlemelerinin etkinliğinin artırılması ve şeffaflığın sağlanması bakımından uygulama sonuçları belirli periyotlarla kamuoyuyla paylaşılmalı,
2. Daha önce kara para aklama suçuna yönelik herhangi bir inceleme, soruşturma veya kovuşturmaya maruz kalmış kişiler, varlık barışı kapsamı dışında tutulmalı,
3. Aklama ile mücadele noktasında yurt dışı tanımı somut şekilde belirtilmeli, kara para aklama ile mücadele bakımından FATF Tavsiyelerini uygulamayan veya uygulamada yetersiz sayılan ülkeler ile Basel Yönetim Enstitüsü tarafından yayımlanan AML endeksine göre riskli olarak değerlendirilen ülkeler “yurt dışı” kapsamından çıkarılmalı,

4. Aklamaya dâir önleyici tedbirler etkin şekilde uygulanmalı, varlık barışı uygulamaları kapsamında beyan edilen ekonomik değerlerin kara para aklama suçu bakımından incelenmesi veya soruşturulması sağlanmalı,
5. Varlık barışı kapsamında finansal kuruluş ve aracı kurumlara bildirilen veya vergi dairelerine beyan edilen ekonomik değerlerin detayları ve kimin tarafından bildirildiği mali istihbarat birimine iletilmeli,
6. Uygulamaya alınacak varlık barışı düzenlemelerinde, FATF tarafından yayımlanan Vergiye Gönüllü Uyum Programlarında (VGUP) yer alan temel prensiplere riayet edilmeli, varlık barışı düzenlemelerinin hazırlanması aşamasında mali istihbarat birimleri sürece dâhil olmalı,
7. Varlık barışı düzenlemesinde, uygulamadan yararlananlara sağlanacak imkânlarla paralel olarak dürüst mükelleflere çeşitli avantajlar (vade uzatılması, indirimli ödeme vb.) sağlanmalı.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Akar, Y. (1997), *Kara Paranın Aklanması*, SPK Yayınları, Ankara.

Akgün, D. (1994), *Vergi Affının Vergi Gelirlerini Arttırma ve Vergi Adaletindeki Rolü*, İzmir.

Aydın, S., Yılmaz, Y. (2007), *Yolsuzluk ve Mali Suçlar*, Adalet Yayınevi, Ankara.

Besen, R. (2007), *Devletin Vergi Alacağına Ortadan Kalkması ve Vergi Aflarının Mükellefler Üzerinde Etkisinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma*, Niğde.

Biçer, Y. (2006), *Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomiye Önemeye Yönelik Vergi Politikaları ve Değerlendirilmesi*, İzmir.

Bulutoğlu, K. (1982), *Türk Vergi Sistemi Dersleri*, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları, İstanbul.

Çelik, K., Koçağra, S. I., Güler, K. (2000), *Karapara Aklama*, Masak Yayını, Ankara.

Çoban, Y. (2012), *Türkiye Ekonomisi*, İkinci Sayfa Yayıncılık, İstanbul.

Çolak, M. (2012), *Kayıtdışı Ekonomi ile Mücadelede Hukuki Düzenleme Politikası*, İstanbul.

Dallı, A. (2006), *4811 Sayılı Vergi Barişi Yasasının Mali Açısından Değerlendirilmesi*, Edirne.

Değirmenci, O. (2007), *Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu (Karapara Aklama Suçu)*, Turhan Kitabevi, Ankara.

Dönmez, R. (1990), *Teoride ve Uygulamada Vergi Afları*, Eskişehir.

Dönmez, R. (1992), *Teoride ve Uygulamada Vergi Afları*, Anadolu Üniversitesi İİBF Yayınları, Eskişehir.

Dönmez, U. (2010), *Karapara ve Türkiye'de Karaparanın Aklanması ile Mücadele*, İstanbul.

- Erdağ, N. (2007), *Kayıt Dışı Kara Para Yolsuzluk*, Cinius Yayınları, İstanbul.
- Ergül, E. (2007), *Karaparanın Aklanması ve Suçları*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Güner, S. (2003), *Organize Suç Örgütleri Kara Para ve Aklanması*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- İpek, H. (2000), *Önemli Bir Sorun: Kara Para ve Kara Paranın Aklanması*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Kaptangil, K. (2017), *Kayıtdışı Ekonomi ve Karapara*, Siyasal Yayınevi, Ankara.
- Karabulut, M. (1996), *Vergi Aflarının Vergi Ahlakı Üzerine Etkileri-Türkiye Örneği*, Manisa.
- Karaosmanoğlu, H. (2009), *Türkiye'de Vergi Aflarının Vergilemede Etkinlik ve Adalet Üzerindeki Etkileri*, İstanbul.
- Koçağra, S. I., Güler, K. (2000), *Karapara Aklama*, Masak, Ankara.
- Köktaş, A. M., Buyrukoğlu, S. (2015), *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, Son Çağ Yayınları, Ankara.
- Kum, H. (2005), *Kayıtdışı Ekonomi Sorunu ve Ölçülmesi: Teori ve Türkiye Uygulaması*, Kayseri.
- Öncel, M., Kumrulu, A., Çağan, N. (2012), *Vergi Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Özsoylu, A. F. (1996), *Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomi*, Bağlam Yayınları, Ankara.
- Pehlivan, O. (2009), *Vergi Hukuku*, Derya Kitabevi, Trabzon.
- Tinbergen, J. (1962), *Shaping the World Economy: Suggestions for an International Economy Policy*, New York.
- Turhan, S. (1993), *Vergi Teorisi ve Politikası*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Walker, J. (1998), *Just How Big a Global Money Laundering*, Paris.
- Yetim, S. (1999), *Türkiye'de Vergi Kaçakçılığı ve Kayıt Dışı İstihdam*, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, İstanbul.
- Yetim, S. (2000), *Karaparanın Aklanması, Boyutları ve Mafyokrasi*, Nesil Matbaacılık, İstanbul.

Yetim, S., Dağtekin, O. C. (2016), *Karapara ve Aklamanın Ekonomik Teoriler Çerçevesinde Açıklanması*, TBB, Ankara.

Yılmaz, S. (2006), *Karaparanın Aklanması ve Türkiye Boyutu*, Kütahya.

SÜRELİ YAYINLAR

Akyazı, H., Ekinci, A. (2009), “*Enflasyon Hedeflemesi, Büyüme ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*”, Bankacılık Dergisi, Sayı: 68, s. 3-19.

Altuğ, O. (1999), “*Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları*”, Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 15, s. 257-276.

Arıkan, Z., İnneci, A. (2016), “*Vergilendirilebilir Gelir ve Gelir Vergisinde Üniter Yapıyı Bozan Uygulamalar*”, “Sosyoekonomi Dergisi”, Sayı: 24, s. 11-28.

Arıkan, Z., Yurtsever, H. (2004), “*Türkiye’de Mali Affın Nedenleri Etkileri ve Sonuçları*”, “Yaklaşım Dergisi”, Sayı: 137, s. 58-67.

Atçeken, F. D., Altundemir, M.E., Turan, A.H. (2018), “*Vergi Aflarının Vergi Uyumuna Etkisi: Kocaeli Örneği*”, “Maliye Araştırmaları Dergisi”, Cilt: 4, Sayı: 1, s. 59-75.

Aygün, R. (2012), “*Vergi Afları ve Vergi Uyumuna Etkisi*”, “Vergi Dünyası Dergisi”, Sayı: 369, s. 88-92.

Becker, G. S. (1968), “*Crime and Punishment: An Economic Approach*”, “The Journal of Political Economy, Vol: 76, No: 2, p. 169-217.

Bülbül, D. (2003), “*Vergi Aflarının Ekonomik ve Sosyal Etkileri*”, “Yaklaşım Dergisi”, Sayı: 131, s. 205-209.

Cansız, H. (2006), “*Vergi Mükelleflerinin Vergiyi Algılama Hakkındaki Görüşleri: Afyonkarahisar Örneği*”, “Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi”, Sayı: 8, s. 115-138.

Çetin, G. (2007), “*Vergi Aflarının Vergi Mükelleflerinin Tutum ve Davranışları Üzerindeki Etkisi*”, “Yönetim ve Ekonomi Dergisi”, Cilt: 14, Sayı: 2, s. 171-187.

Demir, İ. C., Küçükilhan, M. (2013), “*Vergi Mükelleflerinin Kayıt Dışı Ekonomi Algısı: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma*”, “AİBÜ İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi”, Sayı: 9, s. 31-48.

Dinçer, G. (2014), “*Dış Ticaret Kuramında Çekim Modeli*”, “Ekonomik Yaklaşım Dergisi”, Sayı: 24, s. 1-34.

Doğan, Z., Besen, R. (2008), “*Vergi Aflarının Nedenleri ve Mükellefler Üzerindeki Etkileri*”, “Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi”, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 23-39.

Edizdoğan, N., Gümüş, E. (2013), “*Vergi Afları ve Türkiye’de Vergi Aflarının Değerlendirilmesi*”. “Maliye Dergisi”, Sayı: 164, s. 99-119.

Er, Selami. (2009), “*Varlık Barışı Kanunu ve Kod Listesi Uygulamasının Vergi Adaleti ve Uyumuna Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme*”, “Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi”, Sayı 11, s. 261-278.

Göze Kaya, D., Kaygısız, D. (2015), “*2008 Küresel Krizi ve Sonrasında Türkiye’de Uygulanan Maliye Politikalarına Genel Bir Bakış*”, “Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi”, Cilt: 11, Sayı: 26, s. 171-194.

Işık, N., Acar, M. (2003), “*Kayıtdışı Ekonomi: Ölçme Yöntemleri, Boyutları, Yarar ve Zararları Üzerine Bir Değerlendirme*”, “Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi”, Sayı: 21, s. 117-136.

İpek, S., Kaynar, İ., Öksüz M. (2012), “*Vergi Aflarının Yükümlü Psikolojisi Açısından Değerlendirilmesi: Trakya Bölgesi Örneği*”, “Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi”, Sayı: 4, s. 245-253.

Kalem, M. (2004), “*Bankalar Aracılığıyla Karapara Nasıl Aklanmaktadır*”, “Active Dergisi”, Sayı: 38, s. 1-6.

Korkusuz, M. (2003), “*Vergi Barışı Üzerine*”, “Yaklaşım Dergisi”, Sayı: 123, s. 77-79.

Leonard, H., Richard, J. Z. (1987), “*Amnesty, Enforcement and Tax Policy*”, “Tax Policy and the Economy”, No: 1, p. 55-85.

Narinoğlu, R.(1991), “*1923 Yılından Sonra Çıkarılan Vergi Af Yasaları Kapsamı ve Değerlendirilmesi*”, “Vergi Sorunları Dergisi”, s. 26-40.

Ortaç, F. R. (1999), “*Vergilendirilebilir Kavramı, Geliri Belirleyen Teoriler ve Türk Gelir Vergisinde Yerin Tanımlanması*”, “Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:1, Sayı: 2, s. 105-115.

Özden, T. M. (1994), “*Mali Af Uygulama Sonuçlarında Etkinliği Belirleyen Kriterler ve Alınabilecek Önlemler*”, “G.Ü. End.San. Eğt. Fakültesi Dergisi”, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 109-130.

Palamut, M. E. (1992), “*Vergisel Af ve 3887 sayılı Yasa*”, “Banka ve Ekonomik Yorumlar”, s. 7-11.

Quirk, P. J. (1997), “*Money Laundering: Muddying the Macroeconomy*”, “Finance & Development”, p. 7-9.

Saban, N. (2001), "**Vergi Suçlarında Affı Anayasa ile Sorunsallaştırmak**", "Anayasa Yargısı Dergisi", Cilt: 18, Sayı: 184, s. 451-475.

Şahin, İ. (2015), "**Suç Gelirlerinin Aklanmasının Gelişmekte Olan Ülkelerin Makroekonomi ve Finansal Sistemleri Üzerinde Yarattığı Etkilere İlişkin Bir İnceleme**", "Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi", Cilt: 13, Sayı: 1, s. 392-417.

Şahin Orkunoğlu, I. F. (2017), "**Türkiye'de Varlık Barışı Uygulamalarının Vergi Uyumuna ve Tahsilatına Etkileri**", "Mali Çözüm Dergisi", Sayı: 140, s. 31-55.

Schneider, F. (1986), "**Estimating the Size of the Danish Shadow Economy Using the Currency Demand Approach: An Attempt**", "Scandinavian Journal of Economics", Vol: 88, No: 4, p. 643-668.

Schneider, F. (2010), "**Turnover of Organized Crime and Money Laundering, Some Preliminary Empirical Findings**", "Public Choice", Vol: 144, No: 3, p. 473-486.

Schneider, F., Raczkowski, K., Mröz, B. (2015), "**Shadow Economy and Tax Evasion in the EU**", "Journal of Money Laundering Control", Vol: 18, No: 1, p. 34-51.

Şeren, G.Y., Dedecek E. (2013), "**Yeni Varlık Barışı**", "Sosyal Bilimler Dergisi", Cilt:1, Sayı:1, s. 3-23.

Yalman, E. (2017), "**Türkiye'de Çıkarılan Vergi Aflarının Nedenleri ve 6736 Sayılı Kanun'un Mali Yönden İncelenmesi**", "Yalova Sosyal Bilimler Dergisi", Cilt: 7, Sayı: 15, s. 67-84.

Yaraşır, S. (2013), "**Vergi Afları ve Türkiye'de Vergi Aflarının Değerlendirilmesi**", "Vergi Dünyası", Sayı: 379, s. 175-187.

Yazıcı, A. (2008), "**Yeni Karapara Aklama Yöntemleri Olarak Akıllı Kartlar ve İnternet**", "Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi", Cilt: 8, Sayı: 2, s. 153-168.

Yumuşak, İ. (1997), "**Vergi Aflarının Vergi Gelirlerine Etkisi**", "Vergi Dünyası", Sayı: 188, s. 39-43.

Yurdakul, M. E. (2015), "**Aklanan Suç Gelirlerinin Ekonomik Boyutu ve Aklama ile Mücadelede Önleyici Tedbirlerin Finansal Gelişim Düzeyi Üzerindeki Etkileri Konulu Yatay Kesit Veri Analizi**", "Bankacılar Dergisi", Sayı: 94, s. 40-64.

Yurdakul, M. E. (2015), "**Suç Gelirlerinin Aklanması ve Aklama ile Mücadelede Önleyici Tedbirlerin Suç Oranları Üzerindeki Etkisi**", "Maliye Dergisi", Sayı: 168, s. 227-248.

İNTERNET KAYNAKLARI

Avrupa Konseyi, 1990. “**Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime**”, <https://rm.coe.int/168007bd23>, Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2018.

Basel Institute of Governance, 2018. “**2018 Basel AML Index**”, <https://index.baselgovernance.org/>, Erişim Tarihi: 7 Ekim 2018.

Council Directive, 1991. “**Council Directive on Prevention of the use of the Financial System for the Purpose of Money Laundering**”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31991L0308&from=EN>, Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2018.

Council Directive, 2001. “**Directive 2001/97/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2001**”, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:57ce32a4-2d5b-48f6-adb0-c1c4c7f7a192.0004.02/DOC_1&format=PDF, Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2018.

Council Directive, 2005. “**Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005**”. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0060&from=EN>, Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2018.

DÜNYA, “**Ekonomik Veriler**”, <https://www.dunya.com/ekonomik-veriler/varlik-barisi039ndan-105-milyar-lira-geldi-haberi-229619>, Erişim Tarihi: 30 Nisan 2018.

FATF, 2012. “**Managing The Anti-Money Laundering and Counter-Terrorist Financing Policy Implications of Voluntary Tax Compliance Programmes**”, http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/BPP_VTC.pdf, Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2018.

FATF, 2018. “**International Standards on Combating Money Laundering and The Financing of Terrorism and Proliferation – FATF Recommendations**”, <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>, Erişim Tarihi: 13.08.2018.

GİB, “**Vergide Büyük Yapılandırma Fırsatı Başladı**”, <http://www.gelirler.gov.tr/vergide-buyuk-yapilandirma-firsati-basladi>,

Global Financial Integrity, 2017. “**Illicit Financial Flows to and from Developing Countries: 2005– 2014**”, <http://www.gfintegrity.org/>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2018.

MASAK, “**Avrupa Birliği Direktifleri**”, <http://www.masak.gov.tr/tr/content/avrupa-birligi-direktifleri/66>, Erişim Tarihi: 26 Ocak 2018.

MASAK, "Palermo Konvansiyonu", <http://www.masak.gov.tr/tr/content/palermo-konvansiyonu/62>.

Masciandro, D, 2007. "Economics of Money Laundering: A Primer", <http://www2.econ.uu.nl/users/unger/papers/Masciandro.pdf>, Erişim Tarihi: 30 Mart 2018.

United Nations, 1988. "United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances", https://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf, Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2018.

United Nations, 2004. "United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto" https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf, Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2018.

www.fatf-gafi.org

www.gib.gov.tr

www.mevzuat.gov.tr

www.maliye.gov.tr

www.masak.gov.tr

www.tbb.gov.tr

www.tdk.gov.tr